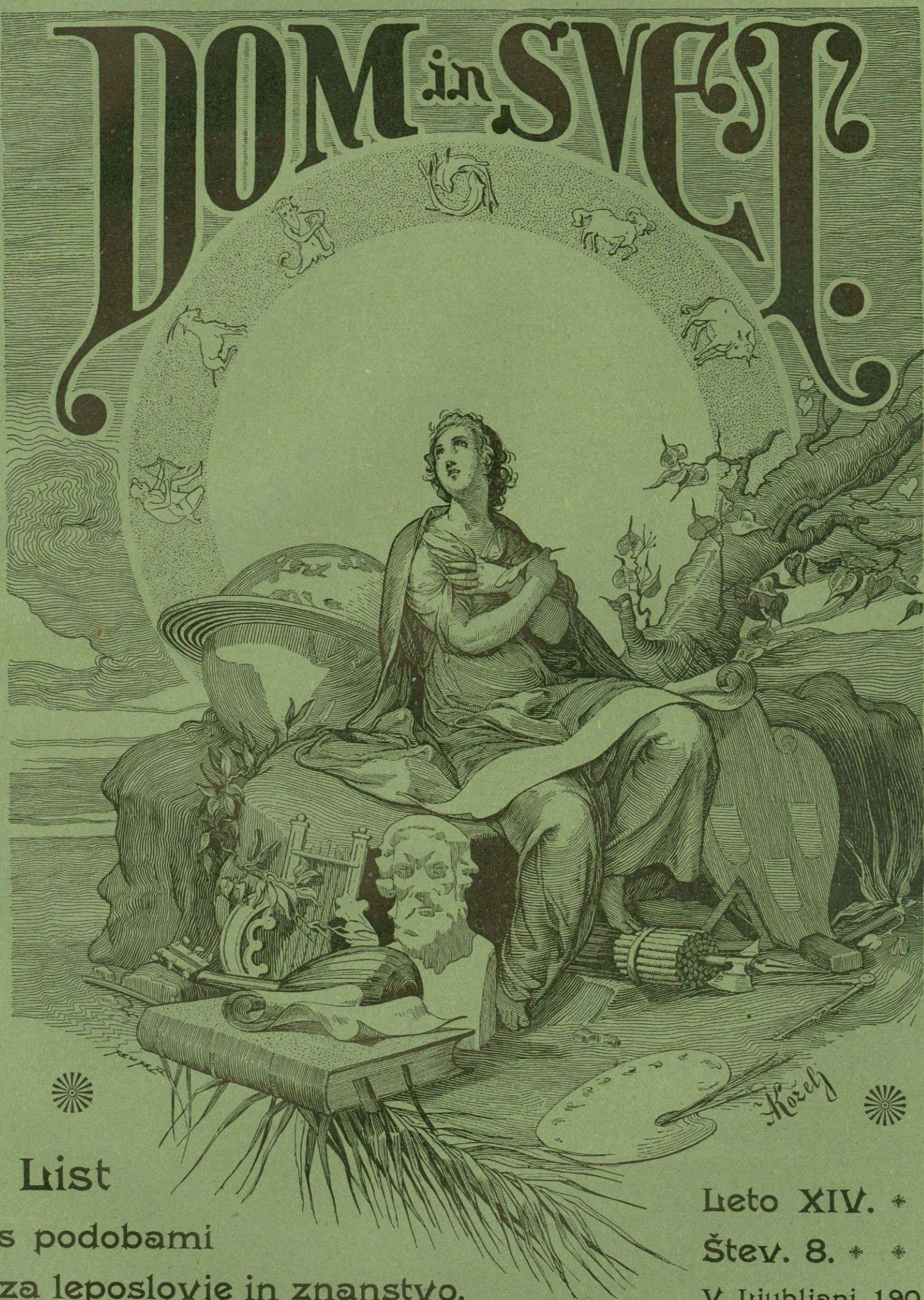

DOM in SVET

List
s podobami
za leposlovje in znanstvo.

Leto XIV. * *
Štev. 8. * * *
V Ljubljani 1901.

Vsebina.

	Stran
Stanko Pirnat. Spisal <i>Ĵanko Barle</i>	453
Deček in cvetica. Uglasbil <i>Stanko Pirnat</i>	457
Od hiše do hiše. Povest iz našega kraja. — Spisal <i>Podgoričan</i>	460
Bršljan in bodičje. 14., 15. Zložil <i>Anton Medved</i>	469
Večerna pesem. Zložila <i>Ljudmila</i>	469
Oranže in citrone. Pod italijanskim nebom utrgal <i>Fr. S. Finšgar</i> . (Dalje.)	470
„Kronanje Marijino“ v vatikanski zbirki slik. Študija. — Spisal <i>Avguštin Stegenšek</i>	477
Milotinke. Zložila <i>Ljudmila</i>	481
Konture. Spisal <i>F. S. Pavlétov</i> . (Dalje.)	482
Do zmage! Po prijateljevih pismih priobčil <i>Ĵoš. Ošaben</i> . (Dalje.)	487
Dunajska elegija. Zložil <i>Leo Levič</i>	490
Strujarjem. Zložil <i>Anton Medved</i>	490
Medovičeva slika: „Zbor kralja Tomislava.“ Zgodovinske in estetične opazke. — Spisal <i>dr. Evgen Lampe</i>	491
Na skrajnih mejah vročine in mraza. Spisal <i>prof. dr. Simon Šubic</i>	495
Solnčnice. Sličica. — Spisal <i>† Frančišek Dobnikar</i>	501
O šahovi igri. Sestavil <i>E. I.</i>	503
Književnost	508
<i>Slovenska književnost</i> . Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1900.: Zgodovina slovenskega slovstva. — Drobtnice XXXI. leto. — Ruska antologija v slovenskih prevodih. — Slovanski življi v nemškem besednem zakladu. — Vinogradniki! Čuvajte vinsko trto!	
To in ono	514
Naše slike. — Cerkvena glasba v ljubljanski škofiji — Odkritje spomenika Radoslavu Lopašiču. — Stiridesetletnica Maruličeva. — Zapuščina Dobnerjeva. — Lužiški Srbi. — F. Brunétiere o modernistih. — Arnold Böcklin.	

Slike.

	Stran
Stanko Pirnat	455
Obraz starčev. Risal <i>A. Koželj</i>	461
Kronanje Marijino. Slikal <i>Pinturicchio</i>	476
Kronanje Marijino. Slikal <i>Raffael</i>	477
Zbor kralja Tomislava. Slikal <i>C. M. Medović</i>	493
Vinjeta	500
Pogled s Kredarice na Suhi plaz. Fotogr. <i>Ant. Gregorc</i>	501
Tiha sreča	509
Dr. Anton Jarc	511
Ajdovec pri Žužemperku	512
Arnold Böcklin	516

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: *dr. Mihael Opeka* za leposlovje, *dr. Evgen Lampe* za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: *Marijanišče*. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 8 K 40 h, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2 dol., za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark. Sprejemlje *lastništvo in upravnništvo v Marijanišču*.

„Spanjščice“, ki jo je priobčil Rodoljub Ledinski (Žakelj) v „Novicah“. Pesem se glasi takole:

Spanjščice.¹⁾

Lepe spanjščice cvetele,
drobne ptičice so pele;
Mina je solzé točila,
tiho srcu govorila:
„Bolno srce, vrt pelena,
za te roža ni nobena;
vse je za te odcvetelo,
kam, sirota, se boš delo?“

Lepe spanjščice cvetele,
drobne ptičice so pele;
Mina je solzé točila,
tiho srcu govorila:
„Bolno srce, prazno cvetja,
brez veselja si in petja;
za te ptice so odpele
sladke pesmi in vesele

Lepe spanjščice cvetele,
drobne ptičice so pele;
Mina je solzé točila,
tiho srcu govorila:
„Spanjščice bom vse pobrala,
ž njih si posteljo postlala;
ptičice bom polovala,
bridko pesem jih učila.“

Spanjščic si je res nabrala,
ž njih si posteljo postlala;
ptičic si je nalovila,
res jih pesem je učila:
„Ljubi, tebi vsak dan huje!
Kaj si neki šel na tuje?
Mino ti bo smrt vsnubila,
bridka žalost jo vmorila.“

¹⁾ Prim. Dr. K. Štrekelj: „Slov. nar. pesmi“, I. zvez. str. 291.

Spanjščice b'le odcvetele,
b'le so suhe že in vele;
Mina je b'la v njih zaspala,
nikdar več ni s spanjščic vstala.
Ljubi pride 'z daljnih krajev,
pa prepozno dokaj mlajev.
Ptičice so pesmi pele,
pa zanj bridke, nevesele:
„Ljubi, tebi vsak dan huje!
Kaj si neki šel na tuje?
Mino ti je smrt vsnubila,
bridka žalost jo vmorila.“

V Novicah je Ledinski tej pesmi pristavil sledečo razlago: „Spanjščica, *Gentiana verna*. Tej prelepi cvetki pripisujejo v moji domačiji matere spanjodarno moč in jo rade detetam pod vzglavje devajo, naj bi laglje in raje spali; od tod nje ime. Torej je krasna misel pevčeva, da si otožna Mina iz njih smertno posteljo postelje.“ Lepo je umetnik štilizirane cvetove „spanjščic“ vpletel v sliko in nam tako podal podobico, ki je tem krasnejša, čim preprostejša je.

Medovičeve slike. Na str. 425 podajamo krasno sliko velikega hrvaškega umetnika Medovića. Le žal, da je ne moremo podati v barvotisku, v katerem bi bilo mogoče izraziti tudi krasni kolorit. Na našo prošnjo, da nam naj dovoli reproducirati njegove slike, odpisal nam je gospod Medović: „Meni će biti osobita čast vidjeti moje skromne radnje reproducirane u Vašem vrlo uvaženome listu „Dom in Svetu“ i u tu svrhu poslati ću Vam čim skorije dotične fotografije; samo žalim da Vam fotografiju slike „Žrtva Baku za vrijeme progonstva krstjana“ ne mogu poslati, pošto pravo reprodukcije ne pripada meni, nego firmi Hanfstengel u Monakovu, kojoj sam ja to pravo prodal. Sve ostale, koje budem pri meni imao, poslati ću Vam.“ Ker je Medović res umetnik, ki stremlji po pravi lepoti, je pač želeli, da se tudi Slovenci seznanijo ž njim.

To in ono.

† *Jožef Murn*. V Ljubljani je umrl dné 18. ega rožnika pesnik Jožef Murn. Rojen je bil dné 4. sušca 1879 v Ljubljani. Vzgojen je bil v Marijanišču, kjer je obiskoval ljudsko šolo. Po dokončani maturi se je vpisal na pravoslavni fakulteti v Pragi. A ni dokončal vseučiliških nauk. Umrl je v revščini. Stanoval je v stari sladkornici ob Ljublanici, kjer je pred dvema letoma smrt pobrala tudi njegovega tovariša Dragotina Ketteja. Murn je začel pisateljvati že kot gimnazijec in je vstopil v kolo dijaškega društva „Zadruga“. Svoje pesmi je priobčeval več-

noma v „Ljubljanskem Zvonu“ ter se podpisoval „Aleksandrov“.

Dr. Andrija Jagatić. Hrvatje so v Zagrebu položili v veličastnem sprevodu dné 27. vel. travna v grob enega najboljših sinov svoje domovine, ki zapušča častno ime v zgodovini hrvaške književnosti, katoliškega prebujenja in človekoljubnih ustanov. Dr. Andrija Jagatić se je rodil v Martinski vasi dné 11. listopada l. 1850. Gimnazijske in bogoslovne nauke je dovršil v Zagrebu in bil l. 1878. promoviran doktorjem bogoslovja. Že l. 1875. je bil v Po-

žegi prefekt nadškofijskega sirotišča in pozneje suplent na gimnaziji. Dr. Rieger ga je pridobil za sodelnika pri „Katoliškem listu“, kateremu je bil urednik od l. 1877. do 1882. L. 1880. je postal namestni profesor bogoslovja v Zagrebu. Ko je postal dr. Stadler vrhobosenski nadškof, je vzel Jagatića s seboj v Serajevo, kjer je bil s sedanjim ljubljanskim knezoškofom, dr. Jegličem, kanonik vrhobosenski od l. 1882. Štirinajst let je deloval v Bosni nemurno kot dušni pastir in pisatelj. V mladosti je pisal črtice iz hrvaške zgodovine, v Serajevu pa moralno-bogoslovne knjižice in teologične razprave. Ko so vrhobosenski kanoniki ustanovili zabavno-poučni list „Vrhobosno“, je pridno pisal zanj in ga je več let urejeval. Mnogo je potoval in popisal svoja potovanja. Posebno so znane njegove „Putne uspomene i crtice iz svete zemlje“. V Zagrebu je umrl superior usmiljenih sestra, mnogozaslužni Höpferger, ki je razširil ta red daleč po slovanskem jugu. Na smrtni postelji je prosil nadškofa dr. Posilovića, naj izroči težavno vodstvo teh mnogoštevilnih zavodov dr. Jagatiću. L. 1896. je postal Jagatić generalni superior usmiljenk in je prevzel vodstvo ogromnega kulturnega delovanja te kongregacije po celem Balkanu. Petindvajsetletnico svojega mašništva je proslavil s tem, da je v svojem rojstnem mestu ustanovil dekliško šolo. Podaril je svojo rojstno hišo in večje zemljišče usmiljenkam, ki so po njegovem trudu postavile lepo šolo. Prvi hrvaški katoliški shod je bil izvečine njegovo delo. V Zagrebu je ustanovil list „Marijin Cvjetnjak“. Dopisoval je z najuglednejšimi osebami na slovanskem jugu, vedno delujoč za katoliško zavest, za dela krščanske ljubezni in za domoljubje. Kot predsednik Vincencijeve družbe in „Hrvatske katoličke zadruge“ je skrbel tudi za gmotno pomoč revežem. Sv. oče ga je imenoval apostolskim protonotarjem. Zanimal se je tudi za slovenske razmere, privabil Slovence v Zagreb na hrvaški katoliški shod in se tudi sam z več tovariši udeležil drugega slovenskega katoliškega shoda. Naj v miru počiva blagi svečenik, pisatelj in domoljub!

Dr. Albin Bráf Letos obhaja med Čehi petdesetletnico svojega rojstva prof. dr. Albin Bráf, ki je znan po svojih narodno-gospodarskih spisih. Rojen l. 1851. v Třebiču na Moravi, je prišel z očetom na Češko. L. 1874. je dosegel doktorat pravo-slovja in že čez tri leta se je habilitiral kot zasebni docent narodnega gospodarstva na praški univerzi, kateri je ostal zvest tudi potem, ko se je razdelila

po narodnostih. Zaslovel je kot eden njenih prvih učenjakov. Poleg te svoje učiteljske službe je deloval tudi kot deželni poslanec. L. 1888. se je oženil z dr. Riegrovo hčerjo Libušo. Med njegovimi spisi so važnejši: „Dvě nutné opravy“, „Almužna a mzda“, „Studien über die nordböhmischen Arbeiterverhältnisse“ in „Uvěr meliorační“. Mnogo člankov je spisal za narodno-gospodarski del svojega lista „Hlas Národa“. Kot učitelj si je vzgojil mnogo učencev, ki delujejo v njegovem smislu.

Nobelova švedska literarna ustanova. Dne 27. listopada l. 1895. je umrl švedski milionar Alfred Bernhard Nobel. Kot siromašen mladenič se je s tremi brati preselil v Rusijo in si je tam pridobil veliko imetje kot tehnik in kemik. Z izumitvijo nitroglicerina in dinamita je postal milijonar. Nakupil je mnogo ruskih petrolejnih vrelcev in ob smrti zapustil ogromno premoženje. Za slovstvene in znanstvene namene je v oporoki določil švedskemu narodu ustanovo, ki znaša 35.000.000 K. Letos stopi ta ustanova v veljavo. Iz te lepe vsote se bo zidala „Švedska akademija“ v Stockholmu, za katere vzdrževanje je namenjen velik del te zapuščine, in nakupila se bo „Nobelova knjižnica“. Obresti ostale glavnice so odločene za pet slovstvenih in znanstvenih nagrad. Nagrade se bodo razdeljevale takim delom, ki bodo za tekoče leto najbolj koristna vsemu človeštvu. Prvo nagrado dobi fizik, drugo kemik, tretjo medicinec ali fiziolog, četrto umetnik, in peta nagrada je določena za propagando bratstva vseh narodov, svetovnega miru in za razoroženje držav. Pravico do nagrade imajo literati in učenjaki vseh narodnosti, a predložene knjige morajo biti spisane v kakem skandinavskem jeziku, nemško, francosko, angleško ali latinsko. Za ureditev „Nobelove knjižnice“ je določenih 340.000 K, a vzdrževala se bo s četrtno letnih dohodkov ogromne ustanove, katero upravlja „Švedska akademija“ pod kraljevim nadzorstvom. Zdaj so tudi že imenovani poročevalci za slovstva vseh kulturnih narodov — sami švedski književniki. O vseh slovanskih slovstvih poroča Alfred Jensen, ki bo sestavil slovansko temeljno knjižnico z dotacijo 12.000 švedskih kron (okoli 15.000 avstrijskih kron). Sam se ne sme nihče predlagati za nagrado. Prednost imajo predlogi, ki jih stavijo vseučilišča v Upsali, Lundu, Kristijaniji, Kopenhagenu in Helsingforsu. — Drago bi nam bilo, če bi tudi kak Slovenec dobil nagrado za imeniten izum, še ljubše pa, če bi mi dobili takega — mecena!

Stanko Pirnat.

Spisal *Janko Barle*.

Sprijateljil sem se z njim poprej, nego sem vedel, kaj je in kje živi. Čudno sicer, pa vendar je tako. Bilo je to nekako duševno prijateljstvo, katero me je vezalo nanj tako tesno in tako odkritosrčno, da menim, da ne bi moglo biti nič tesneje, če bi ga kdaj osebno spoznal in dolgo ž njim občeval. Med dragimi osebami v najdolnjem kotičku mojega srca je bil tudi Stanko Pirnat, katerega osebno nisem poznal, katerega nisem nikoli v življenju videl.

Dospel mi je v roke njegov osmeroglasni mešani zbor: „Žalost“ („Ko ptičica sem pevala“), prva večja njegova skladba, s katero se je Stanko Pirnat mnogo trudil. Čim več sem igral to skladbo, čim dalje sem poslušal one otožne, nežne akorde, tem jasneje mi je odsevala iz njih mehka, slovenska duša skladateljeva, tem bolj sem spoznaval njegovo skromno, rahlo srce. Že tedaj sem si ga predstavljal kot moža sentimentalne narave, plemenitih čuvstev, vnetega za vzore, kateri ne hrepeni za svetom in za bučnimi zabavami, čigar sreča je v tihem domačem življenju. In tak je bil Stanko Pirnat. Pri glasovih te njegove skladbe je navdala tudi mene neka žalost, vendar ne žalost, katera bi mi legla kot mōra na prsi, ampak neko tiho čuvstvo, katero je zbudilo

v srcu pesniške strune in me preneslo nazaj v dōbo mojih mladih let. Ko se ta čuvstva zbudé, sedel bi človek najrajši sam ure in ure in ne bi se naveličal. Celo srečnega se čuti človek v takih trenutkih in obžaluje nešteto množico ljudi, kateri se pehajo skozi svet s sebičnostjo, pohlepom in strastmi; saj oni takih čuvstev niso zmožni.

Pirnatovo življenje ni nič nenavadnega. Porodil se je dne 7. rožnika v Štorah na Štajerskem. Oče Andrej, doma z Gorenjskega, je dovršil v Ljubnem rudarsko akademijo in bil v Štorah uradnik v ondotni tovarni za železo. Mati, Frančiška Majer, je bila doma iz Kranja, kjer so imeli njeni stariši gostilno „Pri stari pošti“. Imela sta več otrok, od katerih živé še stotnik Vladimir, rudarski inženêr Mohor v Pribramu, Anica, omožena Zeschko v Ljubljani in učiteljica Milka v Konjicah. Oba, oče in mati, sta bila vrla Slovenca, pa sta v slovenskem duhu odgojila tudi svoje otroke.

Stanko se je učil za prva dva razreda ljudskih šol zasebno v očetovi hiši, v tretji razred je odšel v Celje, kjer je dovršil tudi nižjo gimnazijo. Iz Celja je šel v Ljubljano, kjer je l. 1878. dovršil maturo. Po dovršenih gimnazijskih naukah je odšel na Dunaj, kjer je bil najprej enoleten prostovoljec, a kasneje

se je učil prava. Od Dunaja se je poslovil l. 1883., ko je dovršil pravo in vstopil kot kandidat v pisarno notarja dr. Geršaka v Ormožu, kjer so takrat živeli tudi njegovi stariši. V Ormožu ni bil dolgo, ker se je kmalu preselil v Ptuj k notarju dr. Schönewetterju. Iz Ptuja je prišel v Ljubljano k dr. Voku. Tu je bil samo nekoliko mesecev, ker je obolel na pljučih in se odšel zdraviti v Zagreb. V Zagrebu je bival od meseca vinotoka do konca l. 1885. Ko je zopet toliko okreval, da je mogel službovati, je vstopil v pisarno notarja Globočnika v Kranju, a od ondod se je kmalo preselil v Brežice k dr. Firbasu, kjer je služboval do l. 1888., ko je bil imenovan za notarja v Zatičini. Iz Zatičine so ga premestili l. 1895. v Mokronog, kjer je deloval do svoje zgodnje smrti.

Stanko Pirnat je bil visoke postave, prikljivega obraza, živih, lepih oči, krepak, vendar posebno zdrav ni bil nikoli. Za družico si je izbral Zagrebčanko Marijo Cvetničevo, s katero se je seznanil še na Dunaju in s katero se je poročil dne 27. vinotoka l. 1886. Njen oče je bil tudi Slovenec, doma pri Sv. Petru na Krasu. Soproga mu je povila troje deklic: Marijco, Stanko in Vladimiro. Svojo ženo je iskreno ljubil, in v njegovi hiši je bilo vzorno obiteljsko življenje. Bil je dober soprog in dober oče. Starišem je bil hvaležen sin, bratom in sestram dober brat. Mati je bila zelo ponosna nanj, in njena smrt ga je zelo potresla. Bil je takrat že težko bolan, in je šel kmalu za njo v večnost.

Z ljudmi, posebno s preprostim kmetom, je bil pokojni Stanko Pirnat zelo prijazen in rad je vsakemu pomagal, če je le mogel. V občevanju je bil ljubezniv in rahločuten; prijateljev ni iskal, a komur je bil prijatelj, temu je bil udan iz celega srca. V družino ni mnogo zahajal, saj je vžival najlepšo zabavo v domačem krogu. Njegov svet je bila njegova obitelj, kjer je v družbi svoje soproge in svojih otročičev preživel najlepše in najsrečnejše urice. V prejšnjih letih se je rad pečal s politiko, ker je bil navdušen

Slovenec; svoje mnenje je odločno zastopal, vendar strasten ni bil. V zadnjih letih se je pa povsem umaknil iz političnega bojišča in svoj prosti čas posvetil edino le pesmi. Njegovo mehko srce je našlo v njej razvedrila in tolažbe. In če ga je kaj zbadlo, trpel je molče in sam zase. Bil je sploh tiha, pesniško navdahnjena duša.

V zadnjih letih je počasi hiral. V listopadu l. 1898. je nevarno obolel na želodcu in prihodnjega leta v vel. travnu je odšel s soprogo v Karlove vane; a ko mu je tudi to malo pomagalo, je šel zdravja iskat v Frohnleithen ob Muri. Tu je zelo oslabil. Poskusil je še po zdravniškem nasvetu zdravišče Ruckerlberg blizu Gradca, a ko je izprevidel, da mu ni pomoči, povrnil se je koncem malega srpana v domovino. Le še en dan je vstal iz postelje po svoji vrnitvi. Trpel je mnogo, a trpel je moško, samo da svojih milih ne razžalosti. Lepo spravljen z Bogom je izdihnil dne 28. velikega srpana l. 1899. ob pol 12. po noči svojo blago dušo. Pogrebli so ga 31. velikega srpana popoldne. Ob njegovem zgodnjem grobu so plakale njegove sirote, in v mnogem moškem očesu je zalesketala svetla solza; nepregledna množica pogrebcev je žalovala za dobrim pokojnikom, a naša mala slovenska domovina je izgubila nadarjenega skladatelja.

O pokojnem Stanku Pirnatu se lahko reče, da je skladateljsko struno prinesel že seboj na svet. Bil je res prijatelj pesmi celo svoje življenje; da bi umrl kot skladatelj, kateri je najlepše nade ponesel seboj v grob, na to gotovo ni mislil še v svojih moških letih. Prišlo je samo po sebi; tako se je razvijalo njegovo življenje, taka je bila njegova duša. In šele tedaj, ko se je tega zavedel, ko je samega sebe spoznal zadnja leta svojega življenja, tedaj je napel vse svoje moči, poprijel se z mladeniško navdušenostjo učenja, zajemal iz bogatega vira svojega srca in hitel, hitel, kot da je slutil, da so mu dnevi škrti. Narod ga še ni poznal, in ko ga je začel spoznavati, tedaj ga pa tudi že več bilo ni. Zamrla je prezgodaj njegova pesem, in to nas navdaja z žalostjo. Komaj so

zapele njegove strune, komaj se nam je razgrela srce, že je umolknil pevec. Njegov „Finale“ je bil prenagel, prekratek. Nismo bili pripravljeni nanj.

Že kot dijak je pel Pirnat pod vodstvom prof. Antona Foersterja v ljubljanski stolnici. Ko je prišel na Dunaj, je vodil petje v dijaškem društvu „Sloveniji“, a ko se je povrnil v domovino, je ustanovil z dr. Grossom v Ptujju „Slovensko pevsko društvo“, kateremu je bil pevovodja, kakor tudi tamošnji čitalnici. Bil je dober pevovodja, ker ni poprej odnehal, dokler ni pevcev res dobro naučil; tudi sam je rad pel v zboru, ker je imel lep, doneč bariton. Od tujih skladateljev so mu najbolj ugajali samospevi Schubertovi in Schumannovi. Za glasbo se je zelo zanimal in rad poslušal opere raznih svetovnoznanih skladateljev. Vendar sam takrat še ni zlagal pesmi, ker mu je manjkala teoretična veda. Ob klavirju je rad sedel in fantaziral, kakor mu je prišlo na misel, a igral je le po posluhu, ker so mu bila še neznana glasbena pravila. Šele, ko se je seznanil po g. svetniku Ivanu Vencajzu z vodjo g. Matejem Hubadom, se je učil po njegovem navodilu glasbene teorije. Ta izobraženi glasbenik ga je vzpodbujal, da je l. 1893. začel tudi skladati.

Omenil sem že, da je bila prva njegova večja pesem osmeroglasni mešani zbor „Žalost“. Ta zbor, kakor tudi moški četverospjev „Pomlad in jesen“, posvečen ljubljanskemu četverospjevu „Iliriji“, je izdala „Glasbena Matica“ l. 1895. Obe skladbi sta zelo težavni in potrebujejo dobrih pevskih moči, harmonizacija je zanimiva in umetna, in napev izvrstno tolmači besede „Žalost“ se je pela prvič dne 11. sušca 1894. v „Glasbeni Matici“, drugič v Celju ob otvoritvi „Narodnega doma.“ Takrat so jo peli

pevci iz Št. Jurja ob južni železnici, a morali so jo ponavljati, dasi je precej dolga; tako je segla vsem v srce. Tudi jaz sem jo tedaj prvič slišal, in s tem se je izpolnila moja davna želja.

L. 1896. je izdala „Glasbena Matica“ Pirnatov mešani zbor: „Vzpomladna pesem“. Skladatelj je idejo, v katero se je ugloobil, temeljito obdelal in dobro izrazil, kako se v naravi vse vzbuja, kako:

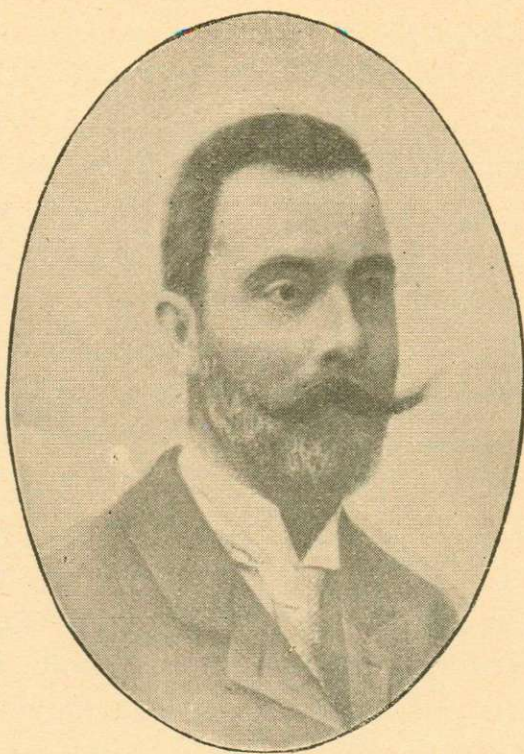
Priroda obhaja zdaj zopet glasno
vzpomladnega dan preropenja!

Pirnat je bil sploh prijatelj večjim skladbam, in žal nam je, da ni napisal več kratkih, lahko izvedljivih pesmic. Te bi se izvestno hitro udomačile. Tudi se iz vsega vidi, da je zelo rad skladal za mešani zbor, v katerem je imel njegov vzletni skladateljski duh širje polje in na katerem se je svobodneje gibal. Posebno je ljubil spremembo med moškimi in ženskimi glasovi, razvrstil v svojih skladbah često ženske in moške zборе in jih nazadnje zopet združil v mogočen skupen spev, s čemer je dosegel izreden učinek.

Zelo ljubke so njegove tri skladbe, katere je izdala „Glasbena Matica“ l. 1898.: „Naša zvezda“ (posve-

čena „Dolenjskemu pevskemu društvu“), „Bog je moj ščit“ in šesteroglasni mešani zbor „Oblaku“. V „Našo zvezdo“ je izlil skladatelj svoja domovinska čuvstva in lepo pretolmačil Gregorčičeve besede, katere so pesniku enako iskreno vrele iz srca, kakor skladatelju pesem, a v zboru „Bog je moj ščit“ vidimo resnega moža, kateri si je ohranil najdražji zaklad: svojo vero in zupanje v Boga. To mu je bilo v časih njegove težke bolezni edino zdravilo.

Istega leta je izdal pokojni Stanko Pirnat v založbi L. Schwentnerja dvanajst „Slovenskih narodnih pesmi.“ Te pesmi

Stanko Pirnat.

so večinoma znane¹⁾, a skladatelj se ni hotel v harmonizaciji držati narodne preprostosti; tudi v napevu je bil bolj svoboden ter podal te pesmi v taki obliki, da se lahko pojó tudi pri koncertih. Menim, da je storil prav tako, ker sta miloba in duh ostala narodna, a da se ogne enoličnosti pri ponavljanju kitic, rabil je sredstva umetne harmonizacije. Posebno nekatere pesmi so se mu posrečile (št. 1., 2., 8., 9.); lepo predavane bi gotovo dobile zaslužen pohvalo. Sploh je bil Pirnat velik prijatelj narodne pesmi, in če je le kaj novega slišal, precej si je vestno zabeležil. V njegovi zapuščini sem našel glasbeno-dramatični prizor: „Dekletovo slovo“, katerega je sestavil še l. 1893. in ki je izvestno ena izmed njegovih prvih skladb. Ta skladba se začneja z ženskim zborom „Se fantje zbirajo“ (narodna pesem), potem sledi zbor vaških mladeničev-vojakov: „Kar smo mi brambovci“, katerega je priredil po narodnih motivih, potem sledé še narodne pesmi: „Juhe, zmiraj vesel“, „Bratci, veseli vsi“, „Je prišel pod okence“, „Fantič sem star šele osemnajst let“ in „Oj ta vojaški boben“. To dokazuje, da je Pirnat dobro poznal narodne pesmi, zato pa nam tudi njegove skladbe tako segajo k srcu.

Od Pirnatovih še ne natisnjenih skladb moram omeniti najprej dva velika mešana zbora: „Pri zibeli“ (l. 1896.) in „Primula“ (l. 1899.), katera je zložil na Gregorčičeve besede, potem pa „Zbirko pesmij za slovensko mladino“.²⁾ Povod k tej zbirki

¹⁾ „Miličino slovo“, „Delaj, dekle pušelj“, „Bom šel na planince“, „Na Gorenjskem je fletno“, „Po noč' budim“, „Kak' lušno je po let“, „Bog je vstvaril zemljico“, „Kadar boš na rajžo šel“, „Zvedel sem nekaj novega“, „Kukavica“, „Glej, glej kak mimo gre“, „Jaz pa pojdem na Gorenjsko“.

²⁾ „Tožba po materi“ (J. Stritar), „Vesele počitnice“ (I. Tomšič), „Deček in cvetica“ (J. Parapat), „Na vrtu“ (Andr. Praprotnik), „Tičica in mačica“ (St. Pirnat), „Pomlad“ (A. Praprotnik), „Slovo od lastavice“ (V. Orožen), „Deček in ptica“ (I. Tomšič),

so mu dali njegovi otroci; kot dober oče je hotel tudi njim dati zbirko nežnih, nedolžnih pesmic, katere naj bi mu prepevali. Hotel je zložiti trideset takih pesmic (prvo je zložil 24. prosinca 1897, zadnjo 14. mal. travna 1898), a zložil jih je le petnajst, ker ga je v delu prehitela smrt. Zbirki je dal najprej naslov: „Zbirka otroških pesmij“, ali kasneje je videl, da je bolj primeren naslov: „Zbirka pesmij za slovensko mladino“. Nekatere od njih so namreč preveč težavne, da bi jih mogli peti otroci, a po vsebini so namenjene za mladino. Pesmi je napisal za en glas s spremljevanjem klavirja; nekatere je pa še postavil za mešan zbor. V teh pesmih se lepo zrcali skladateljevo plemenito, nepokvarjeno srce. Vse njegove skladbe pričajo, da je bil najbolj zadovoljen, kadar je proučeval nedolžno otročjo dušo, katere še ni zamorila slana pokvarjenosti. Zato je hotel podati otrokom tako zbirko, naj bi prepevali te lepe pesemce in si ž njimi blažili srce. Kakor po vsebini, tako so tudi po napevih pesemce zelo raznovrstne; iz nekaterih diha pravo otročje veselje, druge preveva zopet tiha žalost. Bilo bi zelo dobro, da bi se te pesemce izdale in se prepevale po naši slovenski domovini.

V teh vrsticah sem podal kratek pregled čez življenje in delovanje prezgodaj nam umrlega slovenskega skladatelja Stanka Pirnata. Želel sem, naj bi mu napisal dostojen slovstven spomenik kdo drugi, ki je bil ž njim v ožji zvezi in ki ga je bolje poznal; jaz sem tu zbral samo, kar sem mogel, da tako vsaj nekoliko otmem pozabljivosti moža, katerega sem zelo cenil in ljubil, dasi ga osebno nisem poznal. In to mislim je pokojni Pirnat zaslužil.

„Bog je moj ščit“ (J. Gomilšak), „Mladi vojaki“ (J. Stritar), „Sirota“ (J. Stritar), „Večna luč“ (A. Aškrc), „Pomlad“ (J. Stritar), „Prva vijolica“ (J. Stritar) in „Petelin junak“ (J. Stritar).

Deček in cvetica.

Besede *Ivana Parapata*. — Uglasbil in svoji dragi hčerki **Marici** k njenemu 9. rojstnemu dnevu posvetil njen oče *Stanko Pirnat*.

Allegretto.

Allegretto.

mf *poco ritard.* *f*

Deček. *poco ritard.*

De-ček ve-se-lo ska-če po tra-ti, cvet-ko za-gle-da kras-no tam sta-ti:

mf *a tempo.* *poco ritard.*

p dolce e sosten. *crescendo.*

„Kaj pa tu de-laš, ro-ži-ca be-la? Poj-di mar k me-ni, me-ni boš cve-la,

p dolce e sostenuto. *crescendo.*

f *p > poco ritard.* *pp Cvetica.*

poj-di mar k me-ni, me-ni boš cve-la.“ „De-ček pre-za-li, pust'me ži-

f *p poco ritard.* *a tempo.* *pp*

* Ped.

Deček.

mf *ritard. dolente.* *mf*

ve - ti! Če me u - tr - gaš, moram u - mre - ti. "Me-ni na pr - sih bo-deš le-ža-la,

Allegretto.

mf *ritard.* *p* *mf*

* Ped.

cresc. *ritardando.* *p dolente.*

z mo-ji-mi la - sci ne - žno i - gra - la. "To-li-ko ro - žic vidiš krog mene,

Andantino.

cresc. *ben marcato* *ritardando.* *p*

* Ped. * Ped. * Ped.

ritard. *mf Allegretto.*

dru-go si 'zbe-ri s tra - te ze-le - ne. "Lep-še no-be-ne

Allegretto.

ritard. *p* *mf*

f *poco ritard.* *dolce.*

ni po li - va - di, ki mi cve - ti - jo v lju - bi spo - mla - di, ko si ti za - la,

poco ritard. *dolce.*

* Ped.

crescendo. *f*

ro - ži - ca be - la. Poj-di zdaj k meni, meni boš cve-la, pojdi zdaj k me-ni,

crescendo. *f*

* Ped. * Ped. * Ped.

p poco ritard. *p dolente.* *crescendo.* *Molto ritard.*

me-ni boš cve - la." Pra-zne so pro - šnje ro - ži - ce za - le: Deč - ko - ve

p Andante e dolente. *crescendo.* *molto ritard.*

poco ritard.

* Ped. * Ped. * Ped. * Ped.

p a tempo. *pp poco ritard.*

ro - ke, smrt so ji da - le.

pp poco ritard.

a tempo decrescendo *p*

* Ped. * Ped. * Ped.

V Mokronogu
23. IV. 1897.

Od hiše do hiše.

Povest iz našega kraja. — Spisal *Podgoričan*.

I.

V Dolgem selu je bilo „ukazano“. In tistega večera potem so vreli Seljani k vaškemu „možu“ v posvete. Takrat je bil vaški „mož“ Rohnè, ki je imel prostorno hišo sredi vasi. Shajali so se z obeh koncev vasi posamez, po dva ali več, možje in žene, tiste, ki so bile vdove, pa so imele domačije. V vaškem zboru ima že od nekdanj svojo besedo vsak gospodar, pa naj je moški ali ženska, fant ali dekle, samo da ima svojo hišno številko, od katere plačuje davek, odrajuje biro in prispeva za skupne vaše potrebe v denarju ali s tlako.

In kakor povsod in vselej so bile tudi nocoj ženske prve.

„Ali si že odpravljena?“ je vprašala Sivka sosedo Brenkljo na vežnem pragu in si je še opasovala pisan predpasnik.

„Majhno še počakaj, da si ruto premenim... Saje sem ometala, pa se človek ne more varovati... Saj se menda ne mudi tako?“ ...

„Le brž se daj, da ne bodeva stali! Človek se že podnevi dovolj nastoji.“

„To bo precej!“

In Sivka si je še sama malo ogledala predpasnik, zategnila vogale pri ruti in potegnila parkrat z roko po prsih, da so se poravnale gube, pa je prišla iz hiše Brenklja, zavezujoč si ruto.

„Lej, lej, pa kako si si lepo izbrala“ ...

„Saj tudi ti tistega predpasnika ne nosiš vsak dan.“

Nato sta krenili po vasi.

Kmalu prisopiha za njima Lovrečka in že od daleč vpije:

„Kaj pa bode zopet danes? Kakšnega treska bodo pa uganili? ... Ali kaj vesta?“

„Jaz nič ne vem“, ji odgovori Sivka. „Kajžarico, ki je ukazovala, sem vprašala, kaj bo, pa ni nič vedela.“

„Si bodo dedci pa že kaj neumnega izmislili, kakor že večkrat!“ vpije Lovrečka. „Sedemkrat je bilo že ‚ukazano‘, kar nisem šla blizu, pa nikoli ni bilo prav; danes mi pa kar nekaj pravi, da moram iti zraven.“

„Saj bi bila neumna, ko bi bila doma! Saj imamo pravico!“ ji pritrdi Brenklja.

Šle so tako hitro, da so došle Mihlaža in Trznarja, ki sta se pogovarjala:

„Kaj neki bo? ... Pota so vsa popravljena, ‚fronki‘ pobrani in pastirja smo že zadnjič ugenili.“

„Jaz nič ne vem, ker nisem utegnil podnevi stopiti k Rohnetu. Videl sem ga pa z njive, da je šel od fare še predpoldnem. Je bil pa že pri županu, pa sta kaj ugenila, da bodo zopet stroški!“ pripoveduje Trznar.

„Druzega itak ne vesta kakor: ‚Daj pa delaj!‘ — Jaz pravim, da smo neumni, ker ne premenimo“ ...

„Saj tudi jaz tako mislim, pa nečem povedati, da bi mi kdo ne očital, da se jaz štulim za ‚moža‘ ali celo za župana.“

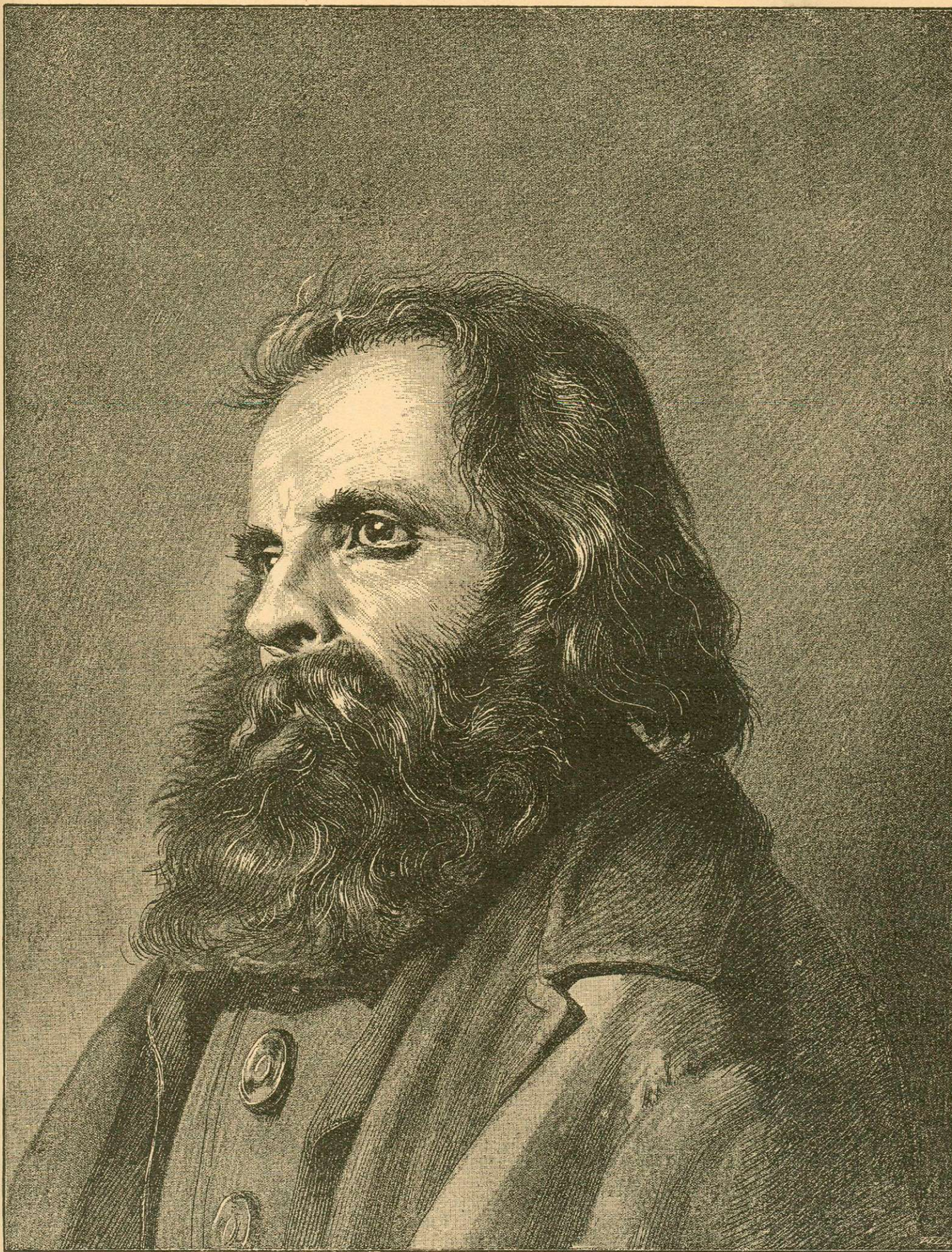
„Vsak je lahko, ti ali jaz ali kdo drugi. Vsi imamo enake pravice. Zakaj bi še kdo drugi ne bil župan ali ‚mož‘? Mi smo neumni, ker vedno enako volimo.“

„I, kako pa volimo! ... Vsak se boji zamere ali pa očitanja, pa pravi: ‚Ti naj bodo, ki so že —‘ pa je vse v kraju!“

„Tako je, tako!“

Od nasprotnega konca vasi, kjer so imeli kočarji svoje kočice in vrtičke, je pa Kepec peljal svoje sosede na vas. Pravica ti reveži itak niso imeli mnogo, kadar je pa bilo „ukazano“ in je Kepec razglasil med sosedi: „Drevi gremo“ —, tedaj se je vzdignil ves Kozji rep (tako se imenuje najskrajnejši del Dolgega sela) kot en mož, da porabi „pravico“.

„Bomo videli, če bo res tako!“ je vpil Kepec. „Pota popravljamo, vozimo pa ne, ker nimamo voz. ‚Fronke‘ dajemo, koz pa

Obraz starčev.

Risal A. Koželj.

ne smemo pasti. Pastirja bomo plačevali, čeprav ne pase našega blaga. Bomo videli, če bo res tako!"

„Bomo videli!“ se zagroze sosedge.

„Jaz ne vem, kaj si bodo še izmislili! Rohnè pa Lazar pa Hren, pa še kdo drugi tam sredi vasi staknejo glave, pa se pogovoré, pa pravijo: ‚Tako bo!‘ — Pa mora tako biti. Pa bomo videli!"

„Bomo že videli!"

„Možje, jaz bom govoril!" ...

„I, kdo pak!"

„Take bom povedal Rohnetu in drugim bahačem, da jih bode kar privzdigovalo. Enkrat mora vendar biti konec! Danes moramo izvedeti, kje je naša pravica. Vse samo Rohnè pa Lazar pa Hren in taki-le — mi pa nič! ... Ali je to pravica? No, bomo videli, če je to res pravica!"

„O, bomo že videli ... Kepec, le prav besedo zastavi, mi ti bomo že pomagali" ...

„Nocoj, ali pa nikoli!"

Tako so se shajali tistega večera seljani. Vsak je imel kaj na srcu, kar ga je težilo, kar je moral odložiti, da bode imel mir.

Rohnè je sedel pri mizi na vogalu in sprejemal vaščane. Botre in prijatelje je spuščal za mizo, ženske so se gnetle okrog peči, Kepčeva tovarišija se je zbirala v kotu, kjer je bilo najbolj tema in kjer se je lahko kakšna spésnila, da Rohnè ni vedel, kdo jo je potočil in so se bolj brez skrbi na račun vaških mogočnežev smejali. Nekateri pa, ki so bili v srcu na Kepčevi strani, pa so se bali zamere pri Rohnetu ali katerem drugem, ki je imel voli in je spomladiza „božji lon“ in dobro plačilo preoral njivico — so se ustavljali za vratmi, kjer se je lahko gredoč smuknilo v temno vežo, kadar so si segli kmetje in kočarji v lase ...

Na ogromni peči je pa bila ob takih prilikah zložna galerija. Tudi nocoj se je stegoval po peči neki stari stric, Rohnetovi otroci so ležali na trebih, si podpirali umazane glave in živo gledali po ljudeh. Stara Rohnèčka, ki je imela roko zmerom z molkom ovito, se je tiščala v zapečku, v drugi zapeček se je bila obesila pa Lovrečka.

Mlada Rohnèčka je pa hodila po hiši s podvitimi rokami, motrila situacijo in govorila z ženskami.

Možje so pokali tobak, da je bila v kratkem vsa hiša polna dima in se je komaj videla svetilnica, ki je brlela pod stropom, in so si ženske tiščale usta z robci, in je pokašljevala stara Rohnèčka:

„Oh, Bog se me usmili!"

Nihče pa ni smel odpreti okna in vrat, da bi preprih odvajal dim in težki vzduh in bi ne bilo nevarnosti, zadušiti se.

„Sapa škodi materi!" je zarohnel ob neki priliki Rohnè na Kepca, ki je hotel odpreti okno, da ne bi omedlel. — —

Kravajca dolgo ni bilo; naposled je vendar prištrmal.

„Sedaj smo pa že vsi“, pravi precej Rohnèčka in pogleda moža.

„Matci!“ jih pozdravi Kravajec, ki ga je imel nekoliko pod kapo, in se zateče v Kepčevo tovarišijo, ki ga pa ni bila vesela, ampak so ga kar odrivali.

„Vi ste matci!“ jim zabrusi Kravajec in se obrne k mizi, kjer se mu pa tudi ni nihče umeknil, in je zato zavpil: „Vsi ste matci!“

Zaletel se je k peči, kjer so mu pa ženske kmalu zamašile usta.

Rohnè se odhrka, pa začne:

„Hm, saj sem jaz vedel! ... Saj so moj stari oče rekli, da bo tako. In vaš oče, boter, so tudi rekli tako.“

Boter Lazar pritrdi:

„Seveda so rekli.“

„Da iz tega Barbiča nikoli nič prida ne bo ... Pa res nič ni bilo, sedaj ga imamo pa vsi na glavi ... Ali je to treba? ... Da vam povem, kako je bilo, kaj so rekli moj rajni oče, ki so že umrli, Bog jim daj dobro. Rajni stari oče so rekli: — fant, le zapomni si: Barbič ne bo imel na starost kaj jesti. — Pa res nima. Stari oče so rekli: — Človek, ki tako dela, kakor ta Barbič, ki ima vsako leto nov klobuk, ki ima čevlje na škrips, ki iz same baharije tobak v nos tlači, pa gre vsako nedeljo z drugo punco po vasi, ni nič prida, pa tudi nikdar ne bo in se mu bo še slabo godilo. In vidite možje, moj

stari oče so prav imeli, ker so bili moder mož . . Sedaj imamo pa mi Barbiča na glavi. Kam so ga pripravili čevlji na „škrips“, pa te nesrečne punce! Berač je, pa še manj nego berač. Ali ni res tako?“ ...

„Prav tako je!“

„Vidite, pa tega bi ne bilo nič treba, ko bi bil imel Barbič pamet in bi bil v mladih letih, kakor sem bil jaz in kakor ste bili vi, boter, in drugi pošteni možje!“

„I, kako pak!“

„Ta Barbič pa zmerom — udri za bab-nami! dokler so ga mogle noge nositi. Nikoli ni bil nič vreden, pa tudi sedaj ni!“

„Ali nam nimaš nič družega povedati?“ ga ustavi Lovrečka. „Ali samo po revežih udrihaš?“

„Molči, baba! ... Saj mu nisi nič v rodu“, jo ustavi Lazar.

Selček pa sune Kepca in reče:

„Sedaj je ura! ... Sedaj povej, kar jim gre, onim le mogočnejem.“

Kepec osrčen odrine nekaj sosedov in stopi korak naprej.

„Ali smo zato sem prišli, da nas bodeš zasramoval? ... Čeprav smo reveži, pravico imamo pa le!“

„Pravica je naša!“ zagrmé Kozjerepci.

„Vi pa samo — udri po revežih! ako le skupaj pridemo“, togoti se dalje Kepec. „Kaj hočete Barbiču, vas jaz vprašam?“

„Kaj boš ti izpraševal, krotal!“ se oglasi Rohnčka in stopi predenj.

„Molči ti, ki nič ne veš!“ ga ustavi Lazar.

„Jaz pravim, da naj bo mir, dokler jaz govorim!“ se raztogoti Rohnè in udari po mizi, da je luč pod stropom zatrepetala. „Ali smo prišli pomoževàt ali smo prišli posànjat, kakor misli ta Kepec?“

„Ti zgaga, ti! ... Ti seriga, ti serižna! ... Kar molči!“ vpijejo vsevprek botri.

„Matec, kaj pa govoriš, kadar te boter nič ne vprašajo?“ zapodi se vanj Krajevec in ga pahne nazaj v kot.

„To je pravica?“ sikne Kepec premagan. Rohnè pa nadaljuje:

„Tako-le je: Človek še ne sme povedati resnice. Komaj zinem, pa se zapodé vame,

kakor sršeni. Kadar pa nima kaj jesti, pa le moram skrbeti zanj, kakor sedaj za Barbiča.“

„Oh, bogvé, koliko si jih že napasel“, oglasi se neka zborovavka pri peči, kar pa ni motilo Rohneta, ki jo je samo ostro pogledal.

„S tem Barbičem je ravno tako ... Ko je bil mlad, mu ni smel nihče nobene reči, precej se je zapodil v človeka, sedaj naj ga pa redimo“ ...

„Nikoli! ... I — jov! ... I — kajpak! ... Še tega se manjka!“

„Čakajte no, da vam povem . . Delati ne more več, in občina ga mora sedaj rediti.“

„Pa naj bi bil varčeval!“

„Župan me je povabil in mi naročil: Povej, povej ljudem, da pojde sedaj Barbič od hiše do hiše, pa naj mu dadó ljudje jesti. Kmetje naj ga imajo po tri dni, bajtarji pa po en dan. Zato je bilo nocoj ukazano“, da sem vam to povedal. Ali ste zadovoljni?“

„Kaj? — Mi ga bomo sedaj pasli?“ se upró kmetje.

„Tako, to je pravica!“ se zažene zopet na sredo hiše Kepec. „Jaz ga bom redil en dan, Lazar, ki premore vsaj desetkrat toliko kakor jaz, in gotovo več kakor ves Kozji rep, ga bo redil pa tri dni? Ali je to pravica?“

„Bomo videli, če bo res taka pravica!“ mu pomagajo tovariši.

„Ravno taka!“ jih zavrne Rohnè.

Lazar pa vzame pipo iz ust in se oglasi:

„Iz tega, kar sta ugenila župan in pa vi, boter, ne bo enkrat nič. Pa prav nič, tako vam povem. Kajžarji naj svoje ljudi sami redé! Lepa je ta! Kmetje naj jih redimo pa jim dajemo s tem potuho, tem lenuhom, ki bodo potlej še rajši postavali kakor sedaj, ko bodo vedeli, da jih bomo na starost mi redili. Ali pride kdo delat, ko ga prosim?“

„Saj ni noben tako neumen, da bi hodil k tebi, ki ne daš delavcem družega kakor prosenega močnika in krompirja v oblicah“, ga zavrne Kepec. „Mar grem rajši drugam delat, kjer dobim kaj napotvičenega pa še kaj družega, pa mi nihče žlic ne šteje, kadar sedim pri skledi“ ...

„O, kako ti še pojde v viher krompir v oblicah in pa proseni močnik! Kar sapa se bo delala, snedež snedeni!“ mu vrne Lazar. — „Kmetje, jaz pravim, tri dni bo za nas preveč. Jaz pravim, ne podajmo se!... Ako se danes podamo, nam bodo drugič še več naložili“ ...

„Tako, to je pravica!“ vpije Kepec. „Jaz, ki imam eno samo kozo in pa ogrado, ki ima malo preko sedem komolcev v premeri, jaz naj živim berača en dan, kmet, ki ima vsega dovolj, pa tri dni... To je pravica!“

„Tako, to je pravica!“

„Vi nas boste učili, kaj je pravica, sirote kozjerepske!“ se zadere Hren. — „Bomo videli, kdo nam bode ukazoval... Mi naredimo, kakor mi hočemo, mi kmetje, ki kaj premoremo!...“

„Ali me nimamo nobene pravice?“ poskoči od peči Brenklja. „Kaj smo pa me?“

„Kdo pa tebe kaj vpraša?“

„Zato pa sama zinem... Bom videla, ako nas boste vprašali ali ne?“

„Poglej, poglej, kako so nocoj prešerni! Kadar je pa treba kaj skladati, takrat smo pa dobre!“ ji pomaga Lovrečka.

„Takrat smo pa take punce, da je kaj“, pritrdi Sivka. „Rohnè ne vé, kako bi bil prijazen, kako bi se smehljaj, kadar vsipljemo na mizo tiste groše za ‚fronke‘ ali kaj drugega.“

„Kmetje vas imajo zmerom za norca, pa vendar ž njimi vlečete“, jim očita Kepec, na kar nastane vrišč.

„Tiho!“

„Mož“ udari po mizi in takrat ugasne tudi luč, kateri je bilo zmanjkalo zraka.

Ta hip so porabili nekateri nezadovoljneži in so smuknili v vežo.

„Jâzes!... Kako je bilo notri vroče!“ pravi Anžek tovarišu Mihcu. „Jaz nisem mogel več prebiti“...

„Jaz pa tudi ne... Mene precej ušesa bolé, kadar tako zavpijejo. Kako ti pa ta Kepec golči!“

„Ali ima prav!“

„Kaj pa pomaga ves krik, ko pa gruntarji naredé, kar hočejo. Kaj bi se človek

zamerjeval brez potrebe... Potlej je pa vselej jeza.“

„O, ko bi se ne bal, bi jaz tudi ne molčal — —“

Ko je nad glavami zborovavcev zopet zamigljala luč, so opazili Kozjerepci, da je njihova moč po številu oslABLJENA. To jih je prepričalo, da bodo slabo opravili s svojo pravico, zato nadaljuje Kepec:

„Vi možje! Vi gruntarji!... Še eno bodem povedal. Eno pošteno, ako si jo hočete vzeti k srcu. Jaz pravim, bodite pravični! Pravični kakor nova vaga. Jaz nič ne rečem in se ne branim dati Barbiču, kolikor morem in kar mu gre, in tudi moji sosedje enako pravijo; ampak rečem vam, možje, gruntarji, bodite tudi vi pravični in recite, kar je prav! Vsak gruntar bode živil Barbiča vsaj tri dni — nas eden pa po en dan, ako ga bode mogel. Če hočete biti pa prav pravični in če hočete Bogu dopasti, kar je za vsacega človeka dobro, pa recite: — Po premoženju ga bomo redili.“

„Po premoženju, po premoženju!... To bo prav!“ zatulijo Kozjerepci.

„Kakor sklenete“, pravi Rohnè.

„Po premoženju!“ zaregljajo ženske ob peči.

Takrat pa planejo pokoncu Lazar, Hren in še nekateri, in Lazar zavpije:

„Ti nam bode merili pravico, ti nam bodo ugibali? Koliko pa jih je? Kaj?“...

„Samo toliko le!“ ga zavrne Kepec in stopi predenj. „Pa pravica se mora zgoditi! Po premoženju se bode Barbič redil, pa amen!“

„Mi se jim pa res ne damo, da bi nas taki-le strahovali, ki ne premorejo nič“, se razsrdi Mihlaž in se pomakne k Lazarju. „Sedaj pa nalašč ne!... Samo dva dni bo Barbič kmetov, en dan pa bajtarjev. Taka je pravica v Dolgem selu!... Kepec in njegovi nam je ne bodo merili.“

„To si pa možko povedal!... Ta je bila prava“, so mu pritrdjevali kmetje.

„Vidite jih?“ se obrne Kepec k svojim. „Še kri bi nam izpili, ako bi mogli, pa bi rekli: — To je pravica. To je vražja pravica, pravim jaz!“

„Vražja pravica!“ pritrdijo tovariši

„Ravno taka je, pa mir besedi! ... Dva dni mi, en dan pa vi!“ zavpije Lazar.

„Tako je, pa mir besedi!“ pritrdi „mož“ in loputne po mizi.

„Saj sem jaz vedela“, pravi Rohnečka in se obrne na peti k ženskam.

„Ti pa nimaš nič govoriti“, jo vseka Lovrečka.

„Več kot ti!“

Rohnečka pogleda moža.

„Alo ... Hahaha! ... Ženska nam gospodari!“ zavpijejo Kozjerepci ...

„Še-le sedaj veste, da nosi ona hlače“, se posmehujejo ženske ob peči. „Me smo pa to že davno vedele. Zato je tako!“

„Kaj pa ni prav?“ se zatogoti Rohnečka, in kri ji udari v glavo.

„Ali jo vidite? ... Ali sedaj veste? ... Ta gospodari kmetom“, se zakrohota Kozjerepci.

Na te besede je vse vstalo in se vpijoč gnetlo na sredo hiše ... Morda bi se bili udarili. — Takrat pa stara Rohnečka smukne iz zapečka na klop in se zravna pa zavpije:

„Tone! ... Ugasni luč, dovolj dolgo je zastonj gorela ... Tak vrišč je, da še zbrano moliti ne morem ... Kar domov pojdite!“

Sin se stegne in ugasne luč, kar je zamašilo vsem usta, da so se gnetli k vratom, kjer so se pomešali kočarji in gruntarji in šli složno iz hiše.

Kepec je pravil svoji četi: „Ali jim nisem povedal? ... To smo jih! ... Pravica je pa le naša.“

„To so jih slišali!“

Gruntarji so se pa pogovarjali: „To smo jih dali! ... Ti nam ne bodo gospodarili! Nobeden ne premore družega, kakor dolg jezik, pa se le košatijo“ ...

„O, to jih še bomo, da bodo videli, kaj je pravica!“

II.

„Od hiše do hiše, praviš?“ ... povzame Barbič, ko mu Rohnè naznani, kaj so ukrenili možje. „Pa prositi ponižno in pomivati sklede? To se pravi: Berači, ako hočeš živeti!“

„I, kajpak, ako nočeš delati.“

„Nočem? ... Mar po pravici reci — ne morem, ker sem opešal.“

„Pa bi bil takrat, ko si bil mlad in krepak! In varčeval bi bil!“

„Ali nisem delal? ... Kdo vas ima dve vojni svetinji, kakor jaz?“

„Kaj ti pa koristijo? ... Glej jih, pa boš videl, če jih boš sit!“

„Ali se nisem boril za domovino in za papeža?“

„E, veš kaj? ... Tako bi bili tudi brez tebe opravili. Laško smo itak izgubili, in papež tudi nima več Rima. . . Tiste svetinje so tako, tako! ... Menda jih niso imeli dati drugam, so jih pa tebi dali ...“

„Tako misliš ti, Rohnè, da jaz nisem nič storil?“ ga zavrne Barbič užaljen, in solze mu zalijo oči.

Stari invalid je bil kakor strt, ko je slišal tak očiten dvom o svoji vojni časti, ko je začutil žgoči zasmeh tistim svetinjam, ki so bile vse njegovo premoženje, ves njegov ponos.

„Tiste svetinje so tako, tako“ ... Te besede so mu zvenele po ušesih in ga rezale v srce in pekle v duši. Srce mu je hotelo razkleniti prsi. Ko je prenašal trpljenje, ko ga je trla beda, so bile njegove oči suhe, a sedaj ... Otiral si jih je, da bi ne pokazal solz, da bi se Rohnè ne veselil njegove bolečine. Naredi se trdnega in reče: „Ti, moje svetinje pusti v miru!“

„Kaj meni mari tvoje svetinje! ... Kakor sem rekel: sklenjeno je, da greš od hiše do hiše. Gruntar te ima dva dni, bajtar en dan“ ...

„Ako pa ne grem?“ ...

„Kakor hočeš! ... Ako se ti bolje zdi, se pa kar stegni!“ ...

Po teh ne baš prijaznih besedah odide Rohnè, in Barbič je bil sam s svojimi tožnimi mislimi. Žalost in togota sta mu napolnjevala dušo, in ko bi bil mogel, ko bi bil še tako krepak kakor je bil nekdanj, strl bi bil njega, ki se je rogal njegovemu vojaškemu ponosu, napovedal bi bil vojsko vsem tistim, ki dvomijo o njegovi vojni časti. In kako je bil žalosten! ... Tista krogla, ki

ga je bila podrla na Laškem, ga ni tako pekla, ga ni tako bolela, kakor zasmehljive besede Rohnetove... Takrat si ni želel smrti, ker se je bal tuje zemlje, ker je hrepenel po domovini; a sedaj, ko bi tisti hip stopila predenj božja dekla, ne bi se več pomišljal, ampak rad bi šel ž njo.

Z rokami si je tiščal prsi, da je krotil razburjeno srce.

„Boril sem se za domovino... Najboljše moči mi je vzelo vojaško življenje... Moja kri je pojila sovražno zemljo... In za vse to samo zasmehovanje! Kaj morem jaz zato, če smo izgubili laško zemljo? Ali nismo zmagali? Zmagali smo tako, da smo dobili cesarsko pohvalo... Oj, to zasmehovanje! To boli! Ah, da ga nisem počil po čeljustih!“...

In stari invalid se je zagnal proti vratom in je hotel planiti za njim, da bi si ohladil jezo, a opotekel se je in moral se je nasloniti k zidu, da ni pal...

Zamahnil je onemogel s pestmi:

„Ha!... Kaj si pa ti storil, in vi drugi v vasi?... Ko sem jaz stradal v taboru, ste vi sedeli pri polnih skledah; ko smo mi stražili v temnih nočeh in nismo smeli zatisniti trudnih oči, ste vi spali brez skrbi; ko sem bil jaz sredi dežja težkih svinčenih krogelj in me je peklo vroče laško solnce in me je podrla sovražnikova kroglja, ste vi sedeli v senci in se kratkočasili... In sedaj se rogaš mojim svetinjam!“...

Zgrudil se je in težko sopol. A ko se je nekoliko oddehnil, je zopet nadaljeval sam pri sebi:

„In potem, ko so mi dali pri vojakihi slovo, nisem šel domov, na vas, kjer bi bil lahko s prekrižanimi rokami posedal, kadil tobak in mislil na fantovske norčije — ; šel sem med papeževe vojake... Za papeža sem se jaz bojeval, takrat, ko ste vi mirno gledali drug drugega in kresali kosmate, da je bilo dovolj smeha in nič dolgega časa... In vse moje delo ni vredno nič?... Ljudje se posmehujejo s krvjo zasluženim vojnim svetinjam, vojna čast jim je neumna beseda in toliko, kakor zadnjemu beraču, bodo dajali meni in žlice mi bodo šteli“...

In vse tiste solze, ki so se mu nabrale v teku let, so privrele sedaj na dan in močile lica starega, onemoglega vojaka, ki ni imel več toliko moči, da bi si služil kruh, in katerega pošilja sedaj občina od hiše do hiše...

„O, ko bi ne bilo po smrti nič, ko bi se stopilo v večnost, kakor se stopi v temno klet, kamor ne sine najmanjši žarek luči... ko bi bilo s tem korakom vsega konec, kako lahko bi se prestopilo! A tako?... Človek mora vztrajati in prenašati, kar mu je odkazala Previdnost. Vztrajati do konca... Ko me je zadela smrtonosna kroglja, je bilo moje življenje na niti, a ni bila božja volja, da bi umrl... Njegova volja je torej, da prenašam sedaj zasmehovanje, ponižanje. O, Bog že ve, da sem bil mlad, da sem bil neumen, nor, grešnik“...

In stari invalid si je osušil mokra lica, zmencal oči, in vračala se je mirnost, hladnokrvnost kakor bi šel nasproti novim, neizogibnim bojem, katerim je vedel, da se ne more izogniti, v katerih ga čakajo zmage ali pa porazi... Zbudila se je kljubovalnost.

„Nalašč jih bodem nosil, — svoje vojne svetinje!... O saj vem!... Zavist vam нареkuje zasramovalne besede in pači obraz v zasmeh... A jaz, sam jaz sem tak v vasi, da sta me odlikovala cesar in papež... Samo jaz sem tak, Anton Barbič!“...

In stari invalid je bil zopet stari Barbič, ki se ni bal nikogar, ki se ni hotel poniževati pred nikomer, Barbič — sam svoj gospod!

Ta zavest ga je okrepila. Izpod postelje je privlekel zabojček in vzel zavitek, iz katerega je vsul poleg nekaterih spominskih tujih novcev in svetinjic tudi dve vojni svetinji... Že dolgo ni imel pripetih na junaških prsih, teh vojnihi svetinj, ker se mu je zdelo, da bi jih onečlašal, ako bi jih nosil prepogostokrat. Nosil jih je le o slovesnih prilikah: kadar je bil v kraju vojaški nabor in so prišli častniki, kadar so imeli vojaki vaje... Takrat se je pokazal Barbič s svetinjami in po žilah se mu je pretakala kri burneje, saj se mu je zdelo, da ima vse vojaštvo uprte oči na njegove prsi, in da vsi

hrepené doseči toliko odlikovanje, kot krasi njega.

A sedaj sta že dolgo ležali v zabojčku njegovi svetinji in počivali. Zato se mu je zdelo, da je zatemnel njiju lesk, da so trakovi izgubili svežo barvo...

A on je bil vojak in je znal zlikati gumbе, da se je lahko ogledal v njih službujoči častnik, a solnčni žarki so kar odskakovali na gladko zlikani sabljici. Nikdar ni bil kaznovan zaradi zanemarjene puške, zanikarjenih črevljev ali gumbov. O, vojak Barbič se je znal postaviti, on se je znal ubrisati, da ga ni bilo pred nikomer sram!...

Zato so se morale svetiti tudi te svetinje, na katerih se je lesketala čast in junaštvo njegovo... O, le naj jih bodejo v oči te njegove rojake!... S tem se bode najhujše maščeval za zlobno posmehovanje in zaničevanje...

Sedel je, poiskal suknjeno zaplato in mehkega pepela in jih začel drgniti. In kolikor bolj so se svetile svetinje, tem zadovoljnejši in veselejši je postajal njegov obraz. Zdelo se mu je, da se vrača mladost, in njegov duh se je vzdignil iz tesnega prostora in je zrl v preteklost. Zibal se je nekaj časa ob najprijetnejših trenutkih vojaškega življenja, ob slovesnih hipih pred začeto bitko, ob hrupnem veselju po dobljeni zmagi, dasi je imel kroglo v rami, in ob tisti slovesni priliki, ko je bila zmagoviti armadi prebrana cesarska zahvala. In kakor je takrat vsakemu vojaku, tako je tudi sedaj zakopitljalo srce staremu invalidu ob spominu na cesarjeve besede: „Moji sinovi!“... s katerimi se je začejalo pismo...

Čutil je zopet vse, kakor tedaj... Solze veselja so mu priigrale v oči, in ponos ga je prevzel in povzdignil nad druge vaščane, kateri še nikdar niso bili deležni cesarskih besedi: „Moji sinovi!“

In čimbolj so se svetile svetinje, tembolj je ginevala žalost in togota, ki je razjedala njegovo srce vsled zapuščenosti, ponižanja in zasmehovanja... Odpustil je Rohnetu in vsem, saj je bil vzvišen nad njimi. Kaj vedó ti ljudje, kaj je vojaška čast!... Zlikane

svetinje si je položil na prsi, pobesil glavo, da jih je mogel videti, in se zadovoljno nasmehnul... Odbežal je zadnji sled srda.

Potem si je pa osnažil trakove z mehko ščetjo, in zdelo se mu je, da postajajo barve bolj žive, tako kakor bi bile ravnokar sveže.

„Torej od hiše do hiše!... Tako so ukrenili naši modri možje. To je modrost!... Po tej poti jih hodi že toliko, in tudi jaz bi bil lahko našel to pot brez njih... Pa ali je treba biti ljudem v nadlego?... O, saj sem se lahko preživel sam. Za vasjo sem tolkel kamenje, klepal dan na dan, in pod menoj je rastel kup razdrobljenega kamena, da je bilo veselje. Jeseni je pa prišel cestar, pozabavljal, da je kameneni drobiž predebel, in je kupil ves kup, in potlej so merili in merili, a jaz sem hodil štet napeljane kupe ob cesti in se smejal, ker je bilo več metrov, kakor sem mislil. In potlej sem bil denarja vselej vesel in sem se preživel ž njim pošteno... A ti ljudje so mi zavidali denar, privoščili mi niso nekdanj požirka pijače in naposled mi niso privoščili niti kamenja, iz katerega sem tolkel denar in pijačo. Začeli so mi zavidati, godrnjali so, da kamen ni moj, in naposled zagnali hrup, da mi je moral župan prepovedati lomiti kamenje in ga tolči. „Kaj bodem pa jedel?“ sem ga vprašal. A modri oče mi je odgovoril: — Kar se ti ljubi!... Saj menda ni kamen najboljši... Ali mu nisem takrat povedal, da drugače živeti ne morem?... Vse sem mu razložil, a on je samo zmajeval z ramami in godrnjal: — Kaj meni mar!... In ko je bilo tudi meni dovolj in ga nisem mogel prepričati, da je najbolje tako, ako jaz tolčem kamenje, sem si mislil: meni tudi nič mar; me boste že živili, saj poznam postavo... Sedaj pa imajo tisto kamenje in — mene... Bodo že videli... Ah, kako sem bil usopil tega župana, ki mi je hotel očitati norosti... Kaj komu mar moje preteklo življenje?... Še celo moj general mi ni ničesar očital, pa mi bo tak kaj oponašal, kakor je naš župan!“...

Ko si je stari vojak pripravil svetinje, si je osnažil obleko, se umil in si navihal še brke, da so mu stale pod nosom kakor dva

rožička. V tem se mu je začel oglašati želodec. O, ko bi bilo treba ukrotiti nadležnega spremljevalca, stisnil bi bil pas čvrsteje, pa bi bilo dobro — kolikokrat je tako naredil v vojski, ko ni bilo časa kuhati menaže in so vozovi ostali zadaj — a sedaj ni bilo treba, saj ga je moral živiti kmet dva dni in kočar en dan.

„Pa naj me imajo, ker me hočejo!“

Pripne si svetinje, odpre okno in se ogleda v slabem zrcalu, ki ga je delalo steklo na zamazani steni. Pogladi si še enkrat skrbno brke in popravi klobuk na plešasti glavi, potem pa hajd! s palico na vas... Toda tu se je spomnil, da je bil pozabil vprašati „moža“, pri kom naj začne svoje obiskovanje. A on je bil vaje na red. Zato je mahnil po vasi do „moža“, da dobi povelje.

Solnce mu je sijalo na prsi in se igralo na svetlih svetinjah, ko je šel po vasi, pokonci seveda, kolikor so mu dopuščala leta in mu je pomagala palica.

In njegove oči so plavale na desno in levo, da bi videl, kak vtisk so napravljale njegove svetinje. In ko so tako z njegovih svetlih svetinj odskakovali zajčki v hiše, ozirali so se ljudje za njim, a se potem čudili: „O-ho!... Kaj pa je to? ... Lejte ga, lejte, kako se še postavi!“

In Barbiču so bile povšeči take besede, da se je čutil srečnega in lahkega.

Tudi otroci na vasi so strmeli. Hej, kdo se je sicer bal starega Barbiča? Valjali so se pred njim, zaletavali pod kolena, hodili pred njim po rokah, kozolčkali se, da se je moral vedno boriti ž njimi z jezikom in s palico... A danes? ... Hehej!... Otroci so strmeli in se umikali spoštljivo, gledajoč v tista zlata koleščka na njegovih prsih.

„Striček! Kaj pa imate? ... Jej, pokažite vendar, striček!“

A striček se je smehljaj otrokom, ki so se pehali ob straneh.

„Vidite, kogar ima rad cesar ali papež, pa dobi tako svetinjo!“

„Ali ima vas rad cesar?“

„O, pa še kako! ... Bolj kakor vse vas!“

In otroci so še bolj spoštljivo zrlí starega invalida, katerega ima sam cesar rad.

Nasproti mu pride Kovačeva Liza. Ko ga uzre, osupne in obstane, upre roke v bok in gleda pazljivo Barbiča. In videla je svetle svetinje in trde rožičke pod nosom. In to je dražilo njen smeh. Ko pa pride Barbič vstric nje in jo pogleda po vojaško, češ, kje je še tak pod solncem, prasne preširno dekle v zaničljiv smeh in ploskne z rokami:

„He-he-he!... Glejte ga, starega, kako se postavlja!“ ...

Dekle se reži za njim, a ko vidi prihajati Barbiču nasproti svojo znanko, ji zavpije: „Marta, ogni se! Varuj se, da ti vol oči ne iztakne!“ — A invalid si pogladi rožičke in gre svojo pot, kakor zmagujoč vojak.

Rohnè je klepal koso v jablanovi senci, ko prikoraka Barbič v paradi. In kakor nekda v službi pred poveljujočim častnikom, tako se je postavil po vojaško pred „moža“ in ga vprašal: „Kje naj začnem?“

Rohnè ga pogleda, in smeh mu šine preko obraza, ko se mu zasvetijo vojne svetinje.

„Kam pa, stari, tako ubrisan?“

„Od hiše do hiše... kakor si mi ukazal“ ...

„Tako? Tako? ... Pa s temi svetinjami? ... Hahaha!“ ...

„Tako!... Povej mi, kje naj začnem!“

„Kjer hočeš. Najbolje je pač po vrsti“ ...

„Kakor ukažeš.“

„Začni pri Lazarju! Ta ima prvo številko.“

„Dobro!“

In stari invalid se zasuče in gre. Rohnè pa zre za njim, in neko sočutje se mu zbudi, da si misli: Malo prida je sicer bil, pa je vendar nekaj vreden. Ko bi bil le še malo pameti imel, pa bi imel še kaj družega poleg svetinj!“

„Pa bi ga bil pri nas ustavil!“ se oglasi ona na pragu.

„Da bi ga ti gledala?“

„Malo že. Vsak nima takih svetinj kakor Barbič. In danes je tako snažen.“

„Le počakaj, še sita ga boš!“

In klepec je zopet zapel tisto dolgočasno pesem, ki pa vendar tako prijetno zveni po vasi.

(Dalje.)

Bršljan in bodičje.

14.

Poznamo se. — Vi vprašate: Po čem?
 Ej, človek ni tako velika tajna!
 Po licu, po razgovoru, po vsem . . .
 Na prsih sveti temu se kolajna,
 a drugi brez desnice suh in bled
 pred hišo hodi in otožno lajna.
 Poznamo se! Ne z lic in iz besed
 samó — no bitja celega pretvara
 razkriva, ki ga hoče skriti, sled.
 Ko tvoj prijatelj te s posmehi vara,
 v iskrenosti si svoji slep in gluh,
 dokler te bridko čas ne razočara.
 O, kolikrat pa vidi bistri duh
 v sosednjem srcu sleherno genotje
 vrojenih in drugod ujetih muh
 in vidi čuvstev in besed nasprotje . . .
 Kje sluje govor še prozoren, čist?
 Kje, kje? Povejte, dobri mi zelotje!
 A vem — vi šepetate: Pesimist! . . .

15.

Ah, nič gotovega, in vse gotovo!
 O skeptiki, o pozitivniki!
 Nič novega na svetu, in vse novo!
 O ben Akibha, o protivniki!
 Od svojega mišljenja kaj imate?
 Popir trpi, trpijo pivniki,
 kadar se z mislimi pišoč igrate.
 Dospeti kanite naprej? Po kaj?
 V dežele mleka in medu bogate?
 Ne veste li, da stopate nazaj
 iskat miru in sreče izgubljene!
 Ne veste li, da nam življenja slaj
 ogorčajo predrznih nâd sirene,
 in temna megla dvomov zastrupi!
 Kako uči, svari življenje mene?
 „Na svetu tem vse upanje zatri,
 nikomur ne potoži bolečine,
 spomine sladke v srčni grob zapri
 in čakaj, da te vse veselje mine!“

Anton Medved.

Večerna pesem.

Tam v daljni, tam v sinji daljavi
 zvonovi večerni pojó,
 srcé jih nemirno vprašuje:
 kdaj že mu mirú prinesó? —

Ah, prišli so davni spomini,
 in ž njimi se vrača mladost,
 in ž njo se mi séli spet v dušo
 vsa davna radost in bridkost!

Pa molim molitev večerno,
 v daljavi zvonovi pojó . . .
 po sreči, po mladi ljubezni
 skrivaj se rosí mi okó — —

Ljudmila.

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar*.

(Dalje.)

VII. Krvavi sledovi — — —

Pred menoj so trije suhi, drobnazobčasti listi. S seboj jih nosim v listnici. Skrbno imam spravljene v majhnem kuvertku. Kadar se dvigne v meni oni grozni krik, ki znani boj med duhom in materijo, kadar hoče objeti glavo tisti čudni mrak, ki pokrije s perotjo netopirja vse bele ceste, takrat jih devljem predse na mizo in gledam — te suhe liste — — —

Tedaj se razgrne pred menoj cvetoča umbrijska ravan. Težki vonj pomladnih plantaž se pretaka po vzduhu, v njem se ziblje škrjanček, nad ravnino štrli s hribca proti nebu Asizi. Moj duh sloni ob ograji majhnega vrtička in gleda v brsteče rože. Rosni so v vlažnem jutru svetlozeleni lističi, kaplje drsé tako rahlo in oprezno po vrtnicah, kakor bi se zavedale, v kako skrivnostno svetišče jih je vrglo jutro. Lističi drgetajo, ko se pretakajo po njih rosni biseri. Tuintam se posveti rdeča iskrica v kapljici, a zopet izgine, ugasne. Kapljica je tekla čez rdečo liso na drobnem listu. Vse vrtnice so poškopljene s krvavimi sledovi. A kljub temu so tako mile, skromne in ponižne. Nič ni na njih onega kraljevskega ponosa, nič zbadljive oholosti — brez slednjega trna je vsako stebelce; tudi ni tistega razkošnega vonja, ki dehti iz vrtov bogatih vil, z gredic mogočnih palač. To so krotki jagenci, nedolžne golobice, tihe sestrice čistih limbarjev. In vsa ta krotkost, mir in tihota, ti krvavi sledovi pišejo z vsako pomladjo vnovič zgodovino nekega srca, upor materije in krvavo zmago — a večno zmago serafiškega srca...

V tisti noči še ni bilo rožnega vrtiča. Divje trnje je rastlo samovoljno. Ni ga zatirala roka vrtnarjeva, ni ga plela plevica, niso mu rahljali zemlje; rastlo je trnje divje

na divjih tleh. Po umbrijski ravnini se je vsipal sneg v tisti zimski noči. Sever je lizal gole Apenine in z ledenimi dihi huškal po nežni ravnini. Pri ognjiščih se je stiskalo ljudstvo, krčilo ude in vleklo nase zimsko odejo. Udje so drgetali, ljudstvo je prezebalo v prste, sever je pa tulil in razgrajal.

Na trnje so padale snežinke. Trnje ja pa gledalo malo okence, ki se je svetilo v temni noči kakor krvava lisa na prostranem črnem prtju. Za tem okencem v nizki celici pa ni bilo ognjišča. Gospodaril je mraz. A zanj se ni menil mož v borni, rjavi halji, s kapuco čez glavo. Na trdem lesu je klečal, roke so krčevito stiskale križ, njegovo oko je žarelo od notranjega ognja — — — Vihar pa je tulil in žvižgal in tenak kot solnčni žarek in oster kot brušen meč je poiskal špranje v borni celici in je prišel vasovat k možu v rjavi halji, prepasani s trdim konopcem. Doteknil se je njegovih udov, bičal jih z mrzlim dihom, da so trepetali; led je vsipal po kosteh, da ga je zeblo do mozga. Narava je omagovala, a zmagoval serafiški ogenj srca...

V tem trenutku pripluje na švistu viharja v celico — slepar od začetka. Zapeljivo in mehko se je sklonil k možu v rjavi kuti s kapuco čez glavo in začel mu je šepetati kot pomladna noč ljubezni omamljenemu srcu.

„Francesco!“

„Francesco! Ali me čuješ?“

„Francesco! Kako se mi smiliš, ubožec!“

„Francesco, čemu zmrzuješ?“

„Francesco, vstani in beži! Ne živi več tako bedastega življenja! Signor Francesco Bernardoni, bogati trgovec — v beraški, raztrgani halji! To ne gre! Pusti celico, beži pred mrazom, vrzi kuto proč! Uživaj, uživaj, Francesco! — — — Ah, spomni se

krasne sobane, tam gori na griču! — Kako si bil krasan, ko si stal pod sijajnim lestencem! Kako mehka je bila tvoja obleka, kako je dehtelo iz nje! In loki so drseli po napetih strunah, vino je šumelo v kristalih, prijatelji so se pa dvigali in so te slavili, da so donele besede, zveneče čaše, in tebi gorelo lepo lice. Ali še veš, kako so gledale signorine nate, ali še veš, kako jih je osrečil tvoj pogled? Ali si pozabil, kako si stopil pred Melindo, ki je bila tako ljubka in vitka, ki je bila tako nedolžna in sladka — ter si ji podal roko, in je vstala in se zazibala po gladkem marmorju — ali še veš, Francesco? Ali še pomniš tistih jasnih noči, ali še pomniš prijateljev, kako si kraljeval med njimi, kako ste prepevali po livadah — — —

Žvižg vetra se je prelil v zvok strun, mehka gorkota je objela njegove ude, oko je gledalo zbegano in nemirno slike mladih dni, srce je pričelo šumeti kot valovi morja, roke so omahnile, križ je zdrsnil izmed prstov — — — slepar je šepetal slaje, slaje, po udih je nastal krik, duša se je opotekala, grozne sence so se valile pred njo — — —

Francesco je bil vojak. Spoznal je, da je prišel trenotek, ki naj odloči večno zmago ali pa izkoplje grob za večno smrt.

Planil je kvišku, kot vojska je udaril iz celice, vrgel haljo proč, in v trenotku je bil poškopljnjen sneg z njegovo krvjo, uporno telo razmesarjeno — — —

Frančišek je zmagal najslavnejšo zmago — strl je samega sebe. Njegov triumf so spremljali angeli, roka božja pa je sama pisala njegovo zgodovino na liste rož. — V jutru so mesto trnja cvele sredi zime lepe rože — vrtnice brez trnja. Še danes rasto — edine na svetu brez trnov, ki pa takoj poženo bodice, če se presade drugam. A na listih se poznajo krvavi sledovi — stoletja stara, a vsako pomlad na novo pisana zgodovina najgorje zmage — v boju s samim sabo — — —

Pred menoj so trije suhi, drobno-zobčasti listi. Poznajo se jim rdeče lise. Utrgal sem jih na rožah zmage. In kadar se dvigne v meni oni grozni krik, ki znani boj med

duhom in materijo, tedaj gledam te krvave lističe iz umbrijskega vrtička in z njih berem: Za zmago je treba krvi!

VIII. Alma Roma!

Vstajalo je mlado jutro.

Jutranja meglica-tančica je bila ovita okrog glave gore San Silvestro. To je nekdanji Virgilov Sorakte. Vlak je drdral s podvojeno hitrostjo, kakor bi čutil, da vozi stotine hrepenečih src — proti večnemu Rimu. Kakor nalašč je pred Rimom pusta Campagna. Brez vrtov, brez trte, brez bujnega italijanskega zelenja. Skromno grmičje, tuintam gola, visoka pinija, pusta trava, katero muli izstradana koza beraškega Kampanjca — to je vse, kar nudi na tej strani okolica Rima. In pravim: kakor nalašč je to! Ta puščoba prisili človeka, da zre oko brez zanimanja v ta svet, katerega edina dika so sveže kapljice jutranje rose, ki jih je izjokala noč. Toliko bolj se mu zbudi hrepenenje po večnem mestu. Vse misli, cela domišljija, vsa čuvstva, vse znanje davne in sedanje zgodovine se oprime z močno silo edino le Rima!

Rim!

Edino mesto na svetu! Nima tekmeča, nima podobnega vrstnika — Rim je en sam, v enem mestu trojno mesto: stari Rim, novi Rim in podzemski Rim.

Da bi bil tako srečen kot Dante in bi vstopil izpod gore San Silvestro Virgil, sedel k meni v kupé ter se mi ponudil za 'cicerona' v starem Rimu, kot se je Danteju za Inferno! To bi bil užitek, ko bi me pozdravil po stari rimski šegi in se mi predstavil takisto kot Danteju:

Vissi a Roma sotto il buon Augusto,
al tempo degli dei falsi e bugiardi,
poeta fui e cantai — — —

„Pesnik sem bil in peval sem!“ Dà, pel si in pisal o sinu Anhizovem, ki je došel iz Troje

poi, che il superbo Ilion fu combusto.

In ko je vzdihnila tvoja Muza, pojoč o ustanovitvi Rima: „Tantae molis erat Romanam

condere urbem“ — tedaj je bila vidkinja tvoja Muza, ki je kot enajsta Sibila hotela vzklikniti: Skalo večno smo vzdali v Rim!

Spominjam se dobro nekega večera izza detinskih let. Celo popoldne sem sedel ob zakurjeni peči in pridno poslušal belolasega deda, ko me je učil šest resnic. Proti večeru sem prvič v življenju stopil ponosno na klop in na ves glas povedal brez izpodtikljaja prvi duševni zaklad. Zato sem smel zvečer sedeti za pečjo in poslušati sosedevasovavce, kako so modrovali o tem in onem. A čakal sem še vse kaj drugega. Pogovorov nisem umel in zadremal bi bil gotovo, da me ni dramila dedova obljuba.

„Sedaj se pa vidi!“

Tako je omenil ded proti meni v zapeček, in naenkrat sem bil pri vratih in vlovil sem dedovo roko, ki me je varno peljala skozi temno vežo na debelo zasneženo dvorišče.

„Vidiš jo, rimsko cesto!“

Gledal sem in gledal to nebesno pot, kot bi nasul zlatega peska po cesti. In pravil je dedek, da se vozijo angelci po njej in hodijo na grob sv. Petra molit, in da je ta cesta nebeška pošta za poglavarja sv. cerkve. In zdelo se mi je, da vidim zlate vozičke, v katerih se vozijo angelci, ki imajo v belih torbica sveta, nebeška pisma. — — Deda je zeblo. Moral sem z njim v hišo. Zakaj samega me je bilo strah: V gori so lajali lisjaki.

To je bila moja prva zaomena o Rimu! Da bi se mi bilo tedaj sanjalo, kaj bo Rim v mojem bodočem življenju, da se bodo vrstila leta in leta, a vsa se bodo vrtela krog Rima, tedaj bi bil morda vzdihnil v jutro: „Da bil bi srečen pastirček vedno tam gori ostal — —“

Rim!

Komaj se prične človeku majhno svitati, da je razen domače hiše, vasi, mesta, še nekaj sveta in da je ta svet star, da so nekaj bivali tudi ljudje, modri in neuki, plemeniti in divji, že ga vede pot prve naobrazbe v Rim. Deček blebeta latinska imena, seznanj se z Romulom in Remom, spremlja Galce v Rim in žaluje nad razdejanim mestom, po-

maga graditi Cezarju most v Galiji, sovraži Bruta, ko ga ugleda med morilci. Posluša Cicerona na foru, strmi nad razkošnimi triumfi, zasleduje rimskega orla širom sveta, navdušuje se za Horacijeve ode, vzdihuje z Ovidom, ker je že čul nekaj o „sladki ljubezni“, s prvimi brčicami želi že Tuskula, da bi si odpočil, v svetu čuje o pesimizmu, skrbi si preganja ob čaši in navdušeno vzklika tovarišem pred maturo: „Vino pellite curas“!

Abiturient stoji na razpotju. Toda naj gre na levo, naj krene na desno — Rim ga spremlja. Pravniki lista po foliantu pandekt in regest, študira ius romanum, filozof bedi cele noči ob klasikih, bogoslovci poglavitni vir je — zopet Rim. Ko se začne v zrelejši dobi pečati s kulturnimi vprašanji, z velikimi pokreti v svetovni povestnici — je zopet Rim tečaj, krog katerega se vse vrti.

In sedaj se bliža prvič, v jutranjem svitu tistemu mestu, v katerem pravzaprav biva njegov duh že desetletja. Vse je znano duši — a vendar še nikdar ni gledal na forum, ni stal na pečini tarpejski, ni hodil po areni mogočnega Kolozeja.

Tedaj sem se bližal bliskoma in vsak trenotek sem pričakoval klica: „Roma! Roma!“ Ob tem pričakovanju, ko je človek tako nemiren, srce tako koprneče, kakor po rešitvi najtežjega problema, kadar primerja rezultat z istino in človek čaka, ali se bo z neizmerno zadovoljnostjo oddehnil, ali pa bo moral vzdihniti: „Diem et noctem perdidi“ — ob tem pričakovanju sem zagledal velikansko stavbo v mračnih konturah jutra.

„Kupola sv. Petra!“

Od voza do voza je donelo samo to, glava pri glavi je tiščala skozi okna, tisočero nikdar izrečenih misli se je porajalo, tisočero morebitnih dvomov je ginilo ob tej prikazni.

Kupola sv. Petra!

Fora ni, Kolozeja ni, Panteona ni — ni, ostanki so samo, kamenite listine, ki govoré: „Vse se izpremeni in raztrga kot plašč. Samo Ti si vedno isti, samo Ti in skala, katero si položil v temelj in nanj sezidal cerkev!“

Himno je pela moja duša, mogočno himno kot vršenje morja in valov, himno večnemu Rimu. Vse detinske sanje bodo sedaj resnica, vsak kraj starega in novega Rima bo stopil predme kot stari znanec, s katerim sva se seznanila samo po pismih — in danes si pogledava iz oči v oči, danes si stisneva roki in porečeva: Da, prav tak si, kot sem mislil! ... Vsaka razvalina, umetnina, sohe in kipi, slike, grobi mučencev, konfesija svetega Petra — vse to ni nič drugega, kot kosci, iz katerih je sestavljena moja duša. In te dni naj se razgrne pred menoj mozaik moje duše, da ogledam kamenčke, ako so v redu, da jih primerjam z izvirno podobo, da pobrišem prah in na novo polikam to podobo, ki naj ostane jasna do konca.

Himno tebi, alma Roma, globoko do morja, visoko do neba ti peva moja duša. Ni himna vtisnjena v črke — Bà, črke! To so arestantske celice za naše bučne misli! Himna ti je duša moja sama in cela. Rim, ti si speval to himno sam, ti si ji ubral metrum, ti sam si porazdelil kitice — ti si iztrebil in prečrtal nered. Tvoje solnce je razsvetlilo himno — mojo dušo, tvoje dvojno solnce jo dvignilo na cesto, po kateri hodi varnih korakov, brez omotice, brez fantomov!

Soleva Roma
duo soli aver, che l'una e l'altra strada
facean vedere, e del mondo e di Dio.

Dante Purg. 16.

„Roma! Roma! Roma!“

Glas sprevednikov je donel kot jeka pod velikanskim steklom na kolodvoru. Nekako tresoče je stopila noga iz vagona, boječ se oskruniti tla, v katerih živi slavni klasicizem, dotekniti se zemlje, prepojene s krvjo deset milijonov mučencev, oditi v mesto, od koder je galilejski ribič zavladal vesoljstvu!

IX. »Facciamo un giro!«

Norci imajo včasih jasne hipe. Ljudje, katerim tekó kolesa „kapitolske“ ure dosti pravilno, pa imajo nasprotno večkrat mračne trenutke. Ne vem sicer, če smem to trditev kar posplošiti. Zajel sem jo sam iz sebe in

zato nočem in ne smem delati nikomur krivice s tem, da bi trdil: Vsi smo taki. Zase vem dobro, da sem večkrat za nič. Ne rodi se mi pametna misel, ne morem se lotiti nobenega dela, nad mano visi nekaj nevidnega, a težkega kot svinec. Če pridem tedaj v družbo, sem pust in siten, če sedem h knjigi, ne vem, kaj berem; če razgrnem belo polo predse, ne spravim stavka na papir; če moram govoriti v kakem tujem jeziku, ki sem ga sicer vaje, izražam se okorno in nerodno, kakor bi grizel neprebavljivo polenovko. Take trenutke ne morem drugače nazvati, nego — mračne.

Tako se mi je kljub velikemu hrepenenju in drznemu zanosu duše po večnem mestu zgodilo v Rimu. Bil sem tistega dne čisto navadno umorjen. Zato sem pustil Baedekerja v hotelu, prižgal si avstrijsko viržinko in šel na ulico brez najmanjšega namena in cilja. Nalašč nisem pazil na ulice, nič se nisem zavedal, kam grem, kod hodim, kako se vrnem. Hotel sem bloditi po rimskih ulicah izgubljen, nepoznan, od nikogar spremljan, od nikogar pozdravljan, hotel sem se zibati v morju ljudstva kakor košček lesa, ki se guglje v vrtincu vode.

Ko sem tako kolovratil že nekaj časa, se me loti neki izvošček. Prav tik njegovega voziča sem šel.

„Facciamo un giro!“

Pogledal sem ga in molčal ter hotel dalje.

„Un giro, signore, un giro!“

Stopical je za mano.

„Hm, naj bo! Pa naj v vozu vagabundiram po mestu. Saj je vse eno.“

Sedem v kočijo.

„Kam?“

„Un giro, un giro!“ Jezno sem ponavljal, ker me je zdrazilo že samo vprašanje.

Nekaj časa sem visel na vozu, kot bi dremal. Brezizrazno sem zijal v hrbet voznikov kakor največji blaziranec dvajsetega stoletja.

Toda moj „vetturino“ je hotel dokazati, da razume jezo in razdražljivost. Podil je po cestah in ulicah, pokal z bičem, tleskal z jezikom, zmerjal konja, ošteval druge voznike-

tovariše, če se niso hitro in dobro ognili, pretil jim s pestjo, z bičem ošvigal brzopete fakinčke, če so se moledovaje za „un soldo“ pocedili za vozom.

Ta voznikov temperament me je izlečil in pregnal tisto težo in mrak.

Sunil sem ga s palico v hrbet.

„Dobro vózite!“

Pomežiknil mi je za ta poklon in hkrati ovišknil po konju, da je trenil v kalop.

„Dovolj, dovolj! Izvrsten konjiček! Sedaj vozíte čisto polagoma, korakoma!“

Začel sem opazovati.

Po tlaku je vse vršalo ljudstva. Bilo je vse namešano. Različne noše, različne narodnosti, eleganca in umazanost, krasni obrazi in odurna lica, prožna hoja pravih Italijank in drsanje pohojenih šolnov, pravi ponosni rimski nosovi pa Ahazverjeva predgorja. Spoznati je bilo lahko na prvi pogled pravega Rimljana in Rimljanko. V kri in kost jim je zašlo gospodstvo davnih pradedov, ki so bili vajeni samo žezla, drugega nič. Vojsna in triumfi, verige na roke nasprotnikom, jarem za vrat zmagani vojski — sebi pa zlate vozove in krone na glavo... To je bil značaj pravega Rimljana. In ta odseva z lic starih plemenitaških rimskih rodbin.

Mimo mene se pripelje v elegantni ekvipaži rimska plemkinja. Najrajši bi obraz zavil v plašč. Te črne oči, močne bujne obrvi, orlov nos, dvignjena glava — da, to je kričalo na glas: Rimljanka sem, in ti — barbar! Takisto so gledale razne Klavdije, Agripine in Livije z mramornih sedežev na ujeto Tusneldo v Germanikovem triumfu.

Ni še minul vtisk tega pogleda, ko mi pade v naročje velikanski šopek. Opojni vonj najkrasnejših vrtnic je zavel po vzduhu.

„Una lira, una lira!“

Izvošček je že hotel odločno poseči po šopek in ga vrniti nasilnemu prodajavcu, ki je nosil mogočno gromado cvetja na glavi in tekkel za vozom. A jaz sem obdržal šopek in vrgel prodajavcu liro.

Rimske rože!

Tu je menda domovina vrtnic. Toliike množice tako krasnih vrtnic ima samo Rim.

Lahko so deževale s stropov pri lukulskih obedih, lahko so se posipali in zgrinjali vanje pri razkošnih bakanalih, lahko so pletli vence brez konca in kraja, da so ovili z njimi visoke tribune cesarjev, kadar so s smehljajem na licih gledali pred sabo zaklane gladiatorje, raztrgana telesa mučencev in luže krvi v areni — — —

Z lepe visoke ceste sva prišla na prostran trg. Koliko življenja! Cingljanje zvončkov, krik voznikov, vpitje prodajavcev, težke, dvo-kolne telege, električna železnica, tramvaji, cele gruče romarjev, tolpe kričečih dečkov, ki komaj vedó, kje imajo dom, da zlezejo zvečer v svoje brloge, ki divjajo po mestu brez očeta in matere, brez posla, brez šole — ki komaj vedó, da so v Rimu, a vedó dobro, kje se priberači novčič, kje se ukrade sladka melona ali kosec kruha, — vse to me je objelo na trgu.

„Ecco, la Sabina!“

Voznik me je opozoril na zanimivo prikazen. Bila je ženska lepega stasa, kakor vlita, kratkih kril in močno zagorelega obraza. Krog nje je vse bingljalo in migljalo. Ogledujem to čudno pisano obleko. Bila je vsa odeta s samimi trakovi za čevlje vseh bôj. Hodila je po mestu kot živa prodajavnica in kdor je hotel imeti trak, odpela ga je ročno, spravila denar in šla nemo dalje! To je torej usoda tistih Sabink, ki so bile matere Rimljank!

Vozila sva se dalje in dalje po ozkih ulicah, kjer se razlega krik gladne dece, kjer je tako umazan duh in raztrgano ljudstvo. A obrazi niso tožni, niso bolestne poteze v njih. Rimec je vedno veder, kričav in bržkone ponosen celo na beraštvo. Čimbolj se je mračilo, tembolj je vrelo vse na ulico. Na večer je to ljudstvo neugnano, veselo in razposajeno. Na lakot pozabi, pesmi poje, šali in zabava se, kot bi bilo zakopano do vratu v bogastvu. — —

Veder sem se vračal domov. Fontane so štropotale, z balkonov, stebrov, iz sten in voglov so pa gledali stari spomeniki in pre-mišljali o davnih, davnih časih — — —

(Dalje.)

„Kronanje Marijino“ v vatikanski zbirki slik.

Študija. — Spisal *Avguštin Stegenšek*.

V vatikanski zbirki so tri podobe Marijinega kronanja, ki stojé druga poleg druge, vse tri iz časa preporoda laškega slikarstva. Prvo je ustvaril že pred l. 1500. Pinturicchio, drugo l. 1503. devetnajstletni Raffael, ko se je še izobraževal v delavnici istega mojstra, kakor svoje dni Pinturicchio; in tudi tretja slika je kolikor toliko Raffaelova, morda samo v načrtu, ker pozna se ji, da so jo dovršile manj srečne roke. Gornji del je izdelal Giulio Romano, spodnji Francesco Penni „Oskrbnik“ šele pet let po Raffaelovi smrti.

Vse tri so si podobne in vendar različne; v vsaki polje drug duh in drugo življenje. Pripeti se, da so videle tri priče isti dogodek, in vendar ga potem vsaka drugače pripoveduje: ena vzneseno, druga morda hladno, tretja sočutno. Tako predstavlja vsaka teh slik isti prizor, a pripoveduje ga, bi rekel, s podobnimi, čuvstveno različnimi besedami. Učinek teh slik je zelo različen. Zakaj? Ker jih je vsak umetnik gledal najprej v svoji duši, čutil v svojem srcu, predno jih je utelesil v barvah. Kakor pa je različen um od uma, tako umotvor od umotvora. Zelo zanimivo in poučno je primerjati take slike, ker se tako najboljše spoznajo lastnosti posameznih slikarjev, globlje se zamislimo v predmet in opazimo razne stvari, ki bi jih drugače zgrešili. Kdor se bavi natančneje z estetičnimi študijami, zlasti z zgodovino slikarstva, ravno iz takega primerjanja najboljše spozna značaje raznih šol in slikarjev. Zato primerjamo tudi mi danes te tri slavne slike. Sliko Giulia Romana je prinesel „Dom in Svet“ v letošnjem letniku na str. 137. Pinturicchieva slika je na str. 476, Raffaelova na str. 477. Prosimo čitatelje, da si slike najprej sami dobro ogledajo in si naredé svojo sodbo o njih. Potem naj pa pazno sledé našim izvajanjem!

Prva podoba je Pinturicchieva (str. 476). Plitva umbrijska dolina z redkolistim drevjem, na griču kapela z zvoncem in pred kapelo križ — to je naše prizorišče. Spodaj kleči v ospredju pet svetnikov frančiškanov, in za njimi stoji dvanajst apostolov, ki so navzoči pri kronanju. V sredi sta sv. Peter s ključi in sv. Pavel, oprt na meč. Dogodek je apostole vse prevzel: eden sklepa roke k molitvi, drugi jih polagajo na prsi. Iz teh mirnih kipov ne govori nikaka strast, svet mir je razlit nad njimi, in le pobožno nagnjena glava ali pa zavzeti pogled kaže, da živé tudi zunanje življenje. Nad njimi pa sedi Kristus na oblakih in z obema rokama polaga zlato krono na glavo Devici in Materi, ki kleči nižje na oblačku in skromno moli. **Za tem prizorom se razliva nebeška luč v zlatih žarkih in polje v premih črtah do roba „mandorle“, v obliki mandelja narisanega bisernatega sijaja, v katerem plavajo glave šesteroperotih kerubov. Bolj zadaj v zračnem prostoru igrata dva angela; eden izvablja goslim vesele glasove, drugi ubira strune na harfi; v vijugastih črtah jima plešeta pasova po zraku.**

Iz cele slike seva mir in blažena zbranost. Med nebeškim prizorom in med zemskimi častivci posredujejo svetniki iz frančiškanskega reda, ki klečé ponižno v ospredju; sam serafski Frančišek je med njimi, oblagodarjen s skrivnostnimi ranami in s križcem v desnici. Lepe so te vznesene prikazni oživiljenega verskega življenja v 13. veku, a v podobi motijo zgodovinsko enoto.

Raffaelova slika (str. 477.) je bolj enotna.

V srednjem veku zelo razširjena legenda o Marijini smrti pripoveduje, da so nesli apostoli na svojih ramah mrtvo Devico pokopat; angeli so jih spremljali s petjem, Judi pa so začudeni postajali in gledali, kaj se godi. Vsi apostoli so bili prišli, le sv. Tomaž

Kronanje Marijino.

Slikal *Pinturicchio*.

Kronanje Marijino.

Slikal *Raffael*.

se je bil zakesnil iz dalnje Indije. Ko je tretji dan dospel, se je razjokal in je tako dolgo prosil apostole, da so mu odprli grob. In glej! Ko so odvdignili pokrov, je ležal le pas Marijin v grobu in cvetlice so razširjale v njem svoj vonj. Tako je Gospod razodel apostolom Marijino vnebovzetje.

Raffael si je izvolil za svojo sliko trenutek, ko ima sv. Tomaž v rokah Marijin pas. Kako so plemeniti obrazi apostolov, vse drugačni, kakor v Pinturicchievi sliki! Tudi je v njih mnogo več življenja. V prvi sliki je kakih šest obličij brez posebnega izraza, v Raffaelovi le k večjemu dve. Tam so roke mirno slonele na prsih, tukaj zmerno kretajo in spremljajo čuvstva. Mlad apostol na skrajni levi strani — sv. Janez — povzdiguje začuden levico, njegov tovariš z desne pa poveša ves iznenaden desnico. Kako dobro je Raffael pogodil starca, ki Pavlu na levi razprostira obe roki pred prsi, kakor bi se bal, se ne dotakne čudovitih cvetlic! Trije mladi apostoli so razpostavljeni v trikotu, sv. Janez na levi, sv. Tomaž v sredi, in sv. Jakob na desni. Ako sledimo njih očem, zazremo nebeško prikazen v oblakih. Marija sedi poleg Kristusa, ne kleči na nižji stopnji, kakor v prejšnji sliki. Ta polni in krepki obraz, te ponižno povešene oči vse drugače izražajo njeno presenečenje. In Kristus! Kdo bi si mogel misliti kaj bolj nežnega! Z desno polaga Materi krono na glavo, levici pa se vidi, kako drhte prsti v strahu, da bi desnica ne bila dovolj oprezna pri tem vzvišenem delu. Kako spoštljivo je to kretanje! Kristusov obraz je umotvor mladega Raffaela. Tako resno-mil je, z valovitimi lasmi, z ljubeznivim, skromnim očesom! Pinturicchiev Kristus pa nasprotno je hladen in mirno polaga Devici krono na glavo, kakor bi bil to vsakdanji posel.

Angeli so navzoči pri tem prizoru, ki se godi na jasnem nebu. Dva stojita v ozadju, napol skrita za oblaki: eden prebira harfine strune, drugi igra ves zavzet na gosli. Dva pa sta se približala z rajsko-veselim, plešočim korakom v ospredje, zato se jima še lovi obleka v mogočnih valovih. Ta na levi

vihti tamburin, ta na desni pazno sledi loku, da ne bi zadel napačnega glasu. Kaj ljuba sta tudi angelčka pri nogah svetih oseb: eden sklepa ročice, drugi se naslanja ob dlan. Tu sta še vsa tako prevzeta svetega spoštovanja, kakor je nemogoče otrokom; bolj detinsko-naivna, ali če hočete, poredna, sta pri nogah „Sikstinske Madone“ v Draždanih, kjer je Raffael ponovil svoj mladostni motiv.

Skupni utis Raffaelove slike je tako plemenit, tako vzvišen, tako resničen, da nas mogočno gane, in radi mislimo, da se je godil dogodek tako, kakor ga slika umetnik. Obenem poraja v nas spoštovanje in nas pomirjuje; njegov vpliv je estetičen in etičen.

Tretja slika (str. 137) pa ima ves drug značaj. Tudi tukaj so zbrani apostoli okoli groba. Ravno so ga odprli in vsi začudeni gledajo goste cvetlice, ki rastejo v njem. Kako so živahni! Kateri stoji raven, kakor Raffaelovi svetniki? Nobeden. Po koncu so le štirje, in še ti so pripognjeni. In kako vsi kretajo z glavo, s telesom, z rokami! V Pinturicchievi sliki roke počivajo, le eden jih sklepa k molitvi; tudi v Giulievi sliki eden moli, pa vihravo, strastno, silovito, in vrhutega še osem apostolov kreta z rokami in nekateri celo drzno kakor sv. Peter ali tovariš, ki je njemu nasproti.

Poseben je še prostor, kjer so se zbrali apostoli. Grob je bil vsekan v skalo, kakor Kristusov grob; apostoli so vstopili vanj in skozi vhod za njimi se vidi pokrajina in razvaline starega templja; skale ob straneh pa dajejo apostolom temno ozadje. Strop je zagrnjen temen oblak. Ta ni izmed tistih prozornih in lahkih zračnih zastorov, ki plavajo komaj vidno v višini v prvih dveh slikah; ta oblak je krepko zarisan in temen, kakor bi visel ves težek in napet od dežja nizko nad poljanami.

Na tem oblačnem prestolu se vrši kronanje. Marija križa pobožno roke na prsih, in Kristus ji polaga krono na glavo, kakor pri Raffaelu. In vendar kolik razloček! Dasi je Raffael zagrnjen Madonino glavo in ramena s plaščem, vendar se ne skrivajo plemenite oblike te dekliške glave; kako neokusno

pa je Giulio našopiril glavo svoje Madone, kako neprijetno bode v oči desna rama! V očeh te Marije iščemo zastonj nedolžnega izraza, in na Kristusovih ustnah se bere nekaj kakor bahatost. Koliko ve povedati levica Kristusova pri Raffaelu, pri Giuliju pa počiva in drži prozorno stekleno kroglo, ki naj pomenja svet! Nad tema svetima osebama plava sv. Duh v podobi goloba, ob straneh pa kleči dvoje angelskih detet. Živo občutimo, da nista rodu Raffaelovega. Od zadaj pa prihajata dve hori in trosita cvetlice; ti pač nista nebeška angela po izročilu krščanske umetnosti, ampak lahkonožni hori po poganskih vzorcih in v nebesih nimata ničesar opraviiti.¹⁾

Slika šele oživi, ko dobi barvo. Fotografija je zanj le mrtev izraz, ki postane seveda še medlejši, če se slika priredi na kovinski plošči za tisk. V naši tretji podobi prevladuje solnčna boja. V zlatorumeni barvi se blišči nebo za prizorom kronanja. V spodnjem delu pa se pokaže rumenina najprej v plašču ob belem robu stoječega apostola, potem nastopa spredaj v ogrinjalu sv. Petra, in na drugi strani krste se odziva v rokavu apostola, ki kaže z levico proti sv. Tomažu, in končuje v rokavih stoječega apostola. Po živahnosti jo dosega cinobrovordeča boja. A zastonj bi vam popisoval to igranje barv! Le to naj še opomnim, da Raffael v svoji mladostni sliki še ni rabil nobene imenovanih živih boj (edina izjema je rumeni plašč svetega Petra). Zato je njegova slika manj živahna, bolj mirna, in bolj preprosta. V najlepše akorde je ubral rdečino, zelenino in modrino, kaj lepo se odbija belina angelske tunike od modrine neba, in ta belina se simbolično ponavlja v plašču Tomaževem. Le oni, ki ima rdečo haljo ljubezni in beli plašč nedolžnosti, je vreden prejeti pas od velike Gospe. V istem simboličnem duhu nosi sveti Peter v vseh treh slikah modro (ali vijoličasto) spodnjo haljo v znamenje posta in pokore, in rumen plašč kot „znak škofov-

skega nauka, ki naj sveti kakor luč.“¹⁾ Najpreprostejši v barvi je pa Pinturicchio. Temu je nekoliko krivo, ker so barve radi popravila obledele, nekoliko pa, ker je preenostaven ter se preveč ziblje med modrino in rdečino, in tudi sive redovniške halje ne povzdigujejo živahnosti v sliki.

Gledé razsvetljave je treba pri drugi sliki paziti na to, kako gre senca od Jakopovih nog po tleh proti krsti; ako podaljšamo to premo izven podobe proti naši desnici, dobimo stran, odkoder prihaja luč za spodnji in za zgornji prizor. V tretji podobi je iztegnil sv. Peter levico, in njena senca pada čez oba roba krste; svetloba se razliva torej v tej smeri od naše levice poševno in visoko od zgoraj. Isto velja za kronanje zgoraj, kjer je značilna težka senca nosečega oblaka in temne prsi leve hore, dočim igra luč na prsih desne hore v modrih in rdečih bojah. Pinturicchio pa še ni došel do enotne razsvetljave, in zato njegove osebe nimajo sence, kakor bi ne živele v našem solnčnem sestavu. Kakor sploh primitivni umetniki, je modeliral Pinturicchio vsako telo, vsak ud zase; v tretji podobi pa je sama luč, ki daje telesnost. Že iz tega se vidi neizmerni napredek, ki ga je storila umetnost v dvajsetih letih začetkom XVI. stoletja.

Zelo važna je kompozicija podob. Primerjajmo najprej prizore v višavi! Zakaj se v prvi sliki vleče Kristusov plašč tako daleč tja čez oblake? Radi ravnotežja. Zastavite šestilo tam, kjer je njegov zadnji rob, in merite potem do keruba na vrhu in od tam do skrajnega konca Marijinega plašča in potem nazaj, odkoder ste začeli! Ta enakostranični trikot je čisto pravilen v Raffaelovi sliki. V njegovih kotih so: Krasna doprsna angelčka in prvi kerub nad Kristusovo desnico. Plešoča angela služita kot opornika poševnim stranem tega idealnega trikota, angela v ozadju pa krepita stranice, ker se oba s telesom ali z glavo nagibata proti sredi. Pet kerubov je razvrščenih v navzgor

¹⁾ Isti motiv se nahaja v Raffaelovi veliki „Sveti Družini“ v Louvru v Parizu.

²⁾ Durandus, *Rationale divinorum officiorum* 1527, str. 55.

obrnjenem polkrogu, trije drugi pa posnemajo v trikotu še enkrat kompozicijo glavne podobe. Tudi v tretji sliki najdemo ta trikot; samo bolj top je, s klečečima angeloma na koncih osnovnice in z golobom na vrhu. A vse osebe so priletnejše, krepkejš; zato jim nedostaje prostora. Zadaaj za njimi pa plava neizmerna množina komaj vidnih angelskih glav, kakor jih vidimo v Raffaelovi „Disputi.“

Glejmo še razvrstitev oseb v spodnjih oddelkih!

Pinturicchio in Raffael sta postavila svoje apostole v premi črti vzporedno s spodnjim robom podobe, in prvi je umestil pred nje še pet oseb v peterokotu, drugi pa poševno ležečo krsto med dvema apostoloma. Tako dela preprosta umetnost; kadar slika množico ljudi, stavi namreč osebe poleg osebe. Vzemite ravnilo in položite ga čez glave apostolov! V obeh slikah ležé v eni vrsti. In vendar! Glejte pri Pinturicchiju noge apostolov! Te stojé v poševni črti, in zato je tudi spodnji del osnovan na podlagi trikota s podvojenimi stranicami. Da pa ležijo glave apostolov v eni premi črti, izvira iz nesvobodnosti umetnikove. To je le mogoče, ker so sprednji apostoli kot modeli manjši od zadnjih, frančiškani pa morajo klečati; mislite si, ko bi vstal ta kardinal ali ta škof, takoj bi zakril dober del apostolov v ozadju!

Tudi Raffael ima to hibo, da so prednji apostoli manjši po postavi, kakor pa oni v ozadju; drugače ne bi bilo mogoče, da so glave kolikor toliko v eni premi. Razstavil pa jih je v poševnih črtah vzporedno s stranicami krste. In vendar nima ta razvrstitev nobenega pomena za idealno vsebino slike, kakor v prvi podobi, ampak tukaj prevladuje edino idealni trikot, katerega tvorijo trije mladeniči: sv. Janez, sv. Tomaž in sv. Jakob. Ta posebni mladostni izraz povdarja Raffael še s tem, da stavi Tomaža med starejša prvaka apostola sv. Petra in sv. Pavla, svetega Janeza in sv. Jakoba pa med starejšega in mlajšega apostola, ki sta si sorazmerno vzporedna. S tem je materialna razvrstitev v prostoru popolnoma izbrisana, in čisto

prav ima Raffael, da daje prednost idealni razvrstitvi po važnosti oseb in dogodka.

Drugačen način kompozicije kaže tretja slika. Ta del je dovršil Francesco Penni. Tukaj vidimo osebe za osebami. Razstavljene so v črtah, ki niso poševne za naše oko, ampak navpične. Ako stojíš začetkom ulice in gledaš proti koncu, se ti bo zdelo, kakor bi bile hiše proti koncu vedno nižje; cesta se na videz zožuje in vzdiguje, robovi streh pa padajo. Ako bi si mislil te črte podaljšane, bi se združile v eni točki, ki jo imenujemo „očišče“. Ako nadaljujemo v naši tretji sliki podolžnati stranici krste, najdemo, da se sečeta v hribu pod razvalino; tam je očišče. Tja hité tudi vse črte, katere potegnemo skozi vrste apostolov. Samo stoječe apostole si moramo misliti toliko nižje. Tako je rešil Penni težko nalogo, kako je slikati osebe, ki stojé druga za drugo, in se vendar ne smejo zakrivati.

Tako smo našli v tretji sliki napredno, razvito kompozicijo v navpičnih črtah; tipi so mnogovrstni, ker vidimo skoro toliko različnih obrazov, kolikor je apostolov; tu gledamo žive barve, enotno razsvetljavo in pristno slikarsko modelacijo. V prvi sliki pa smo opazili enostavno kompozicijo, preprosto sorodnost v obrazih; opazili nismo nikega kretanja, in ker nedostaje enotne zemeljske razsvetljave, so telesa skoro vizionarna; vrhutega je v prvi sliki nebeška luč zastrta v ozkih mejah geometrične „mandorle“. V tretji sliki pa polje svetloba po neizmernem prostoru svobodno brez konca in meje, kakršen je tudi kraj, katerega razsvetljuje.

Odkod to? Kako se dá to razložiti? Je-li bil Pinturicchio manj nadarjen, kakor Raffaelovi učenci? Nikakor ne. V teh slikah se vidi le napredek časa, napredek umetnosti.

Ko je bil Raffael še v umbrijski šoli, je slikal podobno, kakor Pinturicchio, samo da je imel finejši okus, bolj razvit čut za lepoto in večjo spretnost. Ko je pa prišel v Florenci v dotiko s prvimi umetniki svoje dôle, ko je slednjič v Rimu občutil mogočni vpliv silovitega Michelangela, je stopnjo za stopnjo

razvijal svoj lastni slog in se je vedno bolj bližal idealni svobodi in naravni resnici. Kako daleč presega v tem oziru njegov zadnji umotvor prve slike, vidimo iz razločka med „Izpremenjenjem na gori“, ki je stalo ob Raffaelovi smrtni postelji, in pa n. pr. med našim „Kronanjem Marijinim“. In v tej zadnji dôbi je Raffael zasnoval našo tretjo sliko. Treba je le primerjati apostole v „Izpremenjenju“ s temi v našem tretjem „Kronanju“, in takoj se razvidi, da so si sorodni v obrazih, v kretanju, v razvrstitvi, a zadnji niso tako plemeniti, tako častitljivi in dovršeni. Raffaelovi učenci so pač podedovali po mojstru tehnično dovršenost, ni jim pa mogel vlti svoje vstvarjajoče nadarjenosti.

Zato pa bolj odgovarja verskemu čutu mladostni umotvor Raffaelov, kjer še gleda

z otroško-naivnimi očmi nebeške prikazni, kakor z vsem bogatim znanjem zrele moške dôbe zasnovana slika, ki kaže žive človeške osebe v zemeljski svetlobi. Mladostna slika bolj povzdiguje, poznejša bolj imponira; prva išče bolj božje časti, druga pa bolj umetnikove slave.

Tako smo v glavnih potezah našeli razlike teh treh slik in iz primerjanja dospeli do jasne sodbe. Bilo bi pač želeli, da bi naši domači umetniki pridno proučevali klasične slike slavnih mojstrov, se uglabljali v njihovega duha, spoznavali njih dobre in slabše strani ter velikega duha klasične umetnosti izražali tudi v naših domačih, zlasti cerkvenih umotvorih.

Milotinke.

Posvečene prijateljici A. T. Š.

I.

Ne vem, zakaj so šli pred mano
spomini mojih mladih dni . . .
Srcé, zakaj si jim verjelo,
ko ob spominih sreče ni?

Ne vem, zakaj so zaostali
vsi moji upi za menoj,
zakaj življenja tihe sreče
srcé imelo ni s seboj?

Spomini moji, vam slediti
ne morem več in več ne smem!
A vam, srcá presladki upi,
naj v naročilo to povem:

Hodite le zdaj vi pred mano,
da môrda kdaj vas dohitim,
ko na življenja novi poti
pokožno srečo zasledim!

II.

Te mlade, te zelene upe
srcé s seboj, poneslo boš
in na življenja novi poti,
boš našlo trnja, našlo rož . . .

Različne so življenja steze,
do raznih ciljev vodijo —,
in potniki vsi zasopljeni
za slepo srečo blodijo.

A tu na svetu sreče steze
povsod, povsod se križajo:
le onkraj groba k lepšim ciljem
vse v eno pot se zbližajo . . .

Ljudmila.

Konture.

Spisal *F. S. Pavlétov.*

(Dalje.)

7.

Paleta.

† Fr. Dobnikar-ju v spomin.

Pred menoj je ležala njegova paleta. In na njej so se držale posušene barve: zelena, živordeča, bela, modra, črna.

Glavo sem naslonil v dlan in nepremično sem jo zrl to njegovo paletu, nepremično sem upiral svoje oči v te posušene oljnate barve, gledal sem jih, strmél sem vanje, a ne kakor bi jih ne poznal teh barv, ne — poslušal sem povest njegovih dni, ki so mi jo govorile, z otožnim glasom...

Pred mojo dušo so se vrstili dogodki, hipi iz njegovega življenja, drug za drugim. Polagoma so se dvigali in obnavljali v meni kakor melodija tožne pesmi...

I.

Nekoč je bilo, še veš?

Sama sva sedela na klopi pod zelenim gabrovjem ob poti, ki je vodila skozi gozd. Lahen brežiček, posejan s pestrimi, pisanimi cvetkami — okoli njih so se smukali lahko-krili metulji — in dalje, dalje samo zelenje, pisane, življenjapolne livade.

Povsod cvetlice: rdeče, bele, modre, in za nama je cvetel bezeg. Njegov presni duh se je vzpenjal kvišku skozi gosto listje, širil se nad peščeno potjo, družil se z onim vonjem, ki je prihajal od cvetok, in lahen vetrič ga je raznašal naokoli.

Pomlad je bila, življenjagorka, razkošna pomlad.

In govorila sva. Ti bolj malo, tuintam. Govorila sva o bodočnosti; še nekaj mesecev in prosta, prosta kakor ptiča bodeva z razstrtimi, svobodnimi perotimi poletela naprej, samo naprej, za svojimi ideali.

Drevje za nama je šepetalo komaj čutno, komaj slišno. Vsako trhlo vejico, ki bi jo

neprevidna noga brze veverice odlomila, bi lahko slišala. Koliko so si imela drevesa povedati! Pripovedke o lepi deveti deželi, ki leži za devetimi holmci, obdana od sedmih studenčkov — in tjakaj bodo poromala, kadar bodo prosta... Tam ni viharjev, tam ni hudobnih sekir. Večno solnce, večno tihi mir...

In najini srci sta poslušali to povest z vnemo, z navdušenjem, z nekim daljnim upanjem in s tiho radostjo, ki se je oglašala v njih. Saj sta tudi sanjali o deveti deželi, ki leži za devetimi holmci, obdana od sedmih studenčkov...

Tedaj pa je prišel po stezici deček. Lonček je imel v roki in v rdečih, svežih ustecah rumeno slamico. Tuintam je pomočil drobno slamico v lonček, jo prinesel k ustnam. Zdrava ličca so se mu lahno napela in pihnil je skozi slamico. Na njenem koncu se je naredil mavričast mehurček, ki se je večal, zibal, trepetal in odletel kvišku... kvišku... in se razpočil.

Z zanimanjem si ga opazoval, in obraz se ti je zresnil, ko si rekel počasi, tiho, kakor bi se bal slišati samega sebe: „Najini gradovi“ — —

II.

Že dalje časa je bolehal. Neozdravljiva bolezen. V naslanjaču je sedeval ob oknu v bolnici zavrt v dolg, topel havelok.

In odtod je opazoval življenje dan za dnem: ljudi, ki so hodili mimo, delavce, gospode, gospe. Včasih pa so mu oči uhajale na nasprotno stran ceste, na malo hišico sredi bolniškega vrta. Dolge, zleknjene rdečkaste črke: „Mrtvašnica“ — so se jasno razločevale. Dan za dnem jih je gledal in se čudil, čemu se ni vznemirjal, ko jih je čital. Ko je zrl mimoidoče, jih je opazoval, temu ali onemu se lahno nasmehnil. Kam se jim tako mudi? kam hitijo? je ugibal.

Zgodajrano in vedno ob določenem času je videl vedno gotove ljudi. Ob šestih: množica delavk, blede, suhi, bolehave obrazi brez življenja; za njimi trudni, zarjaveli obrazi delavcev; tuintam zakasnela mlekarica.

Ob polusedmih se je navadno prikazala ona tipična ženica s kruhom; ob sedmih so se vračali domov sprevodniki z dolgimi, zamazanimi, v klobčič zvitimi kožuhi na hrbtih.

Vsem se je mudilo in vsakdo je imel svoj cilj, vsi so hiteli drug mimo drugega.

Tuintam pa se je vil mimo mrliški spreved, in na uho so mu prihajali otožni, pretresujoči glasovi psalma „Miserere“, ki so ga vznemirjali in mu klicali na dan misli: Še malo, morda le še nekaj dni — in pred tvojo krsto se bodo razlegali isti glasovi istih pevcev, za njimi bela krsta, mogoče venec, oče, mati, bratje, tovariši — — vsi, vsi — —

A polagoma so mu ginile te misli, in upanje, komaj čutno, skrito upanje, da ozdravi, se mu je oglašalo v srcu in klica'lo: „Morda — morda —.“

Tako je živel že od jeseni in bivanje pri oknu je bila njegova najljubša zabava. Tuintam pa mu je prišla ideja in vzel je kos papirja v suho roko in začrtal nanj risbo, označil jo s par potezami.

In zopet je zrl skozi okno, gledal je življenje, gledal je ljudi, vesele in nevesele, a vedno je mislil: kam hité, kam gredó? In on — kam gre? Naprej — telesno ne, a duša njegova mu vzhiteva vedno za ciljem, za namenom... Ali res? — Čuti samo, a povedati bi ne mogel... In če jih gleda, te elegantne kočije, te gospode, te oblastne in vendar tako materialne ljudi — nič si ne želi nazaj! Saj se je že privadil misli, ki jo bere med rdečimi črkami mrtvašnice...

Včasih pa gleda v živordeče, za gorami izginjajoče solnce in zdi se mu, kakor bi ga vleklo s seboj to živordeče solnce, kakor bi ga klicali in vabili ti živordeči žarki... In njegova duša hoče za njimi, naprej... tjakaj, kjer ga čaka vedna pomlad in zopet vedna pomlad in zopet vedna pomlad...

III.

Zadnjič je bilo, dobrih štirinajst dni pred njegovo smrtjo. Ob oknu je sedel za belimi gardinami in bela, jedra solnčna svetloba se je razlivala po malem, ljubkem prostoru. Prijeten duh po karbolu in jelkovem olju je plul po sobi.

Sam je sedel ob oknu na naslonjaču, in njegove modre oči so zrle vedno v eno smer.

Neka skrb nas je navdala prejšnji dan, ko so nam povedali, da se mu je poslabšalo in z vročim sožaljem smo si pripovedovali to vest. In dozdevala se nam je ta slabost še večja, in že smo pričakovali s strahom smrtnega sela...

Začudili smo se, ko smo ga zazrli na stolu in še bolj čilega, jasnega nego navadno. Lahna rdečica mu je božala suhljata lica, in nasmeh mu je ležal na ustnih.

„Saj nisi tako slab!“ smo rekli vsi trije obenem.

„Kdo je pa rekel, da sem?“ je vprašal trdo, z naporom. Izkušal je dati svojemu glasu neko odločnost, krepkost, in obraz mu je hipno pobledel, na oči mu je legla trudnost, in bolna žalost se ga je lotila.

Bleda, tiha otožnost mu je objela dušo, in po obledelem licu mu je prilezla solza, ki jo je hitro otrl s prstom in pogledal v stran, kakor bi se bal, da bi je ne opazili...

Videl sem jo to belo, osamljeno solzo in v nji sem čital očitanje: „Tako težko čakate moje smrti!“...

Ne, ne, prijatelj! Trepotali smo s teboj, s teboj smo upali vedno, vedno...

IV.

Od časa do časa je zavel veter, in zašumel je sveži gozd, šibila so se vitka debla jelk, krivile so se tanke brezove vejice druga proti drugi, kakor bi si pripovedovale tožno, črno vest, zgenile so se sveže-zelene bukve, in zašelestelo je jesensko perje med sočnatim biljem.

Ob drevo naslonjen sem zrl proti nebu, ki so ga bili temni oblaki skoraj zastrli. Bilo je to nebo oblačno, kakor moja duša,

ki so jo vzburljali vetrovi žalosti. V gaj sem prihitel, potreben tolažbe; srce moje je iskalo hladila, in um miru, časa, da se zbere.

Osamljenosti sem iskal, da bi se razplakal... Kako je mogoče? — — On je umrl, prijatelj, tovariš — —

Srce moje ni hotelo verjeti, in um se mu je skoraj udajal. Lotevala se me je neka apatija, trudnost...

Kako je bilo? —

Na pokopališču sem bil ob odprtem grobu.

Ciprese in žalujke so žalostno obešale svoje vejice k tlom. Kakor bi hoteli zaplakati za teboj, prijatelj, tiha cipresa, vitka žalujka...

In okoli so bile bele peščene poti; sveža travica je poganjala, in cvetele so dišeče, razkošne vrtnice, bele, rdeče, rumene. Kadar je zavel veter, so odpadali njihovi beli lističi, odpadali rumeni lističi, odpadali rdeči lističi.

Tudi ti si bil vrtnica v svojem življenju.

Bela vrtnica je bila tvoja duša, in njeni lističi so bile tvoje nedolžne slike.

Rumena vrtnica je bila tvoja duša, bila je kot vzhajajočega solnca pozdrav.

Rdeča vrtnica je bilo tvoje srce, in njeni lističi so bili tvoja ljubezen do Onega, ki je zasadil in zalival tvojo zmožnost...

In sedaj? — Na tleh je stala bela krsta, in mi okoli nje.

Spomeniki, krasni spomeniki iz belega marmorja, iz izglajenega apnenca, iz črnopogastega kamenja so stali visoki, mali in srednji povsod po grobeh.

In na tvoji krsti je bil tudi spomenik. Velik, svetovni spomenik Onega, ki je zate trpel...

In sedaj si tu! Dopolnili so se dnevi tvojega življenja — — —

Po suhi, tisoče milj dolgi ravnini, po prašnih potih si hodil, in le tuintam je vzdramila pisana cvetka tvoje oko, in le tuintam te je vzpodbujalo zelenjapolno upanje. Ne-prestrašeno, neutrudno je plaval tvoj duh naprej proti oni daljni modrini v neskončnosti izgublajočih se gorâ. Hitel je, da bi

dosegel cvetlic polno, z gozdom obrobljeno dolino.

In stopal si... Napor, trud in muka sta te utrudila — a duh je bil še vedno čil, veder, zdrav... Sedaj pa je zazrla tvoja duša prav blizu modrino v neskončnosti izgublajočih se gorâ in prispela v cvetlic polno, z gozdom obrobljeno dolino — — —

Vedel sem, srce mi je govorilo o tem, in vendar se nisem mogel utolažiti. Bežal sem v gozd, da premišljam, da se zberem in le vedno sem se žalostil. Saj me je vsaka stezica spominjala — nate.

Zrl sem v tla, naslonjen ob sivo hrastovo deblo, dolgo, dolgo... Tedaj pa sem začutil neko prehajanje misli, neko topenje one ledene žalosti, in glava se mi je hladila. Nekaj trenutkov nisem mislil ničesar — —

Nato pa sem stopil iz gozda na plano. Veter je bil jenjal, oblaki so bežali pred vzhodnikom, in globoka, temničasta modrina neba me je pozdravila, ko sem se ozrl nanjo.

Pred menoj se je širila dolga ravnina, zavita v prozorno, kakor pajčevina tanko tančico, posejana z drevjem, z vasicami, s cerkvicami.

Zenice mojih oči so se širile, napajale se s to sliko. Tam za gorami so trepetali zlati žarki, polni topline, polni ljubezni, polni moči. Čist, z balzamom hrepenečih cvetličnih čašic nasičen zrak me je lahno božal po razbeljenih licih. Srce, ki ga je stiskala žalost, se mi je širilo in se napajalo z neskončno ljubeznijo, ki je odsevala od vseh strani. Vriskal bi, pel bi, kot jutranje zarje buditelj, preprosti škrjanec — — —

* * *

A tako? — Premaknil sem se po dolgem času in pogledal naokoli.

Še vedno je ležala paleta pred menoj in rahlo so se zlivale otrdele barve druga v drugo.

Nekaj hipov, in vse to mi je rajalo pred dušo, nekaj trenutkov, in preživel sem ob teh barvah nekaj nezabnih dogodkov iz njegovega življenja?

Vprašujem se in čudim — Ne! ne čudim se, saj je bilo vse, vse, kakor danes. Le tebe ni več. Ostala mi je paleta, posušene barve in čopiči — — —

In vidiš? —

Po tej paleti bom razlival tudi jaz svoje barve, in isti čopiči naj nanjo slikajo mojo dušo ...

8.

Mojega življenja mlaj.

Zvečer je bilo pred praznikom. Nad vasjo je ležal mir, oni tihi, predpraznični mir, ki vodi s seboj ono obično srčno blaženost... Mrak se je spuščal na zemljo vedno intenzivneje. Komaj vidno so se razločevali vrhovi sadnega drevja, katero se je dvigalo med hišami.

Iznova sem šel po ozki ulici, ki je vodila mimo cerkve.

Hiše so temnele v svinčenosivem mraku.

Na vratih so stali goloroki možje in kadili iz kratkih pip. Vidna zadovoljnost jim je plavala na obrazih. In mladenke so sedele na klopeh, in tihe melodije svežih preprostih grl so se širile po mraku.

Tropa bosonogih paglavcev je kričala na gričku ob cerkvici. Ob cerkvenem zidu so ležala dolga vitka debela jelk-mlajev.

Ob njih sem se ustavil, in oko mi je obviselo na pobeljenem deblu, ki je bilo največje, najlepše.

In tedaj so prihajali po vasi fantje v delavniških suknjah. Trdi, krepki, žilavi tipi. Drug poleg drugega so se vstopili ob mlajih in odložili suknje.

„Ali jih boste?“

„Bomo jih.“

Umeknil sem se na stran, sedel pod domači oreh, ki je širil svoje velikoliste veje nad trato tostran ceste.

Oprijeli so se najlepšega mlaja. Kite na rokah so se jim nategnile, obrazi so lahko zardeli, ko so ga prvič dvignili.

* * *

Tudi jaz sem postavljaj svoj mlaj, skozi vse svoje življenje.

„Dom in Svet“ 1901, št. 8.

Tudi jaz sem se upiral in dvigal, in kolena so se mi šibila pod težo mojega mlaja. Tesno čuvstvo, skoraj strah me je obhajal, ko sem ga začel dvigati, in to čuvstvo mi je stiskalo prsi vedno tesneje, vedno silneje. Strah in trepet so bile moje misli, in suha, slabotna je bila moja sila.

A jaz nisem postavljaj svojega mlaja v mraku.

Rano zjutraj sem se ga lotil. Prvi solnčni žarki so me pozdravljali, kakor bi me hoteli vzpodbujati. Zeleno drevje je šustelo, šumelo in pelo svojo monotonno pesem. Morda meni v bodrilo?

In ko sem zazrl to vitko, ravno, gladko deblo, me je prešinjala radost. Z vnemo sem ga oprijel pri vrhu in uprl sem se. Komaj vidno sem ga dvignil, in moj pogum ga je podprl. A nisem ga dvignil v enem dnevu, tudi v enem letu ne, svojega mlaja.

Leto za letom sem se ga loteval, in vedno višje se je vzpenjal. Vrh njegov ni uvenel v vseh letih, le še bolj je zelenel in me bodril. Dajal mi je srčnost, pogum, radost.

Z mojimi leti je rasel moj pogum, moja moč, in vedno lažje je bilo vse delo, ves trud in napor.

In besede sem čul, bodrilne besede, bolj ko sem dvigal svoj mlaj, vedno več, vedno več ...

In sedaj stoji moj mlaj. Kvišku kipi njegov vrh, kvišku proti nebni modrini, in rahlo se ziblje njegovo vejevje.

Radost prešinja mojo dušo, ko se oziram na ta svoj mlaj, in ginejo mi spomini na prestano muko, trud in težavo petnajstih let...

* * *

„Hoo hoop!“

Zadnjič so zavpile mlade moči, in mlaj pred cerkvico sv. Urha se je zazibal v jami in obtičal. Kamenja so zabili ob njegovem deblu in prsti so nasuli okrog —. Mlaj stoji.

Mlaj stoji pred cerkvico sv. Urha, stoji in stal bode, a samo osem dni ... Moj mlaj pa bode stal vse življenje, zakaj skala, ki sem ga nanjo postavil, je vedno trdna, nepremična — večna ...

9.

Ob Cirkniškem jezeru.

Jezero tiho pluje s svojimi valovi.

Vitko bičevje se ziblje v lahni tresljajih nad valovi, priklanja se, dviga, in temnozeleno njegova barva se pri gibljajih izpreminja, preliva v svetlozeleno v vseh nuancah. In sivorjavkasti, cvetoči vrhovi tršice lahko trepečejo.

Drevje s svojim temnim ozadjem gleda kvišku proti gozdnemu Javorniku, proti vrhovom, ki se dvigajo iz vodá proti nebu.

Iz zvonika cerkvice sv. Petra se glasé zvonovi, tiho, nežno, kakor bi tožili, kakor bi prihajali iz globin jezerskih požiralnikov.

Temnozelená voda se stiska k sivim, kvišku kipečim skalinam. Radovedno ogledujejo vitke jelke svoj mladostni stas v globokem ogledalu.

Valčki se zadevajo ob skaline, odbijajo, šumé, šepečejo. Vznemirjeni si pripovedujejo pravljico o Ribičevi hčerki.

Dviga se, dviga iz globin mladostna postava. Zeleni, dolgi, sluzasti mah so njeni lasje. Oči njene? Globoko, temno jezero. Globlje so kakor požiralnik. „Zadnji kraj“...

Tiho plaka in solze ji padajo nazaj v jezero...

Ste-li čuli povest njenih dni?

Revneга ribiča hči je bila. Tedaj še ni bilo jezera. Le potok „Stržen“ je tekél po ravnini, ki je na nji valovalo zlato valovje žitnega klasja. Lepa je bila, mlada je bila — in prevzetna je bila.

Mladenci so se ozirali za njo, preprosti, pošteni ribiški sinovi. Snubili so jo drug za drugim, in drug za drugim so prihajali sami domov. Le obrazi so jim bledeli, hirali, veneli...

„Ne maram vas, moj mož bo zlati kralj iz Javornikovih globin!“ In zvonko se je smehljala, šalila, odbijala ter se zaobljubljala zlatemu kralju, ki stanuje v globokih votlinah pod gozdnatim Javornikom.

Noč je bila. Tema je bila, in nevihta je vršala nad drevjem, nad hojami, in hreščala so zlomljena debla. Ribičeva hči je hitela k potoku, da si opere krilo. Ni je bilo strah — saj je bila tod okoli doma.

Prala je krilo, prala in pela.

In njen glasek se je čul med vršanjem viharja, odbijal od sivih skal.

In gozd je šumel, tema se je zgoščevala, in noč se je stiskala, krčila —

In potok Stržen je naraščal, večal se, širil, kakor bi pripravljál pot — svojemu kralju.

Blisk — tresk, — in pred mlado perico je stal zlati kralj v vsi svoji podzemeljski krasoti. Okolica je gorela vsled blišča njegove obleke, in potok Stržen je kipel vsled goreče njegove ljubezni.

Prijel je mladenko za roko, prižel jo na prsi, in valovje je zakipelo, zašumelo, razlilo se črez bregove. In pod njihovimi koraki je izginjalo zlato polje, rušile so se ribiške kočé...

A ženin je peljal svojo nevesto v temne globine pod Javornik — —

Rad ima svojo nevesto — njej pa se toži po ljudeh in vedno plaka, plaka celo zimo, celo pomlad, in šele po letu se ji posuše solze, ko ji zlati kralj dovoli, da sme iti na zemljo. In pred njenim prihodom izgineva valovje v globinah; z votlim gromenjem se valé vode v temo, za njimi pa vstaja sveže zelenje, travica, in pripravlja pot ženi zatega kralja...

Temnosiva krila spuščá mrak nad gozdom, s temnimi pajčevinami prede tema svoje mrežice nad vodami, in listovi spuščajo suhe listke v vodo, vedno nižé, nižé, vedno bolj redko... Listje se suče, suče v vodovju, druží, odbija in zopet druží.

Jezero je tiho, popolnoma tiho — — —

In od cerkvice sv. Petra tožijo zvonovi, mehko, tiho — — —

(Konec.)

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.

(Dalje)

XIX.

Duhovne vaje. — Quo vadis? —
»Rektorjev dan.« — Sami »dobri
nauki.«

Dunaj, dné 10. svečana 188..

Ljubi prijatelj!

Ti si res srečen človek! Kar mi pišeš o duhovnih vajah, ki ste jih imeli o Božiču v semenišču, to je res zanimivo; a skoro Ti ne morem verjeti, da bi človeka tako poživile, osrčile, pomirile? Pišeš mi:

„Na gimnaziji nisem prišel nikdar do tistega miru, da bi se za trenutek ustavil in vprašal samega sebe: Čemu sem vendar na svetu? Kaj je moj namen? Kam grem? Quo vado? In vendar je od odgovora, ki ga damo na ta vprašanja, odvisna vsa naša sreča, vsa naša bodočnost, naša večnost! Ah, in letos, — tiste skrivnostne mirne dneve med Božičem in novim letom — sem bil takó srečen, takó nepopisno srečen, da sem v popolni tišini — ves čas je vladalo v hiši absolutno molčanje, silentium strictissimum, ki človeku dé takó neizrekljivo dobro! — premišljeval svoje preteklo življenje... Ah, prijatelj moj, kaj človek najde vse na sebi, če le malo bolj pazljivo pogleda leta, ki jih ima za seboj! Skoraj bi rekel: Mladost, najlepša leta življenja — izgubljena, izgubljena za večnost! In ako bi šlo še dalje takó, bi bila izgubljena še druga polovica življenja, in ž njo — vse! Paradise lost — life lost! A Bog bodi zahvaljen — pričelo se je zame novo življenje, vita nuova — kakor pravi Dante. Res, zgodilo se mi je bilo prav tako, kakor pričanja ta veliki pesnik svoje nesmrtno delo:

Nel mezzo del cammin di nostra vita
mi ritrovai in una selva oscura,
chè la diretta via era smarrita...

Po mojih mislih veljajo te besede neštetim gimnazijcem in sploh srednje- in visokošolskim dijakom. Bog bodi zahvaljen, jaz — kakor rečeno — upam, da sem izpregledal, našel sem pot iz temne goščave, po kateri sem taval do sedaj, — opravil sem, kakor upam, dobro — izpoved, in sedaj je svetlo, jasno, veselo v moji duši, da bi pel in prepeval od jutra do večera! A ne samo name, na vse tovariše, brez izjeme, so napravile duhovne vaje velikanski vtisk. Ko bi Ti videl te izpremenjene obraze, ta vesela obličja! Ex fructibus eorum cognoscetis...! Po njih sadu lahko spoznaš, kaj so duhovne vaje...“

No, do tukaj sem čital še dosti mirno, in kakor rečeno, blagroval sem Te, da si takó srečen. Toda, za Boga, ne misli, da smeš pa sedaj delati kar „saltimortali“. Kajti le odgovôri mi, če to ni drzen, dà, še več, naravnost izzivajoč saltomortale, ko pišeš: „Prijatelj, pojdi in napravi tudi Ti duhovne vaje!“ Mar si padel na glavo? Če se Ti je sedaj zmešalo v glavi, no, potem pa je to res lep sad tistih Tvojih — „duhovnih vaj“. Ali ne imenujejo Nemci takega duševnega razpoloženja „religiöser Wahnsinn!“ Jaz — delati duhovne vaje?! Ali sem prišel za to na Dunaj, da bom molil? Ako bi bil hotel to, bi se bil tudi jaz „zapopil“. Torej, brate, lažje, lažje... Ti praviš, da veš sedaj, k a m gre Tvoja pot. Dobro! A meni ugaja z Lessingom iskati resnice, ugaja mi s Prešernom brez miru bloditi in dirjati okrog v obupu...

Sicer ste pa menda vsi filistri prisegli, da nam boste z resnimi „življenja nauki“ grenili in zagrenili življenje. Sam rector magnificus naše slavne dunajske univerze je tudi stopil v vaš filistrski krog. Oni-le dan je stalo na črni deski, kakor je to običaj vsako leto malo pred sklepom polletja, da

pridemo vsi, ki smo se letos na novo imatrikulirali (vpisali), v šolo, da bomo segli rektorju v roke (Handsschlag) z obljubo, natančno izpolnjevati zakone akademiških državljanov. Ta dan je seveda imeniten in zato — prost pouka. Ko smo bili novinci precej vsi, kakor je bilo videti, zbrani, stopi rector magnificus, slavnosti primerno odičen, pred nas ter nas nagovori v precej dolgem „sermonu“, čigar smisel je bil nekako ta: Fantje, imejte pamet! Če bo akademiška mladina še naprej tako živela, kakor živi sedaj, bomo mi, vseučiliški profesorji, ministru za uk in bogočastje predlagali, naj vseučilišča zapre, pa rajši zida dijaške bolnišnice, kjer naj bodo posebno veliki oddelki za gotove bolezní. Zato, gospôda moja — „Selbstbeherrschung!“ To je bil refrên njegovega govora, to akord, ki se je vedno in vedno čul izmed vseh drugih. „Premaguj se!“ Res, lepa beseda, in možu bi moral biti pravzaprav hvaležen vsak, da nas je opozoril na to. Toda vprašanje ostane: Kdo ga bo poslušal? Če je pa človek samo žival in nič družega, kakor uče gg. kolegi rektorjevi? Spravil je v svoj govor tudi modrega Sokrata, ki je baje trdil, da mora pameten človek vsako reč, tudi veselje, slast, uživanje, meriti, in če vidi, da za kratkim veseljem pride dolga, dolga žalost, se mora veselje pustiti, to da je pametno. Dà, celó o grški kreposti nam je govoril. Marsikatera usta je pri teh ganljivih besedah, to je bilo lahko opaziti, spreletel lahek nasmeh . . . „Tugend! Tugend!“ Kaj je — Tugend?

Des Lebens Unverstand mit Wehmuth zu geniessen, ist Tugend und Begriff.

Pa čemu bi Ti razlagal vso to „višjo“ učenost? Z eno besedo: vsak je segel rektorju v roko in obljubil „brezmadežno“ ohraniti akademiško čast, na kar smo dobili v roke „Matrikelscheine“ ter odšli: Alea est iacta!

Ti pa, prijatelj, bodi še naprej vesel, in če moreš, odstopi en odstotek svojega veselja tudi — meni!

Tvoj

Ivan.

XX.

»Z Bogom, ideal!«

Na Dunaju dné 25. svečana 188 . .

Dragi oče!

Kakor strela z jasnega neba Vas bo morda zadelo to pismo; toda jaz ne morem pomagati — — — Povem naj Vam kar brez ovinkov: jaz bom svoj filološki študij obesil na kol vrabcem v strašilo! Kdo bi se mučil štiri leta, dà, celo pet, in potem pri izpitu — padel!! Te dni, od 18. do 24. t. m., so bili tu na vseučilišču izpiti za profesorske kandidate; delalo jih je nad šestdeset, naredilo komaj trideset! 50% jih pri naših izpiti — takó je sploh navada — pade. In za kakšne malenkosti! En kandidat ni vedel, koliko žen je imel Jazon in kam je Medeja bežala po umoru otrôk — in že je bil ogenj v strehi! „Das wissen Sie nicht, H. Candidat?“ In kakšno začudenje! Drugi je dobil, da prevede iz Filokleta Sofoklejevega od 30 do 60, pa ni vedel, kaj se pravi „ῥάκη“ — takoj sodba: „Eine horrende Unwissenheit! G. kandidat, zdi se, da niste ničesar brali!“ — Tretji ni znal naštetí vseh enaindvajset komedij Plavtovih — finis! po njem je bilo! In kaj šele, če ni kdo trden v Sofoklejevih korih! Mož „leti“ in pade, kakor je dolg in širok. Res je sicer, da niso metali samo klasičnih filologov, ampak tudi naravoslovce, zgodovinarje, matematike, germaniste; vendar se mi zdi, da se prvim godi najhujše, in njih izpraševalci so najstrožji. Saj ne bi rekel nič, če vržejo tako nevednost, kakor je bil tudi te dni pri izpitu možicelj, ki ni vedel iz nemškega slovstva, je-li Luter živel prej nego Rudolf Habsburški, ali pozneje . . . Tak že zasluži, da pade za vse večne čase. Toda če človeka reprobirajo za malenkosti, ki niso niti s splošno niti s strokovno izobrazbo v nobeni zvezi — no, potem naj pa bodo posvečeni v te „misterije“ samo izvoljeni duhovi maiorum gentium!

Sicer pa sem govoril tudi z nekim doktorandom iuris, zeló izobraženim možem, ki je

bil sam po osmi šoli tudi tak idealist, da je samó v profesorjih videl svoje vzore. Toda po dveh letih je prišel do drugega spoznanja; postal je pravnik, življenje mu je pokazalo prijaznejše, praktičnejše lice, in za filozofe ima še samo pomilovalen nasmeh. Zatrdil mi je, da so za gimnazijske učiteljske pripravnike razmere sedaj jako neugodne, bogve koliko let bi moral suplirati z uborno plačico, in Vi veste, oče, da se večnega stradanja slednjič človek tudi — nasiti. Moj sklep, če vse to preudarim, je storjen: Z Bogom, idealizem, z Bogom, lepi klasiki, z Bogom, lepe sanje o delovanju v šoli! Praktično življenje nas kliče v službo tisti božici, ki ima v roki meč in tehtnico.

Kot jurist tudi nisem takó priklenjen na poslušanje predavanj in se učim lahko doma — koliko je že to vredno! Poznam tukaj Slovenca iuris doktorja, ki ni nikdar bil pri nobenem predavanju, a je vendar prebil vse izpite.

Zdi se mi, da se mi je s tem mojim sklepom kar kamen odvalil od srca. Zdaj šele čutim, da je svet široko odprt. Morda se v kratkem vidimo! Dotlej zdravi!

Vaš

Ivan.

XXI.

»Z uzori se nikar ne bôri!«

Dne 27. svečana 188..

Ljubi sin!

Spominjam se še prav živo, kako si, prišedši domov po dovršeni peti šoli, če se ne motim, veselo pripovedoval, kakšne lepe naloge vam je dajal iz nemščine prof. P., zlasti pa, kakó si lepo naredil razpravo o Göthejevem citatu:

Es bildet ein Talent sich in der Stille,
sich ein Charakter in dem Strom der Welt.

Kar si takrat razpravljaj v teoriji, glej, to je sedaj pošlalo zate praktično. Na gimnaziji v Ljubljani si bil res nekako v tišini, zidal

si podlago bodočemu vednostnemu poklicu. A sedaj si v valovih življenja, sedaj velja izobraziti si značaj. Hic Rhodus, hic salta! bi Ti klical v nekem pomenu.

Tvoje zadnje pisemce sem prejel. Bogve kako me ni iznenadilo; dà, naravnost povedano, celó pričakoval sem nekaj sličnega; zakaj kolikor jaz poznam razumništvo, moram reči, da jih je bilo malo takó srečnih, tako trdnih takoj izpočetka, da ne bi bili čisto nič dvomili o svojem poklicu. Marsikateri je prišel kakor stari Odisej po mnogih ovinkih in krivih vožnjah do zaželenega pristanišča. Da bi bil ravno Ti med njimi?

A predno se lotiva Tvojega novega sklepa, naj pribijem eno splošno opombo. Po mojih mislih, — in ne dvomim, da se v tem strinjajo z menoj vsi trezno-misleči možje, — mora pri nas Slovencih vsak narodnjak, ki hoče res kaj prida delati za svoj narod na polju prosvete, zavzemati neko trdno socialno stališče, biti mora v nekem stanu, ki mu daje ugled in — last not least! — kruh. Samo pisateljsko pero v Slovencih ne more rediti nikogar, ker smo — sicer že tolikrat premleta fraza! — premajhen narod. Marsikateri nadarjen mož bi bil morda dalje časa živel, več delal, z večjim veseljem sukal pero, ako bi bil imel socialno utrjeno stališče. Po mojih nemerodajnih mislih bi Jurčič še dandanes živel in pisal morda svoje najboljše stvari, ako bi bil lepo dovršil na vseučilišču, kar je bil pričel, svoje filološke študije. Tako pa je po dveh letih silovito prekinil — vsled nesrečne usode ubožnih kmetiških sinov! — ali bolje: moral je prekiniti svoje učenje, in potem ni bil več samó pisatelj, ampak moral je biti tudi — sit venia verbo! — navaden dninar, zakaj urednik političnega dnevnika je — skoraj bi rekel — suženj, ki mora dan za dnevom polniti lačne stroje. Seveda, ko bi mu bil slovenski narod mogel dati sinekuro, kakor so dali n. pr. v nemškem Weimaru Götheju ministrsko službo ali kaj, samo da je brezskrbno živel in pisal, kar je hotel; ali da bi mu bili vsaj mogli dati za njegove spise nagrado, kakor je nemški narod dal profesorju Echsteinu za

zgodovinski roman „Die Claudier“ 100.000 mark, da si je sezidal s honorarjem lepo vilo — ako bi to zmogli, potem bi pri nas ta ali oni bil lahko samo pisatelj. Toda ker je povsod uboštvo, treba imeti hrbet zavarovan s trdno službo! Lahko bi našel še drugih zgledov. Levstik n. pr. ne bi bil izkusil toliko bridkega v tistih letih, ko je brez stalne službe gledal v negotovo bodočnost. Kako lahko bi bil dovršil vseučiliške študije! Dà, po svoji darovitosti in učenosti bi bil s častjo zasedel lahko vseučiliško stolicco. Res je sicer pozneje dobil sebi primerno mesto, a posnemati ga v njegovi trmoglavosti, ker ni hotel napraviti mature, ne bi jaz svetoval nobenemu mlademu možu. — Kolika nesreča n. pr. je bila za plodovitega Andrejčkovega Jožeta, da ni mogel dokončati niti gimnazijskih nauk, še manj pa akademično se izobraziti!...

Pa ne gledé na gmotno stanje, je neovržna resnica, da dandanes svet gleda v prvi vrsti na zunanost, na naslov: doktor, profesor, sodnik ... To še kaj veljá; kar je manj, se ne upošteva ...

Ako hočeš torej kdaj v zboru môž povzdigniti svoj glas, moraš, da še enkrat poudarim, zavzemati neko odlično socialno mesto.

In sedaj k Tvojemu novemu sklepu! Ne boj se, ne bom Te dosti pregovarjal; če po vsej sili hočeš obrniti hrbet vzorom prejšnjih let, pa ga obrni — a dobro to ni! Z vzori se ni šaliti! Najbolje človek deluje v tistem poklicu, za katerega ima največ veselja in darú. Če boš mnogo izpreminjal, je nevarno, da ne bi sploh izgrešil prave poti in postal, kar bi bilo tako neizrečeno žalostno, — izgubljena eksistenca!! Mar jih ni še zadosti v našem majhnem narodu?! Mar jih ne vidiš dovolj na Dunaju?!

Ne daj se torej po nikomur odvrniti od svojega prvotnega sklepa; ostani zvest svoji „prvi ljubezni“, da rabim ta izraz; vztrajaj! Potem boš mogel govoriti o značajnosti, o trdni, neupogljivi volji!

Zdrav!

Tvoj

oče.

Dunajska elegija.

Nad mesto legala je noč.
Nešteto lučic zažarelo,
pri svitu njih pa je vzcvetelo
nebroj napol uvelih rož.

In jaz sem jih spoznal:
med njimi lilije nobene,
a vsaka v liste zasušene
ovijala je smrtno kal ...

Vzletél pavlinčkov nočnih roj,
na čašah sladkih obsedel ...
O, jaz pa sred razkošnih boj
po lilijah sem vzhrepenel ...

Leo Levič.

Strujarjem.

„Umetnost sama sebi je namen.“
Če sebi le ves med in strup ponuja,
zakaj tako modrujete o nji,
naj vodi ta jo ali ona struja?!

Anton Medved.

Medovićeva slika: „Zbor kralja Tomislava“.

Zgodovinske in estetične opazke. — Spisal *dr. Eugen Lampe*.

Najboljšo Medovićevo sliko, gotovo enega izmed prvih umotvorov, kar jih je doslej še ustvaril slovanski čopič, vidijo naši čitatelji na str. 493. Za to sliko se je Medović dolgo pripravljaj, proučeval natanko vse posameznosti in jih slednjič vvrstil v krasno skupino. Ker je ideja slike zgodovinska, moramo razložiti njeno historično ozadje in raztolmačiti posamezne osebe.¹⁾

Ta zbor kralja Tomislava, imenovan tudi „drugi spletski zbor“, se je sešel l. 925. v Spletu (Spalato). Seveda je zgodovina onih davnih časov temna in nejasna, in več se dá o njej domnevati nego izvedeti za gotovo; vendar to je gotovo, da so se že takrat Hrvatje pod narodno dinastijo potegovali za pravice svojega jezika v cerkvi in v državi. Saj je bilo komaj štirideset let od smrti sv. Metoda, in kakor je ta slovanski apostol neustrašeno branil slovanski jezik, tako so se tudi za njim še našli škofje in duhovniki, ki so zahtevali za slovanski jezik iste pravice. Med Hrvati so bili seveda tudi vladike, ki so gojili latinščino; in zato je prišlo čestokrat do razpora, zlasti ker so se v čisto cerkvene zadeve vmešavali tudi svetni, politični oziri. Tako burno zborovanje, pri katerem si pod kraljevim predsedstvom stojita nasproti obe stranki, duhovni in posvetni mogočnjaki, nam predstavlja Medovićeva slika.

Na prestolu pod baldahinom sedi kralj Tomislav, in poleg njega v polnem ornatu vzhodnega kroja z vzvišene stopnje govori ninski škof Gregorij. Bil je odličen škof in zvest svetovavec kralju Tomislavu. Trudil se je, da versko in nravno povzdigne hrvaško ljudstvo, a pri tem se je krepko pote-

goval za slovanski jezik. Dokler je bil Tomislav samo knez Hrvatov, je bilo lahko škofu Gregoriju delovati v tem smislu, ker je bil knezov kancelar in je imel čisto proste roke. Njegova škofija je obsegala vso belohrvaško zemljo, in služba božja se je obhajala v staroslovenskem jeziku. Gregor Ninski ni bil podložen nobenemu škofu, razen papežu; zato mu je Medović dal palij čez ornat. Papež sam ga je posvetil in potrdil pravice hrvaški cerkvi.

Ko se je pa Tomislavova oblast raztegnila nad dalmatinska pomorska mesta, v katerih je prevladoval latinski živelj, prišlo je do boja med latinščino in hrvaščino. Tudi duhovščina se je razdelila v dva tabora. Glavar latinske stranke je bil nadškof v Spletu, glavar hrvaške narodne stranke pa Gregor Ninski. Tomislav se dolgo ni zmenil za to borbo, ker je imel dovolj opravka v boju proti Madžarom in Bulgarom. Ko pa je po zmagoviti zunanji borbi začel urejati notranje razmere v svojem kraljestvu, je hotel pred vsem poravnati ta razpor, ki je imel za njegovo državo velik političen pomen. K temu ga je še posebno vzpodbudil papež Janez X., ki se je bil ravnokar pogodil z bizantskim cesarjem in s carigrajskim patriarhom in je želel, da se rešijo cerkvena vprašanja v Hrvaški in Bulgariji.

Da se torej reši ta razpor in da se uredé še razna druga disciplinarna in hierarhična vprašanja, je Tomislav po papeževem naročilu sklical v Splet cerkveni zbor za celo Dalmacijo in Hrvaško. K temu zborovanju so došli najimenitnejši škofje, opatje in duhovniki, mnogo posvetnih velikašev, med njimi zahumski knez Mihael Višević, in tudi kralj Tomislav. Zborovavci so se posvetovali, kako bi se poravnal razpor zaradi prvenstva spletskega nadškofa, o rabi slovanskega jezika v cerkvi, o hierarhičnih razmerah v rdeče-hrvaških in srbskih krajih, o uredbi

¹⁾ Prim: „Opis slike „Sabor kralja Tomislava, držan u Spljetu god. 925.““ Opisao Ch. Šegvić. U Zagrebu 1900. Iz te knjižice sem posnel zgodovinske podatke.

cerkvene discipline in o npravnem življenju duhovnikov in laikov.

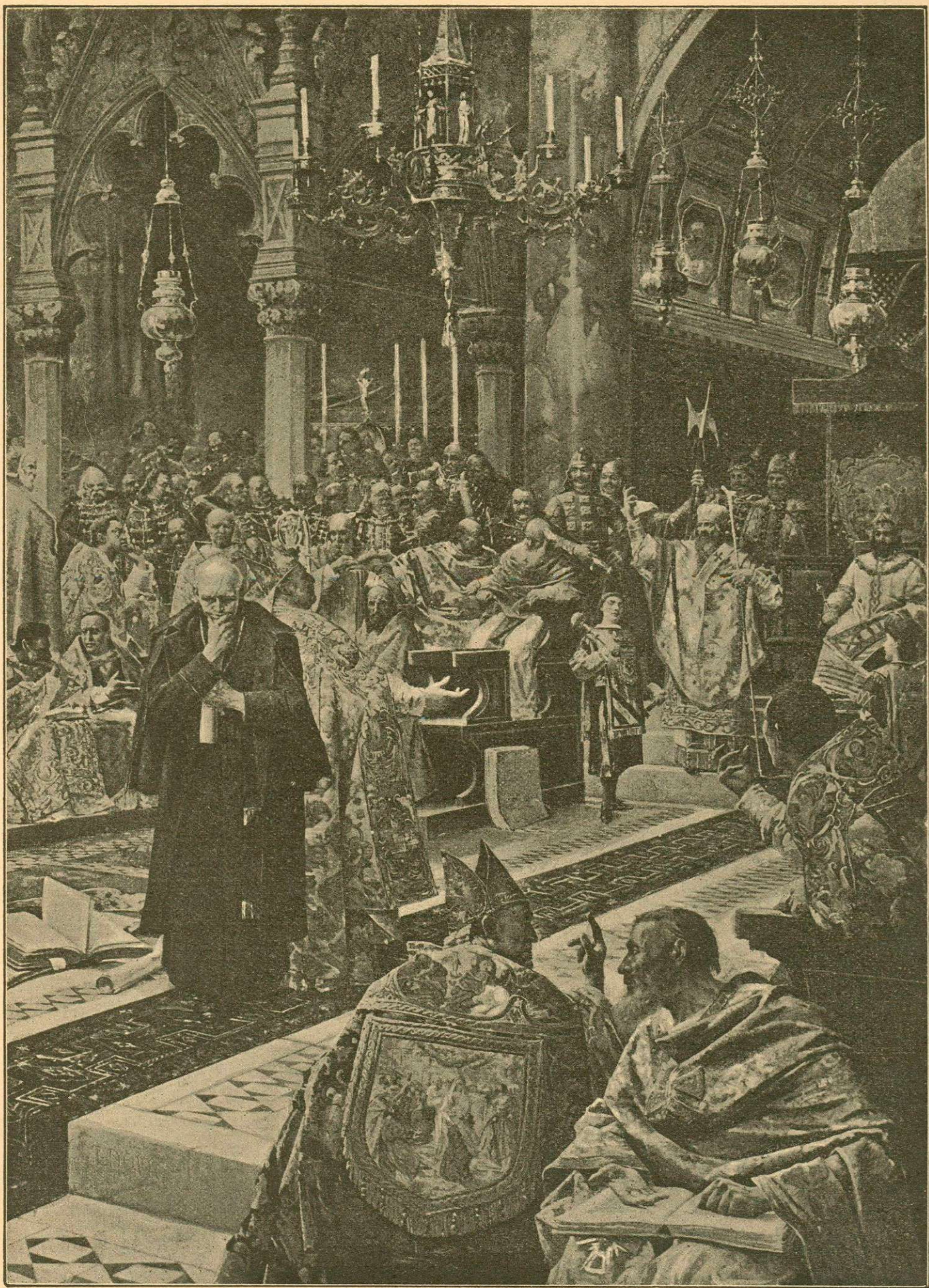
Tak je zgodovinski temelj te slike. Zborovavci so se zbrali v veličastni spletski stolni cerkvi, katero je zgradil rimski cesar Dioklecijan na čast Jupitru, a so jo v sedmem stoletju posvetili v katoliško hišo božjo. Poleg prestola za Gregorijem stojita Mihael Višević, knez zahumski, mož goste brade, velike rasti in temnega pogleda, in poleg njega Zaharija, knez srbski, ki je bil takrat na Tomislavovem dvoru. Ob strani za cerkvenimi knezi je mnogoštevilen zbor posvetnih velikašev, knezov in županov. Pri velikem stebru stojita dvorni župan (jupanus palatinus), in kraljevi „buzdohanoša“ (jupanus maccecharius), poleg njiju pa kraljevi komornik (camerarius jupanus). Potem si sledé po vrsti: Kačić, Kukara, Svačić, Čudomirić, Mozorović in Šubić. Ti so zastopniki najimenitnejših rodbin, katere so si prisvajale tudi pravico do prestola. Za njimi pridejo knezi travunjski, dukljanski, duvanjski in bužanski ter dvanajst knezov iz Bele Hrvaške. Zada se vidi še nekaj glav, ki predstavljajo razne hrvaške župane. Vse to je ozadje k glavni skupini.

V stolu pod kraljem ob robu sedi zaderski škof Firmin, ki je izjavil, da se sme hrvaščina rabiti v cerkvi samo za silo, da pa mora biti cerkveni jezik latinski. Na preprogi stojita rimska legata. Prvi v pontifikalnem ornatu je Leon iz Preneste, drugi v talarju je Ivan Jakinski. Vstala sta s sedežev v burni debati. Knjiga kanonov in papeževa bula ležita na tleh. Leon ognjevitro zagovarja enotnost liturgije in cerkve. Gregorij pa, oprt na škofovsko palico in z roko, povzdignjeno proti nebu, se sklicuje na privilegije, ki so jih dobili Slovani od papeža. Nadškof spletski nima oblasti nad hrvaško zemljo; to pravico je izgubil, ko se je ločil od rimske stolice in se podvrgel carigrajskemu patriarhu. Ninska škofija pa je ustanovljena od papeža samega za vse Hrvate. Papež je posvetil ninske škofo Teodozija, Adalfreda in njega, on je torej metropolit hrvaški, neodvisen od spletskega nadškofa,

ki je bil nedavno še razkolnik. Gledé cerkvenega jezika se sklicuje na sveta brata Cirila in Metoda in na pravice, katere sta dala slovanskemu bogoslužju papeža Hadrian II. in Ivan VIII.

Ta razgovor, ki je središče cele slike, se v raznih oblikah ponavlja v stranskih skupinah. Najjasneje se odzivilja glavno vprašanje v dvojici, ki sedi v ospredju sama zase. Ta dva sta spletski nadškof Ivan in zahumski opat. Prvi, osornega obraza, dviguje tri prste desne roke, češ da le trije jeziki, hebrejski, latinski in grški, imajo pravico v cerkvi, ker se je v teh treh jezikih Kristusova smrt s križa naznanila svetu. Sicer vidimo le njegovo desno lice, a iz njega se bere nervozna razburjenost. Zahumski opat, starec ascetičnega izraza, pa ima odprto sveto pismo, iz katerega dokazuje, da se naj božja slava glasi v vseh jezikih in pri vseh narodih.

Druga skupina, iz katere nekako odmeva glavno vprašanje, pa je na nasprotni strani. Dva prelata ob desnici Gregorijevi sta njegovega mnenja. Prvi je premišljuje nagnil glavo, a vidi se mu, da odobrava besede svojega škofa, drugi pa se je obrnil nazaj k njemu in mu pritruje. Njima nasproti, zadnja v vrsti, pa sedita dva rimska prelata, ki držita z Leonom. Eden je naslonil glavo v roko in premišljuje, kako bi odgovoril Gregoriju, drugi pa mu ravnodušno odgovarja, kot bi hotel reči: „Čemu bi govoril? Saj je vprašanje za nas že rešeno.“ Tako ima vsak svoje mnenje. Značaj neodločene debate pa dajeta sliki kralj Tomislav in Ivan Jakinski. Kralj Tomislav je neodločen položil obe roki na naslonjalo prestola in čaka, katera stranka bo zmagala. Ivan Jakinski pa, zatopljen v težke misli, se je obrnil proti izhodu. Ta razpor mu dela hude skrbi. On je sicer za latinščino, ker vé, da je enota jezika mogočen pripomoček za enoto vere in bogočastja. A okoli kralja vidi narodno plemstvo, katero pri liturgičnem jeziku misli vedno tudi na politične pravice latinščine in hrvaščine; Ivan vidi razdvojeno duhovščino, katera je tu, ob meji razkolnega ozemlja, vedno

Zbor kralja Tomislava v Spletu.

Slikal C. M. Medović.

v nevarnosti, da je bizantski slabi zgledi ne potegnejo v razkol. To oboje premišljuje papežev legat, in na njegovem obrazu se kaže ves notranji boj nasprotujočih si misli. Ta podoba je pač najizrazitejša v vsej skupini, je res nekaka razlaga za celo sliko.

S tem pregledom smo hkrati podali tudi glavna pravila Medovičeve kompozicije. Le nekaj opazk še dodajemo.

Na prvi pogled se zdi, da je kompozicija prisiljena in nenaravna. Kralj je v ozadju potisnjen ob rob, in vse pozorišče stoji čisto pošev; v sredi je velik prazen prostor, zadaj se gnete množica ljudi z glavo pri glavi. A Medović je imel za to tehten razlog.

Glavna oseba je papežev legat, ki stoji v sredi slike, ker je pooblaščen od Kristusovega namestnika. Kralj Tomislav je le stranska oseba, ker ima po cerkvenem pravu samo pravico, da shod skliče in je na njem navzoč. On sme samo izraziti svoje pomisleke, sme dati zborovanju veljavo in dostojanstvo s svojo navzočnostjo, a nima pravice vmešavati se v notranja cerkvena vprašanja. Pravico glasovanja imajo le cerkveni dostojanstveniki, in zato jih je Medović v sredini razvrstil tako na široko. Ves zbor velikašev obdaja kot venec zastopnike cerkvene oblasti. Ravno ta poševna smer cele skupine izraža najjasnejše pomen, neodločnost in pravo vrednost tega razgovora. Seveda je s tem nastala težavna perspektiva. Vsa cerkvena ladija stoji po strani, in oboki so potisnjeni v poševno smer. A to težavo je Medović premagal z veliko umetnostjo. Ne le, da je perspektiva v sliki do zadnje črte natančna — Medović je dal gledavčevemu očesu še en pripomoček, res originalno sredstvo, s katerim se takoj orientira gledavec po celém prostoru: potegnil je čez svetli tlak temno, barvano preprogo, katera kaže smer cele arhitekture. Zato jo je potegnil od prestola skozi celo sliko in nanjo postavil papeževega legata.

Barve na sliki so žive in jasne, saj so slikarja težki, z zlatom pretkani ornaty prisilili, da je posegel po nasičenih bojah. A

tudi tu je znal umetnik zadeti pravo sredo. Kako bi se lesketalo zlato, kako bi odseval marmor, kako bi se ostro risale sence na tlaku, ako bi bil umetnik spustil skozi okno dnevno svetlobo v polnem žaru! Zato je pa zastrl okno z rudečim zagrinjalom. Svetloba je postala s tem nestalna; refleksi rdečkaste barve se igrajo ob stebrovju, na glavah in nošah knezov in županov ter se spajajo z zlatom na oblekah v prijetno harmonijo. Poltema cerkvenega presbiterja je s tem dobro izražena; posamezne osebe skoraj nimajo senc. Obrazi so slikani s posebno natančnostjo; na obličju se pozna, kdo je Rimec in kdo Hrvat.

Kdor bi hotel iskati anahronizmov, bi jih sicer našel na sliki, a nam se zdi, da smemo dati umetniku večjo svobodo, kadar rabi izrednih pripomočkov, da izrazi veliko idejo. Saj umetnik ni arheolog, in iz njegove slike se ne učimo zgodovine, ampak na splošni zgodovinski konkretni podlagi samo iščemo ideje, katero je izrazil umetnik. Ta ideja pa je tem splošnejša, čim je vzvišenejša.

Velika ideja, ki jo je izrazil Medović v „Zboru kralja Tomislava“, pa je res splošna in se ponavlja v neštetih oblikah skozi celo zgodovino krščanskega sveta. Vsaj jaz vidim v tej sliki v prvi vrsti izražen boj katoliškega univerzalizma proti omejenemu nacionalizmu. Zato stoji Leon Prenestinski veličastno sredi cerkve in v patetičnem govoru steguje desnico, kot bi rekel: „Ves zemski krog obsegajoča cerkev mora v nerazdružno celoto ediniti vse narode z isto vero, z istim bogoslužjem, z istim liturgičnim jezikom!“ Gregor Ninski, zastopnik hrvaške narodnosti, pa kaže z levico na svoje prsi, češ: „In mi hočemo kot narod imeti svoje privilegije!“ Zato je v veličastni osamljenosti postavil slikar papeževa legata v sredo cerkve, Gregorija pa je obdal z gostim spremstvom kraljevega dvora.

V drugi vrsti proslavlja ta slika privilegij slovanskega bogoslužja in sijaj starodavne hrvaške kraljevine. Hrvatje so po pravici ponosni nanjo.

Na skrajnih mejah vročine in mraza.

Spisal *prof. dr. Simon Šubic.*

I.

Pridelovanje umetnega ledu.

Davno so že znali ljudje zvodniti in strditi ali zledniti vodene sopare z mrazom in tlakom, vendar se je šele l. 1823. posrečilo Faradayu, da je zgostil do tekočega stanja več snovi, ki so bile dotlej znane le kot plini. Med drugimi plini je Faraday zvednil klor. Ogljikova kislina se je ustavljala še celih dvanajst let, a l. 1835. je Faraday zvednil tudi njo s tem, da je ohladil njen plin do -100°C .

Zdaj je bilo znano, kako se vodené plini; z mrazom in tlakom so kemiki zgoščevali plin za plinom. Nekaj pa se jih je trdovratno ustavljalo, med njimi kisik, dušik in vodik. Ker jih niso mogli zvodniti, so jim dali ime nezvodnivnih, trajajočih ali permanentnih plinov.

Natterer je iznašel stiskalnico za pline, ki jako dobro deluje, in ž njo se je ogljikova kislina najlažje vodenila in ledenila.

Ker je to izpreminjanje jako zanimivo in poučno, hočemo v naslednjih vrsticah razložiti, kako se vodeni ogljikova kislina. Vzemimo kos apnenca ali kos krede! V apnencu je ogljikova kislina spojena s kovinsko prvino, ki jo imenujejo kemiki kalcij. Če ga polijemo z žvepleno kislino, tedaj ta izžene ogljikovo kislino iz njene spojitve s kalcijem. Žveplena kislina se spoji s kalcijem in tvori novo snov — mavec ali „gips“ —, ogljikova kislina pa je prosta in uide v plinasti obliki. Ker je ogljikova kislina brezbarven plin, je ne vidimo, a spoznamo jo lahko: Ako se ji približamo z lučjo, takoj ugasne. Ako ti v kleti ugasne luč, je to znamenje, da je v njej preveč ogljikove kisline. Ker je težja od zraka, leži ob tleh; zato v taki kleti ne smeš počepniti, da se ne za-dušiš v njej, ker je zelo škodljiva pljučam. Ako vjamemo ta plin in ga nabereмо v

večji zaprti posodi, ga z Nattererjevo stiskalnico lahko posesamo iz prve posode in stlačimo v malo steklenico. Ta posoda mora biti močna, ker stlačeni plin močno pritiska na njene notranje stene. Če ni dovolj močna, jo plin razžene, in če je steklena, jo zdrobi na kosce, ki se razleté na vse strani in lahko nevarno poškodujejo poizkuševavca. Zato je najbolje, da rabimo močno posodo iz kovanega železa.

Čim bolj tlačiš plin v posodo in v čim večji mraz ga postaviš, tem hitreje se v posodi vodeni ogljikova kislina. Če hočeš izvedeti, ali je plin že zvednel, vzameš posodo v roko in jo potreseš. Ako slišiš v njej pljuskanje, kakor bi bila voda njej, veš, da je plin zvednel.

Profesor Redtenbacher nam je l. 1853. razkazoval take poizkuse. Ko je polagoma odpiral čep posode, v kateri je z Nattererjevim strojem zvednil ogljikovo kislino, je kar zavriščalo in se pokadilo okoli njega. Ko je spustil ta curk zvodenele kisline v kovinsko ploščnato škatljico, se je zvedneli plin tako ohladil od silnega raztezanja, da je zmrznila ogljikova kislina in napolnila škatljico, da jo je bilo videti, kakor bi bila polna čisto belega snega. Od mraza, ki ga je naredila stisnjena zvodnela ogljikova kislina, ko se je raztezala, je zledenela sama! Z zledenelo ogljikovo kislino, ki jo je dejal v razbeljeno platinasto čašo, da je hitreje izpuhtevala, je znižal Redtenbacher toplino do -99°C .

Dandanes se s pridelovanjem zvodenele ogljikove kisline bavi obširna obrt, ker se je mnogo potrebuje pri prodaji in pri ohlajevanju piva in vina, po tovarnah, po lekarnah in drugod. Izmed mnogih drugih tovarn je razpošlje samo „Družba za ogljenokislo obrt v Berolinu“ na leto sto milijonov litrov v tekočem stanju. Vsak kilogram stane krčmarja 36 do 40 vinarjev.

Pod navadnim zračnim tlakom vre zvođenela ogljikova kislina že pri -80°C ; zato dela jako hud mraz, ako se združi z drugimi primesmi, ki vró tudi pri nizki toplini.

Najimenitnejša je uporaba takega umetnega mraza za pridelovanje umetnega ledú, za čigar proizvodjanje se uporablja zvođenela ogljikova kislina že od l. 1867. sem.

Nekdaj so morali v toplejših letih, posebno od l. 1862. do 1873., za obrtnijo potrebni led dovažati celi Evropi iz Skandinavije in s švicarskih planin; dandanes pa se po vseh večjih mestih prideluje umeten led domá poleti in pozimi. Umetno pridelani led je še celo boljši od naravnega ledu, ker je bolj čist, skoro brez mikrobnih zajedavk, in torej bolj zdrav. Odkar je jel Pasteur preganjati zdravju škodljive mikrobe in bacile z vročino, se voda dobro prekuha, preden se dela led iz nje.

Velike množine umetnega ledu se rabijo v pivarnah, po krčmah, pri mesarjih in slaščičarjih, v bolnišnicah, na ladijah, po tropičnih krajih in za ohranjenje jedi in pijače. In koliko se ga porabi pri drugih obrtih! Velike množine umetnega ledu rabijo n. pr. vrtnarji, ki vzgajajo cvetje v zimski dóbi in morajo narediti zato umetno zimo v poletju!

Kako se pa prideluje umetni led? Oglejmo si snovi in stroje, ki jih rabi obrt pri pridelovanju ledú!

Čim nižja je toplina, pri kateri vre snov, in čim več gorkote povžijejo njeni soparji, tem več mraza nastane po izpuhtevanju. Da moremo izračunati ta učinek, moramo vedeti, pri kateri stopinji gorkote dotična snov zavre in koliko gorkote povžije. Za vodo, za eter, amoniak in za ogljikovo kislino kaže te stopinje sledeči pregled:

	voda	eter	amoniak	oglj. kislina
vre pri	100°C	$+35^{\circ}$	-38.5°	-80°C
toplote povžije	540 K	90 K	315 K	84 K

Črka K pomenja 'kalorijo', in številka nam kaže, koliko kilogramov vode bi se s to gorkoto ogrelo za 1°C .

Izmed teh snovi se je izpočetka rabil za pridelovanje ledú večinoma eter, sedaj pa posebno amoniak in zvođenela ogljikova kislina.

Ogljikova kislina prekaša s svojim vrenjem in močnim izpuhtevanjem pri nižji toplini učinek amoniaka, dasi amoniak požira več gorkote. Na drugi strani pa daje amoniak manj opravila, ker mu ni treba zraka izsesavati iz posode, v kateri izpuhteva, kakor se mora izprazniti prostor nad izpuhtevajočo ogljikovo kislino. Pri amoniaku stori namreč voda sama to delo; saj tako željno požira amoniak, da se ga pri 0°C . ne navžije, dokler ga vsak liter vode ne popije 1050 litrov! Ugodno je tudi to, da se amoniaka ne potratiti in ne izgubi nič; zakaj če ogreješ vodo, ki ga je posrkala vase, ti ga zopet izpusti iz sebe; in če se to godi v zaprti posodi, tlačijo amoniakovi soparji sami sebe; v tem pritisku amoniak zvođeni sam, ne da bi ga bilo treba stiskati z Nattererjevim strojem.

L. 1867. je F. Carré začel pridelovati led z amoniakom. Njegova priprava je bila sledeča: Mislimo si dvoje zaprtih posod, zvezanih z cevjo! Ena je prazna zraka, druga deloma napolnjena z zvođenelim amoniakom. Začetek je bil kaj enostaven. Z amoniakovo vodo napolnjena posoda se postavi na vroče ognjišče, prazna pa v mrzlo vodo. Vročina izžene plin iz prve posode, plin gre po cevi v ohlajeno prazno posodo ter se ondi zvođeni. Ko se nabere precej zvođenelega amoniakovega plina, se pa naredi obratno. Posoda se postavi z ognjišča v mrzlo vodo, posoda z zvođenelim plinom pa se dá k tisti snovi, ki jo nameravamo ohladiti, na primer k vodi, iz katere hočemo narediti led. Ko tedaj amoniak čvrsto izpuhteva, ohladi stene svoje posode tako močno, da zmrzne stoječa voda ob njih. Amoniakov plin pa, ki je opravil svoje delo, gre po cevi v drugo posodo, kjer ga zopet posesa mrzla voda in nabere za drugo pot. Veliki stroji, narejeni po F. Carré-jevi osnovi, dadó na

vsak kilogram pokurjenega premoga po deset kilogramov ledú.

Zdaj se pa prideluje led večinoma z mrazom, ki ga dela izpuhtevanje zvodenela ogljikove kisline v zraka praznem prostoru. Parni stroj goni zračno sesalko ter sesa sopar iz zaprte posode, v kateri izpuhteva ogljikova kislina. Le-ta izpuhtevalnica ima podobo po dolgem s cevmi prepreženega kotla. Po teh cevéh odtekajoči, do -80°C . ohlajeni soparji ogljikove kisline delajo mraz po cevéh in po okolici. Tedaj se ohladi tudi v dotiki z cevmi stoječe ploščnate posode, ki so napolnjene z vodo. V teh posodah zmrzuje voda in dela led.

S sneženo ali kristalizirano ogljikovo kislino se delajo hladivne zmesi z drugimi tekočinami, ki pod navadnim zračnim tlakom vró pri nizki toplini. Zmes strjene ogljikove kisline z eterjem dela mraz, ki ima -77°C . stopinj. V zraka prazni posodi ima ta zmes -103°C . mraza. Pri tej toplotni stopinji kristalizuje zvodenela ogljikova kislina. Če se v tako zmes dene metilov eter, ki se je že poprej ohladil z izpuhtevajočo ogljikovo kislino, dobi zmešan s kristalizirano ogljikovo kislino tako nizko stopinjo, da meri nje mraz -120° in včasih celó -140°C .

II.

Zvodenjenje plinov.

„Permanentni“ plini, ki smo jih omenili v začetku razprave, so se sicer dolgo časa ustavljali zvodenjenju, a slednjič so jih vendar ukrotili fiziki in kemiki. Zaporedoma so jih zvodenili Raoul Pictet, Wroblewski in Olszewski, L. Cailletet, J. Dewar, Linde in drugi.

Rekli smo, da je začetkom vodenila in ledenila pline ogljikova kislina, zgoščena z Nattererjevim strojem. Raoul Pictet pa je l. 1877. zvodenil kisik na drug način s pomočjo mraza in tlaka. Tlak je povečal do petstokratnega zračnega pritiska ali do petsto atmosfer, mraz pa je znižal do -140°C . Ko je odprl zamašek svoje zgostivne posode,

v kateri je hladil in stiskal kisikov plin, je planil iz nje jeklenomoder voden curk, ki je imel v sebi celo nekaj zgoščene plinove snovi.

Največ zaslug za izdelovanje strojev, s katerimi se dela hud mraz, dosti večji od -100°C ., si je pridobil R. Pictet. Ta je v Berlinu ustanovil „Društvo za zvodenjenje plinov“, in to ga je potem podpiralo, da je mogel v svoj laboratorij postaviti stroje, ki stanejo po več sto tisoč mark.

Stroj za pripravljanje najhujšega mraza obstoji iz več, deloma navpik stojećih, deloma ležjećih cevi s podvojenimi stenami. Cev objema cev, tako da ostane med njima nekaj prostora. V teh cevéh se plini zgoščujejo in razgoščujejo. Raoul Pictet dela mraz tako-le: Najprej se cevi-zgostivnice ohladi do -100 ali -110°C . s tem, da se v objemajoči zunanji cevi izpuhteva zmes zvodenela ogljikove kisline in žveplene sokisline. Ko ta zmes izpuhti in ohladi cevi do -100°C . in še bolj, se izsesa njen plin iz cevi; ta se ohladi, zvodeni in prihrani za drugič. Potem se vzame na pomoč zvodeneli etilen, ki izpuhteva v izsesani zunanji cevi. Pri njegovem izpuhtevanju nastane tolik mraz, da se toplotina notranje cevi zniža do -150 ali do -155°C .

Notranja do -155°C . ohlajena cev je napolnjena s tistim plinom, katerega poizkušavec namerava zvodeniti, n. pr. s kisikom, dušikom, z zrakom ali s kakim drugim plinom. Nato se pa tako ohlajeni plin stisne v notranji cevi pod tlakom 120 ali celó 200 atmosfer.

V tem mrazu in pod tolikim pritiskom zvodeni zrak in tudi drugi plini.

Če se zvodeneli zrak pretoči v drugo prazno cev, kjer nič ne ovira izpuhtevanja, ti napravi še hujši mraz, in toplotina se zniža do -210 in do -213°C .

Zvodeneli zrak je čista, vodi podobna tekočina sijajne višnjevkaste barve, etilenova tekočina pa je brezbarvna.

Dne 24. grudna 1877. se je v pariški akademiji čitalo dvoje važnih poročil. Dva fizika L. Cailletet in Raoul Pictet, sta

opisovala svoje srečne poizkuse z zvodenjem plinov. Neodvisno drug od drugega sta obadva meseca grudna tega leta dospela do zvodenitve kisika.

L. Cailletetov aparat je nekaka hidravliška stiskalnica. Tlačena voda potiska živo srebro v cev, ki je napolnjena s plinom. Ta cev pa se moči v hladivni zmesi. Polagoma se je stiskal kisik pri nizki toplini — 29°C ., tlak je narastel do 300 atmosfer, a kisik še ni hotel zvodeneti.

Pri takih poizkusih s permanentnimi plini je L. Cailletet prvič zapazil, da kisik, če ga prav ta pritisk in ta mraz ne moreta izpremeniti v tekočino, vendarle takoj zvodeni, če se mahoma odjenja s pritiskom.

„Kako je to?“ bo zavzet vzkliknil, kdor vé, da se vodeni soparji tem bolj zgoščujejo in tem hitreje vodené, čim bolj se stiskajo. Saj zvodeneli plini takoj zopet stopijo v svoje prvotno stanje, ako odneha pritisk! — A vkljub temu je tako, ako se mahoma odneha s pritiskom. Prav navaden poizkus nam pojasni, kako je to mogoče.

Pred nama na mizi stoji steklenica, ki drži dva litra. Na dnu je nekaj vode, vrat je dobro zamašen, da zrak ne more ne vne noter; skozi zamašek pa je vtaknjena steklena cev, ki je zunaj podaljšana s kavčukovo cevjo. Če sedaj potlačiš z zračno sesalko malo zraka v steklenico, ali če sam močno popihaš skozi cev in hitro stisneš kavčuk, da zrak ne more nazaj, imaš v steklenici nad vodo vjetega nekaj zgoščenega zraka. Seveda ne vidiš, kaj dela ta stlačeni zrak. Fizik, ki je takega tlaka vajen, pa ti pové, da tlak povečuje toploto nad vodo v steklenici. Pri povečani toploti izpuhti več vode, več soparjev se primeša zraku v steklenici — pa jih ne vidiš. Če pa v tem trenutku mahoma odpreš cev — puhne stlačeni zrak iz nje; v steklenici je sicer odjenjal tlak, pa vendar se nad vodo pokaže meglica v znamenje, da se je zvodenilo nekaj soparjev. Iz tega moremo posneti, kaj se godi pri Cailletetovem poskusu. Plin se namah raztegne ter oddá v obliki dela, ki ga opravi z raztezovanjem, toliko svoje gor-

kote, da se ohladi do -200°C ! Ta znamenita iznajdba daje poskuševavcem novo sredstvo za hitro povečevanje mraza — torej novo pomoč za zvodenjevanje permanentnih plinov.

Ta pripomoček, ki ga je skoro slučajno našel pri marljivih poskusih, je porabil L. Cailletet pri zgoščevanju kisika. Ko je stisnil plin do 300 atmosfer in ga ohladil z žvepleno sokislino do -29°C . in je namah odjenjal s pritiskom — se je pokazala megla v steklenici. In iz te megle se je poleglo, kakor polega rosa po steklu, nekaj kapljic zvodenelega plina — kisika. S tem, da je pritisk hipoma ponehal, se je toplota znižala do -200°C .

Na enak način je Cailletet zgoščeval in zvodenil dušik in zrak — in posrečilo se mu je pri obeh. Pri svojih poizkusih z vodikom pa ni dosegel pravega uspeha; le to se mu je zdelo, da je stlačeni in ohlajeni vodik popihal s seboj nekaj kapljic, ko mu je naglo odprl zamašek.

Večje poizkuse je delal R. Pictet v Genévi. Prvi aparat, v katerim je zgoščeval pline, je bil silo sestavljen. Zanimivo je zvedeti, kako je prenašal to napravo. V železni posodi je grel in kuhal klorovokislino. Ko se je ta tvarina dobro razgrela, se je razvijalo iz nje mnogo kisika. Razviti kisik je napolnil bakreno cev. V tej cevi se je sčasoma nabralo toliko plina, da je sam sebe stiskal z 300 do 500 atmosferami. Ko se je od tako hudega pritiskanja cev ogrela, jo je bilo treba hladiti. To je storila zvodenela ogljikova kislina, v katero je bila vtaknjena ona bakrena cev z zgoščenim kisikom. Tedaj se je toplota vjetega in zelo stlačenega kisika znižala do mraza — 130°C .

Ali je sodelovanje tlaka in ohladitve v bakreni cevi res zvodenilo kaj kisika ali ne, to se ni moglo videti, ker je kovinska cev neprozorna; a pokazali so ga fizikalni učinki na barometru in pri odpiranju zamaška. Ko je namreč R. Pictet odprl zamašek, se je udril iz njega silovit curk. V sredi tega curka se je z električno lučjo opazilo nekoliko kisikove tekočine.

Enak uspeh se je dosegel pri poizkusih z vodikovim plinom, ki se je tlačil s 650 atmosferami, in pri hudem mrazu — 140°C .

Večje množine zvođeneli plinov sta prva dosegla Avstrijca Wroblewski in Olszewski v Krakovu. L. 1883. sta zvođenila zrak in dušik.

Prof. Olszewski stoji v prvi vrsti med fiziki, ki se bavijo z zvođenjem plinov. Njemu se je posrečilo, da je prvi došel do hudega mraza — 225°C . To nizko toplino je dosegel z izpuhtevanjem zvođenelega dušika v zraka praznih posodah. Če nad zvođenelim dušikom odpreš hipoma s sesalko izpraznjeni prostor, izpuhteva njegova voda tako silno, da se izpremeni od hudega mraza v trdo snov, ki je podobna snegu. V tem mrazu zvođeni kisik.

Dolgo se je trudil, da zvođeni najtrdo-vratnejši plin, vodik. Ti poizkusi so tako znameniti, da si jih moramo natančneje ogledati.

V močno stekleno cev, katero si ohladil z zvođenelim kisikom do — 211°C ., je natičil vodika, da je pritiskal ob stene z 140 atmosferami. Ko se je vodik ohladil do — 211°C ., mu je mahoma odprl zamašek. Stlačeni in ohlajeni vodik se je pri svojem hipnem iztoku raztegoval in se boril zoper nasprotni tlak. S tem delom se je ohladil do še nižje temperature. Pri tem silovitem iztoku so se v vodikovem curku pokazale meglice, ki niso mogle biti nič drugega, nego zvođeneli vodik, kakor tudi meglice, ki jih pozimi dela v zraku naša sapa, niso nič drugega, nego vodenii sopari.

Pozneje je Olszewski poizkušal na drug način in prišel do spoznanja, da zvođeneli vodik vrè pri hudem mrazu — 243°C . Z daljnimi poizkusi je spoznal, da pod navadnim srednjim zračnim tlakom vre zvođeneli zrak pri toplini — 191°C ., kisik pri — 181°C ., dušik pri — 194°C .

Kdor hoče povečati množino zvođeneli plinov, mora pomnožiti ohladitev in mraz. Večji mraz se doseže posebno z etilenovim plinom, čigar tekočina vre pri mrazu — 136°C . Z etilenom, ki jima je delal tak mraz s samim izpuhtevanjem, ako se nad

njo zniža zračni tlak do 25 milimetrov, sta Wroblewski in Olszewski dosegla toliko množino zvođenelega kisika, dušika, zraka in ogljikovega okisa, da sta jih dalj časa ohranila v obliki mirne tekočine. Dušik in ogljikov okis sta izpremenila celó v led.

Zelo hladivni etilen se pretaka po zviti bakreni cevi, ki je obdana z drugo hladivno zmesjo, obstoječo iz strjene ogljikove kisline in iz eterja. Če se to zniževanje topline in izpuhtevanje podpira še z zračno sesalko, ki sesa iz aparata etilenove soparje, se zniža toplina do — 150°C . Če se sedaj plinu, ki je stlačen v postranski cevi do 120 atmosfer, odpre hipoma pristop v tako ohlajeni etilenov prostor, se razprostira silno hitro in močno deluje, da premaga naposled tlak. Izguba energije ga ohladi še bolj, plin zvođeni — in poizkuševavec pokaže gledavcem plinovo tekočino v prozorni cevi!

Olszewskemu se je celo posrečilo, da je z zmanjševanjem tlaka ohladil kisik do — 220°C . In s pomočjo takega mraza je zgo-stil in strdil marsikatero snov, katere dotlej še nihče ni videl v trdi podobi. Ko je tlak nad zledenelim dušikom znižal do 4 mm, se je temperatura znižala celó do mraza — 225°C .

Še večji mraz si je Olszewsky napravil s tem, da je vodik s kisikom stisnil do 150 atmosfer, potem pa polagoma zniževal pritisk do 20 atmosfer. Pri tem je opazil, da je vodikova snov vzkipeła, kakor bi jo kaj napihovalo. Imel je torej pred seboj nekoliko zvođenelega vodika, čigar toplina ni znašala več kot — 234.5°C . Ko je potem znižal tlak do ene atmosfere, je kipeči vodik imel toplino — 243.5°C .

Če bi torej mi našli kje v prirodi zvođenel ali celó zledenel vodik, in če bi ga ogrevali pod navadnim zračnim tlakom, bi jel vreti, ko ga ogrejemo do — 243.5°C .

Tudi iznova najdena plina argon in helij je Olszewski izkušal zvođeniti. Z argonom se mu je to posrečilo, s helijem pa ne. Nič ni pomagalo, da je helij stisnil do 140 atmosfer in ga s pomočjo zvođenelega pod znižanim (10 mm) tlakom vročega zraka

ohladil do -214°C ., potem pa hitro znižal tlak do dvajset ali celo do ene atmosfere. Vsa ta preizkušena sredstva niso pomagala nič, niti meglica se ni prikazala v tem plinu. Temu nasproti pa je vodik v enakem stanju pokazal meglico kot znamenje, da se vodenil. Torej je helij še trdovratnejši od vodika; zato ga imenujemo „najpermanentnejši plin“, in za termometrovo snov je dosti bolj primeren kot zrak. Pri teh najtrdovratnejših plinih je bil mraz tako hud, da ga ni bilo moči določiti naravnost z nobenim aparatom, pač pa se je preračunil termodinamičnim potom na -263.9°C . In to je skrajna meja mraza, ki so ga dosegli doslej. Tej toplini manjka samo še 9°C . do spodnje meje takoimenovane „absolutne topline“, ki se je po plinih preračunila na -273°C .

Marsikatero posebnost zvođeneli plinov nam je odkril profesor James Dewar. V svojem govoru v „Royal Institution“ je pripovedoval, kako je zvođenil kisik s pomočjo zvođenelega etilena. On pravi: „Če se zvođeneli kisik precedi skozi papirnato cedilo, ki ga očisti ptujih primesi, je popolnoma čist; le malo medlo-modre barve se mu pozna. Na zrak postavljen vre močno s sikajočim vriščem. Goste megle se vzdigujejo iz njegove tekočine. Na vodo vlit plava po vodi kakor olje, pa hitro izpuhti. Kjer se dotakne vode, ondi se naredi led. Ko kisik vre, je zelo mrzel, kajti njegova toplota znaša med vrenjem -184°C . Če se pa zvođeneli kisik zapre v zraka prazno posodo, izpuhteva tako silovito, da se ohladi do -200°C .

Če se v vroči kisik vtakne steklena cev, se od hudega mraza zgosti v njej zrak, se nabira v podobi rose po stenah ter kaplja

iz odprte cevi, kakor voda. Zvođeneli zrak je bolj čist, kot zvođeneli kisik, tudi vre bolj mirno in je težji od vode.

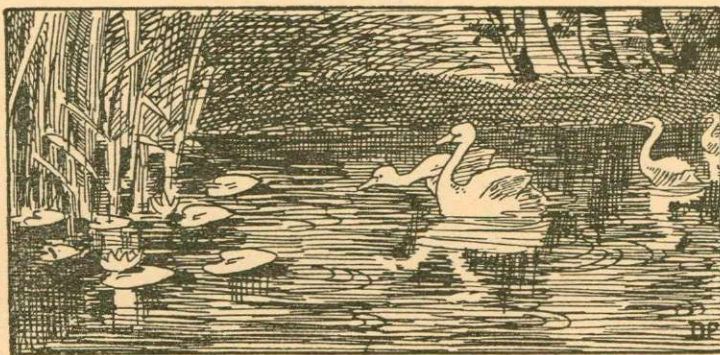
Če vtakneš tlečo trsko v zvođeneli zrak, se ne vname takoj s plamenom; pač pa se vname pozneje v kisiku, ki izpuhteva na površini potem, ko je gorkota izgnala nekaj hitreje vročega dušika. Če tlečo trsko vtakneš naravnost v zvođeneli kisik, se pa ne vname s plamenom zaradi prehudega mraza.

Dne 19. grudna 1896 je Dewar predaval v „Chemical Society“, kako je v okrogli zraka prazni posodi z močnim pritiskom in hudim mrazom zgoščeval zrak, dobil pol litra zledenelega zraka in ga obdržal cele pol ure v tem stanju. Od začetka je strjena tvarina nekako neokorna prozorna žolica, zmes trdega dušika in zvođenelega kisika.

V zvođenelem kisiku je poizkušal vžgati razne tvarine. Vžgan vodenčev curk gori pod gladino kisikove tekočine. Pri gojenju se dela voda, in kar se je naredi, odteka v podobi snega! Tudi grafit in demant gorita v sredi kisikove tekočine. Iz tega se žiganja nastane pri obeh zledenela ogljikova kislina.

Ko je J. Dewar ohladil do 200 atmosfer stisnjeni vodik do topline vročega zraka -194°C ., se mu je pokazal pri na mah odprtem zamašku zvođenel vodenčev curk. Od začetka ga ni mogel nabrati kakor vodo. Ta zvođeneli vodenčev curk naredi s svojim mrazom v kratkih minutah več kubičnih centimetrov v podobi snega zmrznjenega zraka. In ta strjeni zrak je čisto drugačen od prejšnje žolice, ki se je naredila po pritisku in mrazu med razgoščevanjem zraka.

(Dalje.)

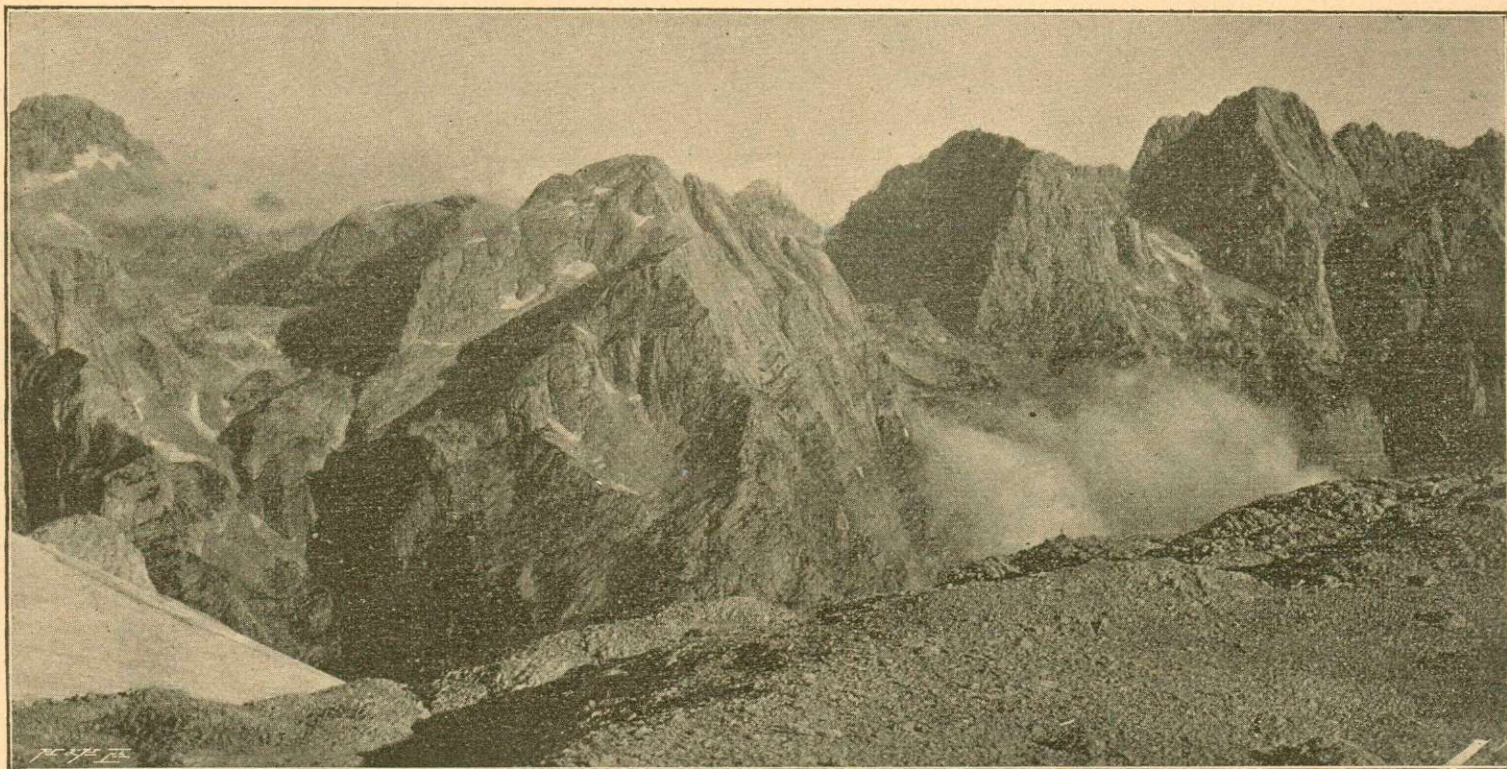

Solnčnice.

Sličica. — Spisal † *Frančišek Dobnikar*.

Na spodnji strani čuvajnice jih je rasla ob zidu kar cela gredica; na močnih, z velikimi, redkimi listi poraslih steblih so se zibali težki, zlati cvetovi. Solnce jih je obsevalo ves dan, in one so radostno zrle vanje. Zvečer pa, kadar so se zadnji solnčni žarki poslavljali od solnčnic, — tedaj so sklonile težke cvetove in tako v nemi žalosti pre-

tik tira. Na obeh koncih so rasle mlade češplje z ravnimi debli in silile s tankimi vejicami prav pod streho. Poleg tega se je razprostiral na levi strani hišice vrtič, obkrožen z leseno ograjo, kjer so med solato in drugo zelenjavo rasli grmiči rdečih in rumenih georgin, resedice in nekaj rdečih nageljnov.

Fotogr. Ant. Gregorc.

Pogled s Kredarice na Suhi plaz.

bile vso noč. Ko je zjutraj prodril do njih prvi solnčni žarek, so jele vzdigovati druga za drugo glave, in solnčni žarek jim je poljubljal po vrsti rosnate solze raz žareča lica ...

Večerni vlak je oddrdral mimo čuvajnice. Ropot je polagoma potihnil, rdeča luč na zadnjem vozu je izginila za ovinkom, belkasti oblački dima so še plavali nekaj časa nad tirom in se počasi poizgubili v ozračju.

Resec je odprl zavoro in odšel počasnih korakov proti čuvajnici, ki je stala na rebri

Resec je stopal po pesku mimo vodnjaka z velikim kolesom in zavil ob vrtiču na spodnjo stran hišice. Tu je stala zraven gredice s solnčnicami lesena klopica z naslonjalom. Resec je sedel nanjo. Potisnil je čepico globoko na čelo in strmel pred-se v dolino. Poteze na obritem, zagorelem obrazu so se mu nehoté poostrile, cel izraz je bil nekako mučen.

Doli pred njim se je med njivami in travniki razprostirala vas: majhne, s slamo krite hišice med gostim sadnim drevjem; iznad slemen se je vzdigal sivkast dim. Malo

na strani od vasi, na vzvišeni ravninici, je stala cerkev z rdečebarvanim zvonikom in pokopališčem.

Resec se je sklonil naprej in srepo uprl pogled na pokopališče —; iskal je z očmi sinovega groba. Toda bilo je že pretemno za njegove stare oči. Tako-le ob solnčnih dnevih, kadar ni padala ravno senca na grob, se je pa od tukaj gori prav razločno videla tam ob pokopališkem zidu rjava, ilovičasta prst; tudi venec na njej se je razložil. Zato je Resec že tri dni sem — odkar so mu pokopali sina doli pri cerkvi — vse proste ure presedel tu pod hišo, na klopi ob solnčnicah, in zrl tjadoli, na — grob. Tukaj se je zdel sam sebi nekoliko blže sinu in je laže prenašal izgubo.

V hiši pa ni mogel strpeti; posebno v prvi sobici, kjer je ležal sin v bolezni, mu je bilo neznosno. Prazna postelja ob steni, prazne in napol prazne steklenice z zdravili na oknu, polica z naprašenimi knjigami, — vse je zbujalo v njem mučne spomine. Tu ob tej postelji je prečul Resec, utrujen od dnevne službe, marsikatero dolgo noč, da bi privoščil počitka ženi, ki je bila že tako vsa iz sebe. In te knjige na polici! Kolikokrat jih je Resec, posebno zadnje tedne, prelagal in prenašal sinu na posteljo ...

„Oče, prosim, dajte mi ono-le knjigo.“

In Resec je šel in mu jo prinesel. Sin jo je odprl, zrl vanjo nekaj časa, pa jo je kmalu odložil in utrujen zatisnil oči.

In za nekaj časa zopet:

„Prosim, oče, še ono-le — z rjavimi platnicami.“

„Pa pusti rajši, kaj se boš trudil; — boš pa potem zopet, ko boš zdrav.“

„Ne, ne, — oče, moram, če ne preveč zaostanem v šoli in izgubim leto.“

Revež je še vedno upal, da bo ozdravel ...

Toda pred tremi dnevi so ga odnesli tja doli k cerkvi, in ž njim vse lepe upe, ki sta jih gojila Resec in njegova žena za prihodnost. Ostala sta sama ...

Resec se je otresel teh mučnih spominov. Prižgal si je pipo in pihal dim pred-se,

kakor bi hotel z dimom odpoditi tudi spomine. Dimasti kolobarčki so se pač porazgubili v večernem vzduhu, — toda spomini se niso dali odgnati, ampak so se mu usiljevali vedno iznova.

V tem se je začul iz veže glas njegove žene.

„Oče, kje si?“

„Hoj, hoj“, odzval se je Resec.

Kmalu nato je prišla iz veže slabotna, upognjena starica bledih lic.

„Ti, oče, večerja je pripravljena“, je dejala in sedla na klop zraven moža. Ta je na lahko pokimal.

Ona je molčé obsedela, roki je držala sklenjeni nad koleno. Zrla je mirno tja doli nekam v dolino — morda je tudi njej nehoté uhajal pogled tja doli na pokopališče — k sinu. Solnce je stalo že nizko; iz daljave sem so vstajale temne sence, prihajale vedno bliže in pregrinjale vso pokrajino. Nebo je bilo prepreženo z malimi oblački, ki so na zahodu žareli v rožnati svetlobi, proti vzhodu pa prehajali v vijoličasto.

Starica si je jela brisati solze.

„Kaj jočeš?“ je dejal Resec skoro trdo in potegnil dima, da bi skril ginjenost, ki se je tudi njega polaščala.

„Oh, pusti me, saj veš, da mi je hudo“, odgovorila je ona in zaihtela.

Solnce je tonilo. Na solnčnicah zraven klopi se je mudil samo še en žarek; migotal je od cveta do cveta, kakor bi se poslavljal. In solnčnice so utripale z listjem in pokimavale s cvetnimi koški v slovo. Tudi ta poslednji žarek je izginil — težki cvetovi so se žalostno pobesili, kakor bi jih bolela ločitev ...

Resec se je sklonil nazaj in jih opazoval. Zdelo se mu je, kakor da razume to šepetanje solnčnic v večernem vetru. „Glej, kako se težko ločimo od solnca — kakor vidva od sina. Toda me se tolažimo s tem, da se ne ločimo za vedno, kajti jutri bo solnce iznova izšlo — in zopet se bomo videli — a vidva — — —?“

Solnčnice so šepetale dalje. Resecu pa se je porajalo nekaj novega v duši, neki občut, prijeten in mehak ga je prevzel vsega.

Up, katerega mu je prevelika žalost uspa-
vala, zbudil se je v njegovem srcu z novo
močjo. Trdi izraz na obrazu se mu je oblažil,
obrnil se je k ženi in dejal mehko: „Ti, ne
jokaj — saj se bomo zopet videli...“

Starica se je vzdramila in pogledala
kvišku; na modrem nebu so se vžigale prve

zvezdice, druga za drugo, migljale so pri-
jazno izza oblakov in postajale vedno go-
steje. — Na zemljo je pa legel mrak. Po
travi pred čuvajnico so čvrčali murni, ne-
topir je zafrfotal okrog mladih češpljevih
vrhov.

Stara dva sta odšla počasi v hišo.

O šahovi igri.

Sestavil E. I.

Cenjeni bravec je že gotovo videl dva člo-
veka, sedeča zamišljena ob čveterooglati deski,
sestavljene iz samih belih in črnih čveterokot-
nikov in na njej razne figure, katere je sedaj
ta sedaj oni premaknil sem ali tja. Uganil
je tudi, da onadva igrata, ob enem pa sam
izrekel ali pa slišal besede: To mora biti
pa strašno dolgočasna igra, ker si igravca
le ubijata glavo, ne da bi količkaj govorila.
V prvi sodbi ima bravec prav: res igrata
šahovo igro ali šah. V drugi sodbi se
je pa popolnoma zmotil, ker tako more so-
diti le človek, ki šaha ne pozna.

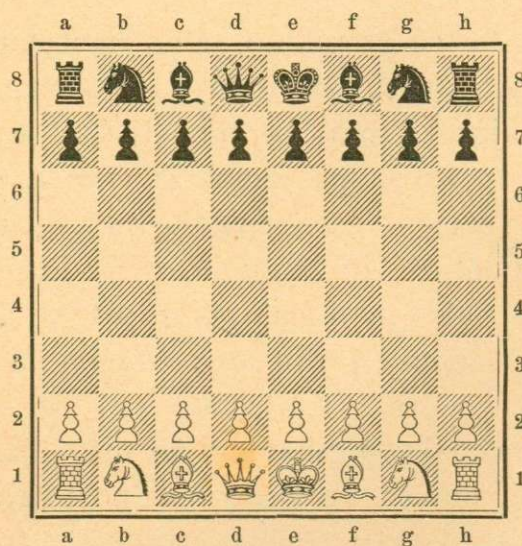
Šahova igra je izmed najzanimivejših in
najduhovitejših iger. Pri njej ne odločuje
končnega uspeha ali neuspeha slepa sreča
ali spretnost, kakor pri vseh drugih igrach;
marveč, ker imata nasprotnika popolnoma
enake moči, vodi ju do zmage edino le bister
um. Temeljiti poznavavci te duhovite igre
je ne smatrajo kot igro, ampak jo imajo za
umetnost, nekateri celo za znanost. Res je
šahova igra „kraljica“ med vsemi igrami. Da
more cenjeni čitatelj sam presoditi vsaj ne-
koliko njeno vrednost in veljavo, hočemo v
kratkih potezah načrtati to igro in njeno
zgodovino.

Šahova igra nam predstavlja bitko med
dvema enako močnima vojskama. Kakor na
resničnem bojišču zmaga oni vojskovodja,
ki zna razsodno in premišljeno in kolikor
možno brez velikih napak voditi svojo ar-
mado ter porabiti v svojo korist vse napake,

storjene od nasprotnika, — tako se veseli
končne zmage na bojnem polju šahove deske
tudi le igravec, ki vodi umno in previdno
svojo armado.

Pri šahovi igri je bistveno to, da pred-
stavlja boj dveh enako močnih nasprot-
nikov. Bojno polje je štirioglata, tako ime-
novana šahova deska, ki obstoji iz 64
(osemkrat osem) čveterokotnikov, ki so beli
in črni; pred igro se deska postavi tako,
da ima vsak igravec spodaj na desni vedno
belo polje (bel čveterokotnik). Če se deska
postavi drugače, ni igra pravilna in ne velja.
Vojska vsakega igravca pa šteje 16 kamnov
ali figur, namreč: kralja, kraljico (damo),
dve trdnjavi, dva tekača, dva skakača (konja)
in osem kmetov. Figure, izvzemši kmete, se
nazivajo običajno tudi „častniki“.

Figure se postavijo na pravilno postav-
ljeni šahovi deski na sledeči način:

Častniki stojé v najzadnji, igravcu najbližji horizontalni vrsti, in sicer: na poljih v ogliščih stojita trdnjavi, na znotraj zraven njiju sta skakača, poleg teh tekača; nato stojita kralj in kraljica vedno tako, da je bela kraljica na belem, črna pa na črnem polju (regina regit colore). V vrsti pred častniki pa stojé kmetje, ki imajo po častniku, pred katerim stojé, svoje ime: kraljev kmet, kmet kraljičinega skakača, obrobni kmet (pred trdnjavo).

Vsaka različna figura se različno premika.

Kralj se premika od svojega polja, na katerem stoji, na vse strani, toda — veličanstveno! — samo za eno mesto.

Trdnjava se giblje naravnost, horizontalno in vertikalno, naprej in nazaj, na levo in na desno.

Tekač hodi samo pošev (diagonalno) na vse strani; zaradi tega ne more pri svojem gibanju nikdar menjati barve polja, kar morejo vse ostale figure; ampak oni, ki stoji prvotno na belem polju, se giblje samo po belih, črni pa po črnih poljih. Zato pravimo, da ima vsak igravec enega belega in enega črnega tekača.

Kraljica združuje gibanje trdnjave in tekača, t. j. giblje se lahko ali naravnost ali pošev, v isti potezi vedno samo v eni smeri, napada pa v obeh.

Skakač preskoči s svojega stališča pred seboj ležeče polje in skoči na ono, ki leži od preskočenega na levo ali desno v stran naprej. On sme preskočiti vmes ležeče figure, kar ni dovoljeno nobenemu drugemu kamnu.

Kmetje se pomikajo samo naprej, nikdar ne nazaj; in sicer gredó s prvotnega stališča najprej lahko za eno ali dve polji poljubno, pozneje pa samo za eno; sovražno figuro vzamejo za eno polje naprej, toda v stran. Častniki jo vzamejo — če hočejo seveda —, ako stoji na njih prosti poti, to je, kadar jo napadejo, in se postavijo na njeno mesto.

Iz neenakega gibanja figur sledi, da imajo različni kamni različno vrednost. Kraljica je približno tako močna, kakor dve trdnjavi

skupaj, močnejša pa, kakor trdnjava in en lahek častnik (tekač ali skakač). Trdnjava ima vrednost ene lahke figure in dveh kmetov, pa je slabša od dveh lahkih častnikov. Lahek častnik velja za tri kmete. Kraljica in trdnjava obdržita skoro vedno svojo vrednost, lahek častnik pa jo, zlasti pri koncu, popolnoma izgubi, ako preostane sam s kraljem, ker ne more doseči „mata“. Sicer pa je moč in vrednost figur odvisna največ od pozicije. Dostikrat se prigodi, da ima manj vreden kamen večjo, večji pa manjšo moč. Še posebno velja to za kmete, ki so v začetku prav majhne važnosti, proti koncu pa vedno imenitnejši, ker kmet, ki doseže zadnjo vrsto na deski, se lahko izpremeni v častnika, katerega si želi igravec, ne gledé na to, ali ima že enakega ali ne.

Beli vedno začinja; za njim potegne črni. Vsak igravec sme premakniti pri vsaki potezi samo eno figuro, izvzemši pri rošadi, pri kateri premakne dva kamna naenkrat. In sicer postavi trdnjavo pred kralja, tega pa na drugo stran trdnjave. Smoter vsakega igravca je: postaviti sovražnega kralja „mat“ (arabsko: math = mrtev), t. j. obkoliti ga tako, da napadeni kralj zadnjega napada na nikakršen način ne more odbiti. Vsak napad na kralja se imenuje „šah“, in pri tem se vedno zakliče kakor v svarilo: „Šah“! Igra je končana, in igravec, ki je sovražnega kralja postavil „mat“, je igro dobil.

Prigodi se pa pogosto, da noben igravec ne more sovražnega kralja postaviti „mat“; v tem slučaju je igra neodločena ali „remis“ (izg. remí), in nobeden ni niti dobil niti izgubil. Igra je „remis“ ako igravec ne zna ali ne more doseči cilja, ker nima dovolj moči (figur) v ta namen, in v naslednjih slučajih: ako oba igravca ponavljata iste poteze in nočeta storiti drugih; ako se more sovražnemu kralju vedno dajati „šah“, takozvani „večni šah“, ali pa da se postavi sovražnega kralja „pat“, t. j. ako igravec, ki je na potezi, ne more potegniti niti figur niti kralja.

Pri šahovi partiji se navadno razločujejo trije deli: otvoritev igre ali odpretje, sredina ali

srednja igra in konec ali končna igra. V začetku je treba pred vsem gledati na to, da se figure kolikor možno hitro in varno razvijejo, posebno častniki, in da se postavijo na mesta, odkoder so takoj pripravi za napad ali za brambo; dobro je kmete iz početka pustiti, ker se s premikanjem kmetov zamudi in ovira razvoj častnikov. V sredi igre, potem ko sta se vojski razvili in razpostavili, se morejo začeti kombinacije, ki šele dajo igri njeno pravo plemenitost; vsled duhovite kombinacije se večinoma igra že tu konča. Ako se pa do tega trenutka bojna sreča ni nagnila ne na eno ne na drugo stran, pa posežejo v končni igri v boj z veliko močjo kmetje, ki so med tem dobili večjo važnost in vrednost.

Iz proučevanja končnih pozicij, deloma tudi iz srednjeveškega igranja, se je v zadnjih, posebno pa v drugi polovici minulega stoletja, razvila posebna panoga šahove igre, namreč šahove naloge ali problemi.

Šahovi problemi so pozicije, v katerih more ena stranka (sedaj običajno vedno beli) sovražnega kralja na skrit, toda lep, eleganten in duhovit način v gotovem številu potez postaviti „mat“. Navadne so one naloge, v katerih postavi beli „mat“ v dveh, treh ali štirih potezah. Dobé se pa tudi take, v katerih se doseže „mat“ v več potezah, v deset do trideset, zadnji čas celo v sto in več potezah! Izprva so imeli problemi značaj partije; pozicije so bile izbrane tako, kakor da bi se bile razvile v partiji, ki se je redno igrala od prvega početka. Dandanes je ta način že zastarel, in pozicije so lahko poljubne, samo da ne nasprotujejo glavnim sedaj veljavnim šahovskim postavam in pravilom. Tako n. pr. ne smejo stati figure na mestu, kamor bi po legi drugih ne mogle priti; zlasti velja to za kmete, katerih ne sme biti preveč na enem delu deske; ne sme se roširati v nobeni nalogi i. t. d. Za razvoj te šahovske panoge so si pridobili zaslug zlasti Nemci, Angleži in Amerikanci, pozneje Čehi in Rusi. Čehi imajo toliko duhovitih skladateljev šahovskih nalog, kakor Nemci, in „češka šola“ je dosegla že svetovno slavo.

Najbolj znani skladatelji problemov so med Čehi: Chocholouš, Pospišil, Kotrč, Traxler, Dobruský, Kondelik, Kunětický in Košek; med Rusi: dr. Galicki, Maksimov, Potempski, Troicki; med Nemci: Erlin, Dr. Gottschall, Kohtz in Kockelkorn, Schrüfer, O. Nemo, Bayersdorfer; med Amerikanci so slavni: Heathcote, Mackenzie, S. Loyd, Shinkman. Najbolj znani avstrijski problemisti so: Sardotsch v Trstu, J. Berger v Gradcu in R. Braune v Kočevju; med Angleži pa so znani: Laws, Studd, Rayner, G. Campbell in Healey.

Med Slovenci se ta igra še ni posebno vdomačila. Izmed časnikov je edini „Ljubljanski Zvon“ pred leti prinašal nekaj časa šahovske naloge. Njemu so nekateri domači brezimni šaholjubi sestavili nekaj nalog. Edini Slovenec, ki je na tem polju dobil svetovno veljavo, je Ivan Kos v St. Peterburgu, ki je v osemdesetih letih na marsikakem problemskem turnirju dobil prva darila.

Med probleme spadajo tudi naloge, v katerih beli prisili črnega s svojimi potezami, da ga ta postavi „mat“ (Selbstmat), in študije, v katerih beli v nedoločenem številu potez dobi igro ali jo naredi vsaj neodločeno, akoravno bi jo po svojih močeh moral izgubiti. Dalje spadajo sem razne pogojne naloge in šahovske šale, s katerimi bomo tudi mi seznanili naše šaholjube.

Šahova igra ali šah (slovansko sploh „šah“, rusko „šahmaty“, angleško „chess“, francosko „échecs“, italijansko „scacchi“) se ni vedno in povsod igrala tako, kakor dandanes, ampak se je polagoma razvila do današnjega stanja.

O njenem početku se ne ve nič gotovega, le razne pravljice pričajo o njenem postanku. Najbolj znana je pravljica o brahmanskem modrijanu Sissa ali Nas'r, ki je od svojega vladarja za storjeno uslugo (po drugih za izumitev šahove igre) zahteval kot plačilo toliko pšeničnih zrn, kolikor bi se jih seštelo, ako bi na prvo polje šahove deske položil eno zrno in na vsako naslednje še enkrat toliko, kakor na prejšnje, torej na drugo 2, na tretje 4, na četrto 8, na peto 16 i. t. d. Vsota vseh zrn na vseh 64 poljih

žilo neizmerno: nastal je šah, kakor ga igramo dandanes. Tak skoro bistveno prenovljeni šah se je jel širiti ne samo po Evropi, ampak tudi nazaj proti stari domovini, v Afriko in Azijo, kjer so ga razni narodi sprejeli več ali manj prenačenega. In dandanes se igra šah skoro po celem svetu, kakor pri nas v Evropi, le v nekatereh od svetovnega prometa bolj oddaljenih krajih in deželah je obdržal še nekoliko svoje stare oblike.

V Evropi so začeli kmalu posnemati Arabce in objavljati študije in razprave; tako sta n. pr. izdala Španca Vincent (1495) in Lucena (1497) večja dela o otvoritvah in končnih igrah s problemi. Pravila igranja imata že popolnoma ista, kakor so v veljavi dandanes. Podobna šahovska dela so izdali pozneje še drugi pisatelji; med njimi so najvažnejši: Italijan Damiano (1512), Španec Ruy Lopez (1567), Italijan G. C. Polerio (1590), Salvio (1604), Graeco (1619). Kakor vidimo že po navedenih imenih, so se na Španskem in na Laškem v onih časih najbolj zanimali za igro; v teh deželah so živeli v tej dobi najboljši igravci.

Od početka 17. do srede 18. stoletja je zanimanje za igro precej opešalo vsled mnogih velikih vojsk in drugih homatij; zato v tem času ne slišimo ničesar o novih šahovskih delih in posebnih mojstrih.

V drugi polovici 18. stoletja je šah zopet oživel. François André Danican, imenovan Philidor, je s svojimi deli (izšla 1749 in 1777) in s svojimi teorijami mnogo pripomogel, da je igra napredovala in se razširila; tudi šola Italijana Ercola del Rio (1750) ima mnogo zaslug za to. Teorije obeh so si bile nasprotne: Prvi je bil odločen pristaš in zagovornik zaprtih, zadnji pa odprtih iger. V Avstriji je izšlo l. 1795. na Dunaju v nemškem jeziku prvo šahovsko delo, katero je izdal I. Allgaier. V 19. stoletju je nastopil francoski mojster Ch. de la Bourdonais, čigar tekmo-
vanje z Ircem A. Mac Donnell-om je po

francoskih prekucijah na novo poživilo nekoliko zanemarjeno igro. Bourdonais je začel izdajati l. 1836. prvi šahovski časopis: *Le Palamède*. Na Angleškem je posnemal njegov zgled Howart Staunton, ki je izdal l. 1841. prvi šahovski časnik v angleškem jeziku. In l. 1846. je jel na Nemškem Bledow izdajati enak časopis v nemškem jeziku, ki izhaja še dandanes. Nekoliko kasneje so ustanovili šahovske časnike drugi narodi v svojih jezikih. Sedaj imamo ruske („Šahmatny listok“), češke („České listy šachové“), nemške („Deutsche Schachzeitung“, „Deutsches Wochenschach“, „Wiener Schachzeitung“), francoske, italijanske, španske, nebroj ameriških in angleških, švedske, norveške, danske, nizozemske, madjarske itd. šahovske časnike. Skoro vsi večji ilustrovani listi pa odpirajo več ali manj svoje predale v listu samem ali na ovitku tej kraljevi igri, in pri-
našajo probleme in šahovske novice. Da se igra kar najbolj razširi in vdomači, je izšlo mnogo večjih in manjših knjig o šahu v vseh jezikih; tu se natančno razpravlja zgodovina igre in proučujejo razni načini igranja. Prvo tako večjo delo je izdal Rus Jaenisch v francoskem jeziku; pozneje je izdal Nemec v. d. Lasa po Bilguer-ju zasnovano velikansko delo v nemškem jeziku, ki je izšlo l. 1891. že v sedmi izdaji.

Že od nekdanj so se močnejši šahovi igravci raznih dežel radi merili med seboj; da bi šaholjubi še bolj tekmovali med seboj, je priporočal H. Staunton, naj se prirejajo tako imenovani „šahovski turnirji“. Šahovski turnirji so shodi ali sestanki prvih mojstrov, prirejeni od kakega društva, šahovskega kluba ali mecena; vsak igravec mora igrati z vsakim drugim po eno, včasih po dve partiji, držeč se določil, veljavnih za dotični turnir. Oni, ki dobé največ partij, so zmago-
vavci, in dobé razna darila, navadno v denarju. Taka darila so pri večjih turnirjih vedno jako visoka.

(Konec.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za leto 1900.

Zgodovina slovenskega slovstva. Spisal dr. Karol Glaser. IV. zvezek. (Konec.) Od sotrudnikov v „Zgodovini slovenskega slovstva“ vrnimo se k glavnemu pisatelju!

Prof. dr. K. Glaser sam je spisal v svojem delu še naslednje oddelke: „Časniki in časnikarstvo“, „Raznoterosti“, „Bibliografija“ z „Dostavki“ in „Popravki“, pa „Kazalo po strokah“ in „Imenik.“ Preglejmo torej še te!

Začnimo s „Časniki in časnikarstvom“, str. 352. do 373. Dr. Glaser je bil v prvotnem rokopisu zaradi tiska ločil pisatelje glede na njihovo važnosr v tri vrste. „Besedilo o najvažnejših se tiska z navadnim tiskom, o manj važnih z malim tiskom (takozvanim „petitom“), še manj važni pa se omenjajo pod črto“ (Lj. Zvon 1895). Pisatelj sam piše o časnikarstvu (str. 352): „Časnikarstvo je najimenitnejši pojav duševne delavnosti kakega naroda, posebno v takih razmerah, kjer se mora narod bojevati za najbolj jasne pravice človeške in državljanske; zato se časnikarstvo, ki izraža javno mnenje, imenuje tudi najnovejša velesila.“ A vkljub temu ta oddelek ni tiskan z navadnim tiskom, nego za ves sestavek se je rabil le mali tisk! Ker so pač tudi časniki — ali recimo rajši časopisi — sami po sebi različni po veljavi in vrednosti, zato naj bi se tudi ta tvarina tiskala v vseh treh načinih: z navadnimi črkami, s petitom in pod črto. Vsakemu svoje! — „Časniki“ sami so razvrščeni po posameznih strokah po zgledu Vrhovnikove knjižice iz l. 1897., vendar so deloma drugače urejeni, kar je vobče dobro in primerno. Politični časniki bi se pa vendar morali v tisku postaviti s polnim imenom na začetek nove vrste, da bi vsak zase imel poseben odstavek, kakor so tiskani izvečine leposlovni, znanstveni in strokovni časniki. Tu so pa tudi vzgojeslovni in šaljivi listi navedeni kar zdržema v vrstah, politični časopisi celo na več nego treh celih straneh brez jasnega pregleda. Političnim časnikom treba vsekako dodati „Slovenski List“, neodvisno slovensko krščansko-socijalno glasilo.“ (V Ljubljani. l. 1896, od 14. listopada dalje. Urednik Anton Trstenjak, pozneje Svitoslav Breskvar; izdajatelj dr. V. Gregorič, potem „Konsorcij Slov. lista“. Izhajal je od vel. srpana 1897. po dvakrat na teden, nato ob sobotah.) Še nekatere druge liste glej zaradi popolnosti pri Vrhovniku str. 53! Leposlovnim listom pa je dostaviti: „Slovenko“, glasilo slovenskega ženstva, v Trstu, od l. 1897. dalje. Izdajatelj in odgovorni urednik Fran Godnik, sedaj

Ivanka Anžič-Klemenčič; lastnik „Konsorcij lista Edinost“, kateri kot priloga izhaja vsako drugo soboto v 4°. „Domači prijatelj“ je zabavno-poučna priloga „Miru“, izhaja v Celovcu od 1897 dalje po dvakrat v mesecu. V poslednjih letih je prišlo na svetlo še več raznih listov. — Celjske „Novine“ so bile le isti list s trojnim naslovom, izhajajoč samo od srede 1848. do konca 1849. „Domovina“ v Celju (str. 356) je izhajala od l. 1896. vsak petek v tednu in od 1900 po dvakrat na teden. Pri „Domoljubu“ (356) je izostalo ime stranke, ki ji list služi. Madjarski urednik in njegov časnik (356) pa sta si lice v tisku zamenjala. — Za „bogoslovne liste“ zavrača nas g. pisatelj na oddelek „Bogoslovje“. A tam nimamo nikjer popolnega skupnega pregleda bogoslovnih časopisov. Navedimo jih torej tu vsaj na kratko: „Slovenski Cerkevni časopis“, v Ljubljani 1848—1849; urednik dr. Janez Pogačar. „Zgodnja Danica“, katoliški cerkveni list, v Ljubljani 1849 do današnjega dne. Urednik in založnik je bil od začetka dr. Janez Pogačar. Od l. 1852. dalje je založnik tiskar Jožef Blaznik, urednik pa Luka Jeran z malim presledkom do svoje smrti 1896, vmes Andrej Zamejic 1853 in 1854. Izhajala je do l. 1858. vsak četrtek na polovici pôle, od tedaj vsak drugi četrtek na celi pôli, od 1862. do 1868. po trikrat na mesec, a nadalje do danes izhaja vsak petek. Uredniki so bili poslednji čas: Fr. Birk, Andrej Kalan, Tomo Zupan. — „Slovenski Prijatelj“, v Celovcu 1856 do 1883. Urednik in založnik Andrej Einspieler. Ta list je prinašal cerkvene govore, razlago krščanskega nauka, kateheze itd. — „Duhovni Pastir“, v Ljubljani 1884 do danes. Urednik Anton Kržič in od 1897 Alojzij Stroj. List služi največ cerkvenemu govorništvu. Izhaja vsak mesec po en snopič. — „Cvetje z vrtov sv. Frančiška“, v Gorici 1880 do sedaj. Urednik o. Stanislav Škrabec. — „Venec cerkvenih bratovščin“, v Ljubljani 1897 itd. Urednik dr. Fran Ušeničnik; izhaja enkrat v mesecu. — „Cerkveni glasbenik“, v Ljubljani 1878 do danes. Urednika Janez Gnjezda in Anton Foerster; izhaja po enkrat na mesec. — „Cerkvena priloga“ lista „Slov. Gospodarja“ v Mariboru je izhajala 1879—1893. — „Rimski Katolik“, v Gorici 1888 do 1896. Urednik in izdajatelj dr. Anton Mahnič. Izhajal je nekaj časa po šestkrat na leto, naposled pa vsake tri mesece po enkrat v zvezkih v 8°. Ker je ta list prinašal mnogo člankov, ki spadajo v bogoslovno znanost, zato ga uvrščujemo med cerkvene časopise. — „Katoliški Obzornik“, v Ljubljani od 1897 dalje. Izdajatelj „Leonova družba“; urednik dr. Aleš

Ušeničnik, letos dr. Iv. Ev. Krek. Izhaja po štirikrat na leto v zvezkih vel. 8°. Prištevamo ga bogoslovnim listom, ker nimamo za modroslovje posebnega oddelka. — „Voditelj v bogoslovnih vedah“, v Mariboru od 1898. Izdajatelj profesorji knezoškofijskega bogoslovnega učilišča; urednik Frančišek Kovačič. Izhaja štirikrat na leto v zvezkih vel. 8°. Znanstveno goji vse bogoslovne stroke. „Ljubljanski škofijski list“ poleg „Laibacher Diöcesan-Blatt-a“, od 1895. Odgovorni urednik Martin Pogačar, za njim Jožef Šiška. Cerkevno-uradni list. — Med „uredniki“, str. 365 sl., pač ne bi bilo treba imenovati v „Zgodovini slovenskega slovstva“ tudi Valentina Slemenika, kateri je urejal „Vaterland“ in pisal v „Zukunft“. K „dijaškim pisanim listom“ (359) dostavljamo, da so imeli tudi bogoslovci v semeniščih domače liste, v katere so pisali razne, zlasti leposlovno-znanstvene stvari. Tako je bil v Ljubljani osnovan pisan listič „Sava“ pred l. 1865., v Celovcu „Venec“ l. 1848., v Mariboru „Lipica“ pred l. 1872. O drju. Zbašniku (367) omenja sam pisatelj, da je „pretežno pripovednik“; urednik je bil samo nekaj časa 1885.

V „Raznoterostih“ (str. 398—400) se govori o Ant. Bezenšku, ki je doma s Frankolovega, in o njegovem „Stenografu“, omenjajo se nekateri pisatelji iz zdravilstva in naš vojaški pisatelj Komel pl. Sočeban. — „Bibliografija“ (stran 400—442) nam navaja pisatelje in njihove knjige iz poslednje dôle, zbrane v skupine po vseh strokah. Med temi nahajamo zopet nemške knjige in spise, n. pr. pri dr. Celestinu (424), M. Vodušku (428) i. dr. in italijanske (gl. 442 str.); pisatelj dostavlja, da vseh nemških prevodov ni navedel, „ker bi spis postal preobširen“ (str. 412. op.). Pod nadpisoma: „Časniki“ itd. (str. 435) in: „Brzopisje“ (439 str.) so navedene knjige, ki pa spadajo v druge stroke. Tudi marsikatera druga knjiga ni baš na svojem

mestu. Drju. J. Šucu (437) se pripisujejo nekatere knjižice drja. Gregorca, ki se pa takoj zopet imenujejo. Desterniški (438) je dr. L. Gregorec. J. Sovran (438) je dr. Iv. Ev. Krek (pr. IV. 57, 91). — V „Dostavkih“ (442—458) imamo sedaj menda do poslednje trohice in do zadnje pičice popisano življenje in delovanje naših protestantovskih književnikov. A čemu se med njimi imenujeta Fuček in Dizmas? „Popravkov“ (str. 458) je pač premalo.

— Na podlagi „Kazala po strokah“ (459—467) in „Imenika“ (475 do 483), ki obsegata oba vse štiri zvezke, se lahko naposled spiše povestnica slovenske književnosti — taka, kakor bi si je nekdo želel.

Pregledali smo sedaj vso dr. Glaserjevo „Zgodovino slov. slovstva.“ K sklepu izrecimo o nji še splošno sodbo!

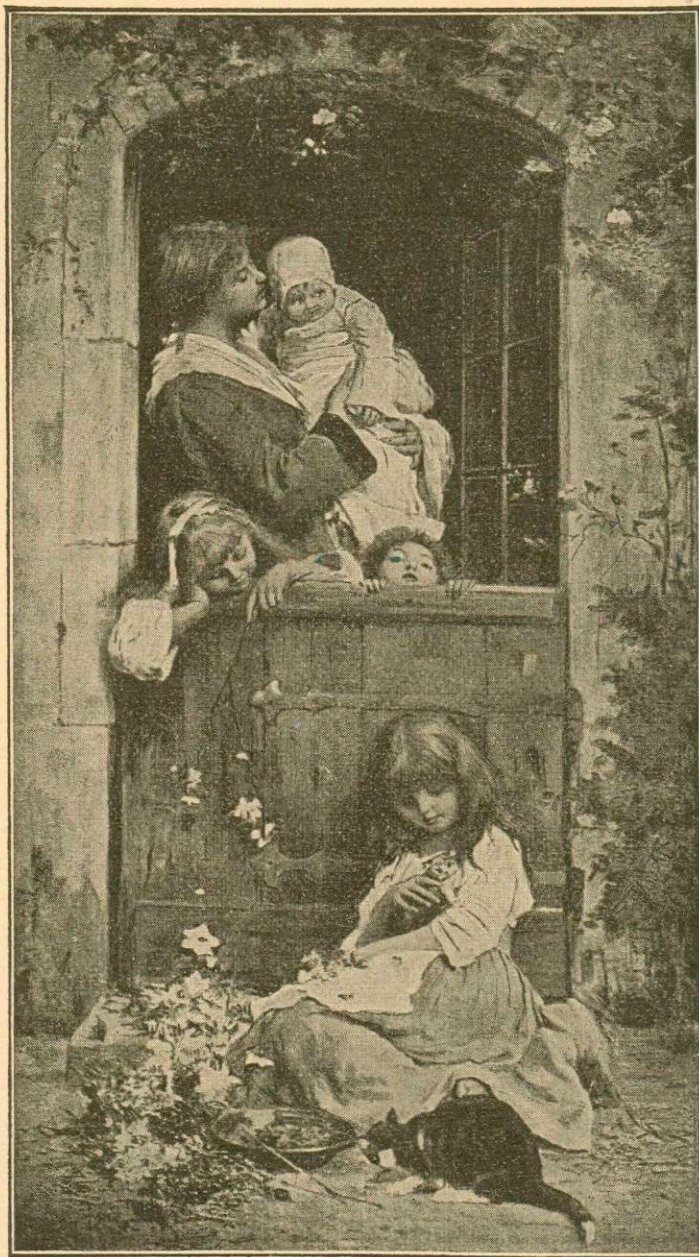
„Slovenci so morali dolgo čakati pisatelja, kateri bi jim spisal slovstveno zgodovino; slednjič se je oglasil profesor Glaser . . . Mnogo se je pisalo o tej knjigi, in mnogo se ji je očitalo; pa vkljub temu ostane Glaserjeva „Zgodovina“ delo velike cene.“

— Tako je pisal že med Slovenci živeči Čeh Fr. Štingl v češkem listu „Vlast“ 1898 čis. 7. (primerjaj Edinost 1898 št. 74. zjut. izd.), ko je govoril o prvih treh zvezkih.

Že to, da se je o tej knjigi toliko pisalo, nam kaže, da so jo slovstveniki takoj spoznali za vredno večje pozornosti;

saj o neznatnih delih se ne govori mnogo. A da se ji je tudi mnogo očitalo, to nam priča, kako se je ocenjevateljem zdelo vredno časa in truda, pečati se natančneje s to knjigo ter tako določiti delu pravo vrednost.

Drja. K. Glaserja „Zgodovina slovenskega slovstva“ je v svoji celoti preobširna. Ako bi po zunanem obsegu te knjige sklepal na obsežnost slovenske književnosti, moral bi pač Slovencem čestitati, dà, zavidati jim obilnost njihovega slovstva. Štirje veliki zvezki nam opisujejo književnost po

Tiha sreča.

številu tako malega naroda, in to v dobi pol-četrtega veka! — A v tej „Zgodovini slovenskega slovstva“ izpolnjujejo pač mnogo prostora take stvari, ki nikakor ne spadajo k slovenski književnosti v strogem smislu. Tako se nahajajo n. pr. v I. zvezku razni obširni uvodi in zgodovinski pregledi, ki pa nimajo ožje zveze z našim slovstvom. V II. zvezku se nam razklada celó politična zgodovina malone vseh evropskih držav, katere niso v nikakršni dotiki s slovensko književnostjo. Tam se navajajo odlomki iz nemške literature in nekaj iz češkega slovstva, katerega vpliv na slovensko književnost ni dosti razviden iz razprave. Če bi se bilo izpustilo vse, kar ni potrebno, bi bila ta književna zgodovina dokaj krajša, a boljša.

Glaserjeva „Zgodovina“ nam nadalje ne podaje pravega pregleda o celi naši književnosti. Drju. Glaserju je namreč bila „prva naloga ta, povedati, kaj so napisali posamezniki“ (prim. III. zvezek prdgv. II.). Škoda, da je gospod pisatelj popustil prvotno uredbo tvarine, po kateri so v vsaki dobi bili pisatelji razvrščeni po strokah ter so se potem v vsaki dobi naštevati po kronološkem ředu (gl. III. zv. IV. str.). Dasi se je slovenska književnost do novejšje dobe razvijala res v precej tesnem krogu, vendar naj bi se bila njena zgodovina razdelila po predmetih; če ni bilo to mogoče takoj izpočetka, naj bi se bil ta red uvedel vsaj že v III. zvezku tako, kakor je pisatelj ukrenil šele v IV. zvezku za najnovejši čas. Na ta način bi bilo takoj jasno, katere stroke književnosti so pri nas obdelane bolje, in katere manj.

Ta „Zgodovina“ tudi ni spisana dosti pragmatično. „Če se naslika za vsako dobo najprej zgodovinski in kulturni temelj, iz katerega vzraščajo najvažnejši pisatelji“, ne mislim, kakor doktor Glaser trdi, „da je s tem dovolj označena pragmatična zgodovina med duševno strujo časa in istodobnimi pisatelji“ (III. zv. IV. str.). Celotno sliko svojega duševnega gibanja bi imeli le tedaj, ako bi bila zgodovina naše književnosti pisana bolj sistematično. Tudi one skupine, v katerih so „pisatelji opisani po najbolj značilnih osebah in njihovih glasilih“, so premalo označene po pokrajinskih in prijateljskih odnošajih dotičnih pisateljev, kakor se vidi posebno v III. zvezku.

Tudi v tvarini sami se nahajajo tu in tam nedostatki. V popolnitev pozneje uvrščeni dodatki o dotičnih pisateljih in knjigah so na kvar točnemu ředu, in raznovrstne opombe med knjigopisjem motijo preglednost. Stvarne pogręške in nedostatke v Glaserjevem delu pa si lahko vsakdo sam popravi in izpopolni po raznih ocenah.

A priznavati moramo g. pisatelju izreden trud in požrtvovalno marljivost pri sestavljanju „Zgodovine slovenskega slovstva.“ „Dasi živeč v trgovinskem mestu in ne v kakšnem duševnem osredju“, imel je g. profesor vendar „srčnosti, da

se je lotil težavnega tega dela“, kakor pravi sam (v prdgv. III. zv. VII. str.), in za to je zaslužil vse priznanje. Poleg obilnega službenega posla je nabiral za književno zgodovino gradiva po raznih knjigah in časopisih. Saj je marsikateri slovenski pisatelj podoben „poetu“, ki „malokomu znan leži po svetu razmetán.“ Zato: „da kip njegov bi nam podal, raztresene je ude zbral“: različne spise, sestavke in članke.

Prav in dobro je storil profesor Glaser, da v „Zgodovino slovenskega slovstva“ ni vsprejel samo leposlovja, o katerem se v slovstvenih zgodovinah navadno razlaga, da se v pravem pomenu samo ono sme imenovati „slovstvo“ (prim. I. zv. prdgv.); hvaležni smo mu, da je navedel tudi ostale slovenske knjige in spise vseh strok, posvetne in cerkvene. Prav je storil, da ni prezrl niti šolskih knjig niti političnih časopisov, ki imajo v našem slovstvu sorazmerno večjo važnost nego v drugih književnostih. A razen tega nam je nabral mnogo značilnih črtic o našem duševnem življenju. Zato nam res iz njegovega dela „odsevajo tudi uzori in stremljenja, katere želi v človeški družbi uresničiti slovenski narod.“

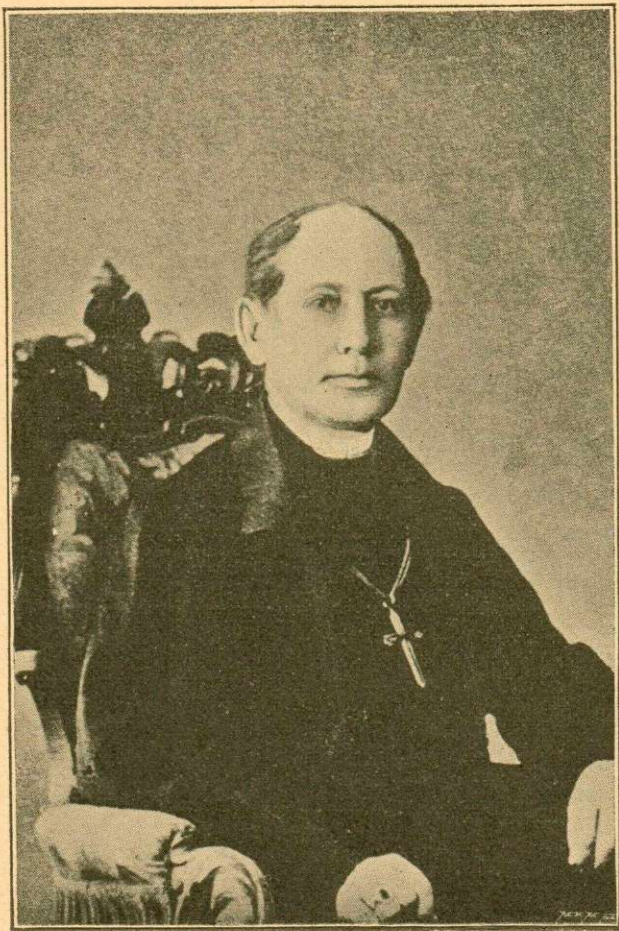
S to „Zgodovino“ pa nam je podal dr. Glaser v roke tudi izpričevalo, katero lahko pokažemo protivnikom in neprijateljem slovenskih narodnih teženj in zahtev. Saj narod, ki ima primeroma toliko duševnih proizvodov, nikakor ne more biti neomikan; narod, ki se ponaša s tako delavnimi razumniki, se ne sme imenovati „manj vredno pleme.“

Če torej tudi odkritosrčno omenjamo nedostatke Glaserjeve „Zgodovine“, vendar ji priznavamo, da je najtemeljitejšje delo, kar jih imamo še doslej iz te vrste, in zato dajemo gospodu pisatelju tudi zasluženó hvalo in zahvalo.

Andrej Fekonja.

Drobtinice XXXI. leto. Uredil dr. Andrej Karlin. Založila „Katoliška družba za Kranjsko.“ V Ljubljani. Natisnila „Katoliška Tiskarna“ 1900. Str. 113. — Enajstič je podarila „Katoliška družba“ „Drobtinice“ svojim udom, in gotovo je ustregla ž njimi vsakomu, ki jih je prebiral. Zlasti bodo veseli in vzadovoljeni oni romarji, ki so lansko leto obiskali „večno mesto“, poklonili se sv. očetu ter se udeležili svetoletnih odpustkov. G. Serafin je v jako poljudnem jeziku in v lepo razdeljenem pregledu očrtal, kar so videli in slišali romarji tiste dni v Rimu in na potovanju. Ko bodo čitali romarji ta spis, se jim bo ponovilo v spominu, kar bi drugače izbrisal čas iz njega. Pa tudi onim, ki niso imeli sreče, da bi se bili udeležili tega potovanja, bo to berilo zabavno in poučno. Jezik je lep in preprost, prav tak, kakor je primeren za brave, ki jim je spis namenjen. Našli smo

sicer nekaj nedoslednosti, ki so sicer malega pomena, vendar jih omenjamo, da spodbujamo pisatelje k pazljivosti. Množino in rodovnik piše gospod pisatelj včasih s končnico *-ij*, včasih *-i*. Str. 27. „zanimivostij“, str. 28. „znamenitosti“; str. 32. „dnij“, str. 43. „besedij“. itd. Str. 25: „proti Asizu“ in precej „v Asizih.“ Na str. 30. je sitna tiskovna napaka: Kristusova slika ni od Guida, ampak od Guida Renija. Cesar Foka (ne Toka) ni dal v dar papežu Hadrianu Panteona, ampak je dovolil, da ga sme posvetiti v cerkev, kar kaže, kako oholi so bili grški cesarji v tistem času in kako so se vtikali v čisto cerkvene zadeve; (str. 32.) Konstantin je premagal Maksencija l. 312.

Dr. Anton Jarc.

— ne 313. Trdo se glasi stavek: „Obelisk... služi za kazanje solnčne ure s svojo senco.“ Sicer je pa spis jako dobro sestavljen, in marljivost g. pisatelja je zelo hvalevredna, saj je v malih potezah povedal svojim bralcem veliko zanimivega.

Kratko in jedrnato je dr. Josip Gruden napisal zgodovino in pomen svetega leta. Taki spisi bolj poučujejo ljudstvo, nego dolge razprave in natančno dokazovanje. Jezik je lep in čist, pa lahko umeven. Isto moramo reči o sestavku dr. Ant. Medveda: „Slomšek in drobtinice.“ Primerno je, da se ob stoletnici Slomškovega rojstva „Drobtinice“ spominjajo svojega očeta. Veliko in plodnosno je bilo pač delovanje velikega slovenskega

škofa — a prav trdi pisatelj, da brezdvomno ni hasnil Slovencem z nobenim podjetjem toliko, kakor s svojimi nedosežnimi „Drobtinicami.“

Z vzneseno besedo popisuje urednik dr. Andrej Karlin življenje in delovanje nepozabnega prošta dr. Antona Jarca. „Naravnost nehvaležno bi bilo“ pravi pisatelj, „ako bi ne postavili skromnega spomenika možu, ki je pomagal presaditi svoj čas „Drobtinice“ iz zelene Štajerske na Kranjsko. Pa pokojnik je tudi tesno združen z zgodovino cerkvenega življenja na Kranjskem, je neločljiv od šolskega razvoja v naši deželi, je kakor temeljni kamen v zgodovini dobrodelnih društev našega stolnega mesta. Tega zaslužnega moža, rojenega v ajdovski župniji dne 15. vel. srpana l. 1813., nam kaže v njegovih mladih letih, kako se šola najprej v Novem mestu in potem dalje v Ljubljani, dokler ga ne posveti 13. vel. srpana 1838 škof Anton Alojzij Wolf v mašnika. Potem ga popisuje „na delu in v službi“. Novomašnika pošlje škof na Jezico v pomoč bolehnemu župniku. Ali le kratek čas ostane tam. Po želji škofovi gre na Dunaj, kjer doseže leta 1842. čast doktorja bogoslovja. Domu prišedšega nastavijo za kaplana na Vrhniki, kjer si je pridobil s svojo prijaznostjo in postrežljivostjo srca župljanov. A kmalu je prišel v Ljubljano kot učitelj verouka in vzgojeslovja na gimnaziji. L. 1851. je dobil nenadoma poročilo z Dunaja, da je imenovan za začasnega nadzornika srednjih šol na Hrvaškem in v Slavoniji. Preselil se je torej v Zagreb. L. 1855. ga je minister Thun potrdil za stalno v njegovi službi. In l. 1857. mu je pridodala vlada še začasno nadzorstvo šol nezedinjenih Grkov. Posla je imel takrat obilo, ker so bile tudi realke in z njimi združene mornarske šole pod njegovim nadzorstvom. Zdravja je bil trdnega, marljiv in ljubeznjiv; zato je bil kos svoji težavni nalogi. L. 1861. pa je vsled vladne politike moralo mnogo Cislitvancev odpotovati iz dežele. Kot titularni prošt pri sv. Pavlu de Nyir Palyi v velikovaraždinski škofiji se je preselil zopet na Kranjsko, kjer je postal šolski nadzornik za Kranjsko. L. 1869. pa je bil imenovan za deželnega nadzornika ljudskih šol na Kranjskem, dokler ni bil vpokojen za stalno l. 1873. A tudi v „pokoju brez počitka“ je bil vsestransko delaven. Rad se je odzival raznim povabilom, da je opravljal slovesno službo božjo. Deloval je pri raznih društvih. Bil je predsednik „Katoliške družbe za Kranjsko“, „Vincencijeve družbe“ in „Cecilijinega društva“. Osnovel je z nekaterimi blagimi učitelji „Vdovsko podporno društvo“ v prid vdovam in sirotam zamrlih učiteljev. Povsod je z dejanjem in s svetom pomagal, bodril in vnemal; bil je res duša našim dobrodelnim ustanovam. L. 1888. je obhajal slovesno zlato mašo; biserno je l. 1898. pač dočakal, a je ni mogel več slovesno opraviti, ker ga je

l. 1897. zadel mrtvoud. Voljno udan je prenašal svojo bolezen, dokler mu ni dne 13. februarja l. 1900 končala smrt tako trudoljubivega, požrtvovalnega in delavnega življenja. — Tako nam ga je narisal pisatelj v teh črticah; vmes pa vpletel jedrnate nauke. Lep opis — lepega življenja!

Ljubeče, prijateljsko-čuteče srce je narekavalo v pero g. kanoniku Andrej-u Kalanu besede, ki jih je zapisal v spomin pokojnemu blagemu kanoniku dr. Frančišku Lampetu. Ker je „Dom in Svet“ že popisal življenje svojega nepozabnega urednika, zato ni, da bi ga tukaj ponavljali. A Kalanov spis je pisan tako ljubko in nežno, tako poučno in bodrivno, da ga moramo priporočati vsem, ki so pokojnika pač poznali, a ga morda ne tako spoznali, kakor ga morejo iz teh drobnih črtic.

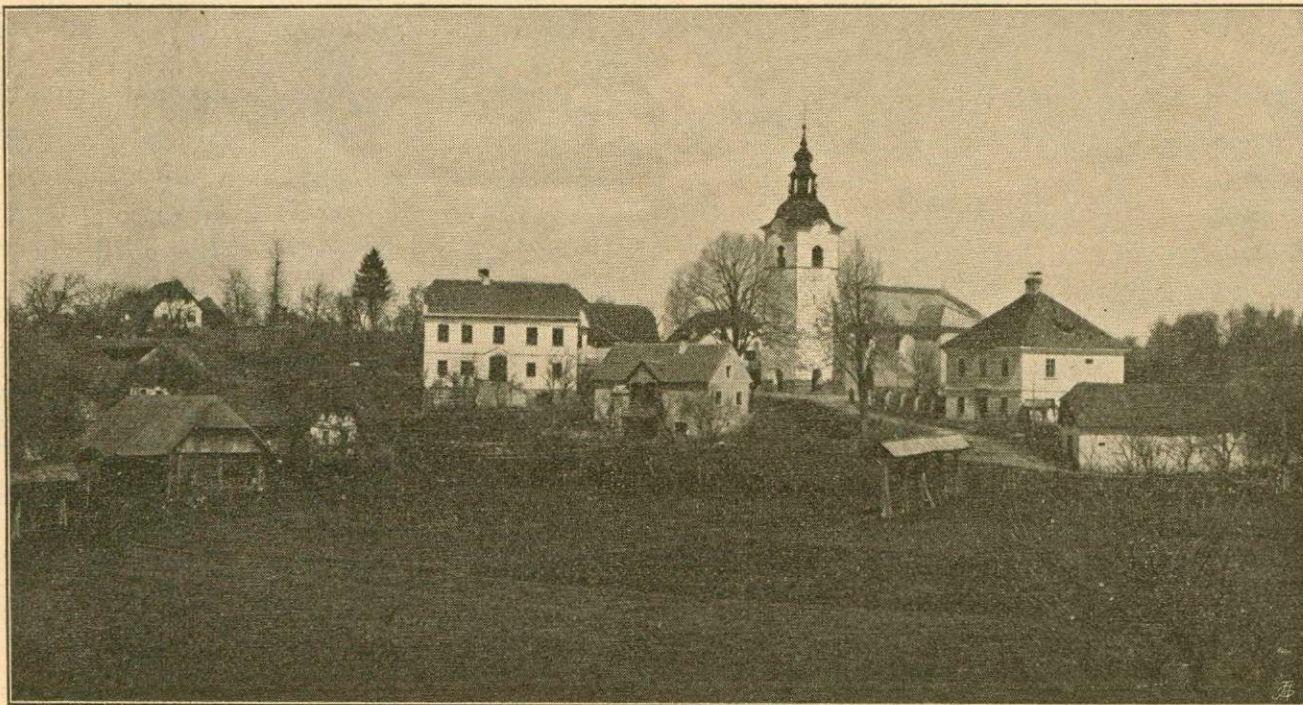
da ji ni nesrečni potres l. 1895. razdejal hiše. Morala je podreti staro in sezidati novo poslopje na dolg.

Ta zadnji akord je nekak otožen konec, s katerim končujejo „Drobtinice“. A vendar smo hvaležni „Katol. družbi“ za-nje, da nam je podala lepih drobtinic za l. 1900. Iz srca želimo, da bi ne bilo zadnjič...

M. B.

Ruska antologija v slovenskih prevodih.

Zbral Ivan Vesel. V Gorici. Tisk. in založila „Goriška Tiskarna“ A. Gabršček. 1901. 32°. Stran 464. Cena 3 K. — Pokojni dekan Ivan Vesel se je celo svoje življenje pridno bavil z ruskim slovstvom. Svojo prevajalno spretnost je bil pokazal posebno v „Psalmih“, kateri se odlikujejo po iz-

Ajdovec pri Žužemperku.

Pesmice, ki so uvrščene med spisi, se bodo gotovo prikupile bravcem „Drobtinic“. „Presladko ime Jezus“ in „Želje Jezusove v Presvetem“ dr. J. M. Kržišnika naj vzbujajo ljubezen in zaupanje v Njega, ki je mogočen in sveto Njegovo ime. Lirične pesmi g. Andr. Kalana prijetno blažé duha in kažejo, da jih je v verze izlilo trezno misleče, a čuteče srce izkušenega moža, ki si je v težavni borbi javnega življenja ohranil ljubezen do vzvišenih idealov.

H koncu podaja urednik nekaj črtic o „Katoliškem domu“, ki je po potresni nesreči prišel v obupen položaj. „Katol. družba“ je l. 1894. kupila nekdanjo Gallenbergovo hišo na Turjaškem trgu za 26.000 gld. Odpovedalo se ji je bilo stanovanje na Starem trgu, in morala si je iskati novega doma. Lepo bi se bila udomačila v novi hiši,

redni čistosti jezika in dikcije. Zdaj, po njegovi mrti, pa je izšel plod njegovega dolgoletnega prevajanja iz ruske književnosti. Kar je bil on obširno zasnoval, je dovršil in izpopolnil A. Aškerc. Tu imamo v obliki „Cvetnika“ pred seboj celo rusko pesniško literaturo v vezani besedi, seveda zastopano po najznačilnejših proizvodih. Od resnega, vzvišenega Deržavina, ki je proti koncu osemnajstega stoletja retorično peval svoje ode, do mlade koketke Lohvické, vidimo tu v kronološkem razvoju pred seboj napredovanje in nazadovanje ruskega pesniškega duha. Triinsedemdeset pesnikov — drug za drugim — se nam predstavlja, da nam pokaže kak značilen plod svoje muze.

Marsikateri je zastopan seveda samo po eni pesmi, le zato, da ga ne manjka. Bogatejše so pa

zastopani: Didaktični basnik Krylov, največja pesnika ruska Puškin in Lermontov, premišljujoči pevec narave Tjutčev, narodni slavec Koljcov, demokratični nihilist Nekrasov, satirik Žemčužnikov, nežni lirik Nadson, svobodomiselni jud Minskij, plodoviti Fofanov, prijatelj orientalskih motivov Vjeličko in dekadent Baljmont. G. Aškerc je dodal posameznim pesnikom življenjepisne črtice; tu so kratko omenjeni vsi, razen Jakuboviča, Filimonova in pesnice Osten-Saken. Starih pesnikov je največ prevel Vesel, mlajših pa Aškerc. Drugi prevajalci so: Levstik, Kette, S. Gregorčič, dr. Mencinger, A. Medved, Jos. Kržišnik, Radivoj Peterlin, Ivan Prijatelj, Rodoljub Ledinski, Vida in Aleksandrov. Pesmi so seveda različnega duha in različne vrednosti, kakor tudi prevodi.

Vendar moramo reči, da je jezik izredno uglajen, in vsej razporedbi se pozna pridna in trudoljubiva roka.

Le nekaj opazk! Orodnik na -oj se pač podá sem ter tje v pesmi, a da bi se udomačil v prozi, na to ni misliti. Nedoslednost v pisavi ruskih imen je pač umljiva, ker je zaradi nefonetične pisave res težko transkribirati ruske besede; a bilo bi dobro, ako bi nam bil g. urednik ravno v tej „Antologiji“ podal kako stalno pravilo. Nekateri izrazi so nekoliko prisiljeni; tako n. pr. še nismo vedeli, da mora balada biti „sežeta“ (str. 442). Težave so delali uredniku svojivni zaimki pri imenih na -ov. Ta imena so že sama na sebi svojivna: *Lermontov* je potomec *Leirmont-ov*. Zato je urednik rabil obliko „*Lermontovljev*.“ Naj ostane torej pri tem, dokler nam ne nasvetuje kdo kaj boljšega! — Knjižica je dober pripomoček za spoznavanje ruskega slovstva.

E. L.

Slovanski življi v nemškem besednem zakladu. Sestavil Ivan Koštiál. Str. 32. — Ta temeljiti spis, ki je važen tako z jezikoslovnega kot s kulturnozgodovinskega stališča, je objavil g. Koštiál v „Izvestju c. kr. druge državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1900/01.“ Po kratkem uvodu, v katerem se ozre kratko na slovanske življe v rumunščini, madjarščini, v ciganskih narečjih, v škipetarščini in novi grščini, našteva slovanske življe v nemščini. V „specialni del“ je g. pisatelj sprejel vse slovanske besede, ki so znane vsem Nemcem, dalje besede, ki so skupne sudetskimi in planinskimi Nemcem, in besede, ki jih rabijo ali vsi sudetski ali vsi planinski Nemci. Oseminosemdeset nemških besed je nabral po tem pravilu, in končno izvaja iz razprave sledeči sklep: „Izposojenke, katere ima nemščina iz slovanskih jezikov, nam dovoljujejo sklepati, da so se Nemci učili pri Slovanih: 1. v rudarstvu in solnarstvu; to nam dokazujejo izrazi: glauch, kутten,

Kux, Graupe, Petsche, Rabisch, Schmant, Tscherper; 2. v kožuharstvu in usnjarstvu; v dokaz so nam besede: Baranken, Juchten, srgn. kürsen, Kürschner, Nörz-Nurz-Nork, Wildschur, Zobel; 3. v vozatajstvu; to nam pričajo izposojenke: Peitsche, Kummert; Kutsche, Kalesche, Droschke; sem lahko štejemo tudi Tschinakel; 4. v poljedelstvu in gospodarstvu, kakor vidimo iz izrazov: Pflug, Robot; Jauche = gnojnica, Schmetten, Quark, Primsen (Brimsen), Lebhonig, Graupen = oluščena pšenična zrna; zeideln, Zeidler; Powidel; Schligawitz; Merling in Startin (žitna in vinska mera); 5. v kuharski umetnosti: Wuchtel ali Buchte, Dolken, Liwanzen, Pogatsche, Kolatsche, Potizze, Leb-kuchen in-zelt, Kasch; Jause; v starem jeziku tudi Jauche (juche) = juha (zdaj pa = gnojnica); 6. tudi za hiše in njih posamezne dele imajo Nemci slovanskih imen: Kretscham; Kaluppe, Keische; Dornitz, Pablat-schen; 7. različno orožje so Nemci prevzeli od Slovanov; prim. Haubitze, Pallasch; Säbel (?), Dolch (?). Tudi Tornister spada nekoliko sem; 8. tudi z mnogimi živalmi so se Nemci seznanili po Slovanih (zlasti severnih): Elen, Nörz, Bilch; Karau-sche, Peisker, Sterlet; Stieglitz, Zeisig, Niggawitz, Reb-huhn; Vampir; Mammut; nejasno pa je, zakaj imajo za koštruna slovansko ime (Schöps) poleg nemškega (Hammel); 9. istotako z rastlinami: Kren, Gurke; Maschanzger, Nagawitz; Preiselbeere, Zeidelbast (Seidelbast), Hetschepetsch, Dornlein; Paprika (?); „hojken“ pa malo dokaže, ker so Nemci vže od nekdanj poznali jelko ali h(v)ojo; 10. od Slovanov so dobili tudi razno kaznovalno orodje: Knute, Karbatsche, Peitsche, Kantschu; 11. razni stanovi in razne vrste ljudi imajo slovanska imena: Gespan, Dolmetsch, Kretschmar, Kürschner; Halunke, Strizzi, Wäben; 12. glagoli in prislovi: matschkern, powidalen; pomale in pomade (iz tega tudi pridevniki), pritsch (iz tega tudi pridevnik pritscht); 13. sledečih besed, ki so slovanskega izvira, nisem znal uvrstiti v nobeden predal: Grenze, Steppe, Grippe, Petschaft, Patsche, Kranz (?), Vampir v pomenu „pošast, ki sesa ljudem kri“; Jaug, Graupe v pomenu sodra, babje pšeno. Vse to nam kaže, da so se učili tudi Nemci pri Slovanih, kakor obratno.“ Seveda je pri posameznih besedah mnogokrat težko dokazati, odkod izvirajo; izpeljave g. Koštiála se nam pa zdé večinoma srečne in verjetne.

E. L.

Vinogradniki! Čuvajte vinsko trto! Kratko navodilo, kako uspešno zatiravati najnavadnejše trtne škodljivce. Spisal Anton Kosi, učitelj in vinogradnik v Središču. V Mariboru, 1901. Založil pisatelj. Natisnila tiskarna sv. Cirila. Str. 66. Cena 50 h. — S tem naslovom je izdal gospod pisatelj, ki je učitelj in posestnik, knjižico, ki je oprta na teoretične spise in na praktične izkušnje.

Slovenski vinogradniki imajo sedaj že več koristnih knjižic, ki obravnavajo poedina opravila novega vinarstva; tudi navodil, kako se pokončujejo razni trtni škodljivci, je izšlo v našem jeziku že več; a da ni treba vinogradnikom po raznih časopisih nabirati posameznih nauk in nasvetov, je gospod Kosi nabral vse izkušnje, ki so se doslej

obnesle, v tej poljudni in jako pregledni knjižici. Najprej popisuje škodljivce iz živalstva, potem rastlinske zajedavce in razne vremenske in druge neugodnosti, ki škodujejo trti; nazadnje je pa pridelal v obliki koledarja vsa opravila, s katerimi v raznih letnih časih vinogradnik varuje svoje trte mnogoštevilnih sovražnikov. G.

To in ono.

Naše slike. „Zbor kralja Tomislava v Spletu l. 925“, ki smo ga popisali na drugem mestu, je v pomanjšani obliki v tisoč izvodih dal pomnožiti g. Petar Nikolić v Zagrebu (Ilica 7.) Te reprodukcije v velikosti 92×65 cm so izvršene s svetlotiskom v oleografiji, ki je dandanes najdovršnejši način pomnoževanja. Okvir je temno pozlačen in širok 13 cm. Cena slike z okvirom je 54 K, na mesečne obroke 60 K. Posnete so natančno po izvirniku in izražajo vso njegovo krasoto. — „Pogled s Kredarice na Suhi plaz“ (str. 501) nam kaže enega najlepših prizorov s triglavskega pogorja. — „Ajdovec“. Na str. 588 pa podajemo sliko rojstne vasice dr. Jarčeve. G. Poljšak nam je napisal o njem sledeče podatke: Ajdovec je med Trebnjem, Žužemperkom in Sotesko na Dolenjskem. Iz Trebnja se pride k nam v dveh urah, od Žužemperka in Soteske v dobri uri po dosti slabem potu. Upamo, da se izpelje cesta od Straže do Velike loke, in ta pojde baje tudi skozi našo vas. Župnija šteje okoli 950 duš ter je skalovita planjava, ležeča 500 m nad morsko gladino, z mnogimi vinorodnimi goricami, kjer se je pridelovalo v nedavnem času obilo dobrega vina. Tudi sedaj še rodi vinska trta, a ne tako dobro, kakor v prejšnjih letih. Trtna uš hoče uničiti in opustošiti vse vinograde. — Ljudstvo izgovarja „Ajdovec“, in ne „Ajdovica“, in si pripoveduje o njem sledečo pravljico: Bilo je za časa sv. Mohorja in Fortunata, ko sta oznanjevala sveto vero našim pradedom. Nekoč odide sv. Mohor po svojem apostolskem potovanju, naroči pa svojemu tovarišu: „Pojdi, Fortunat, v to-le skalovje in izkušaj izpreobrniti te hribovce!“ Dolgo časa se je trudil Fortunat brez uspeha in se je vrnil, ne da bi bil kaj dosegel. Ko ga vpraša sv. Mohor po uspehu, odgovori sv. Fortunat: „S temi ljudmi se ne dá nič opraviti; ajdje so, ajdje.“ In od tistega časa se baje imenuje ta kraj „Ajdovec“. — Ta pravljica nima sicer zgodovinske podlage, pa vendar svedoči, da je edino Ajdovec pravo ime, in ne že zgoraj omenjena tujka, ki nam jo hočejo vsiliti drugi. Lahko bi se reklo, da so naši pradedje še dolgo ostali malikovavci, ko so sosedje že davno sprejeli Kristusovo vero,

ker je kraj bolj oddaljen in nedostopen in ker ima župna cerkev za zaščitnico presv. Trojico. Toda časi so se izpremenili, in sedaj jih je šlo že precejšnje število iz tukajšnje župnije v svet oznanjevat božjo besedo. . . . Tu se je rodil l. 1813. pokojni prošt dr. Anton Jarč, upokojeni šolski nadzornik, tu je tekla zibelka mnogim še sedaj službujočim duhovnikom. Vč. g. Frančišek Grivec bo praznoval letos svoj petdeseti jubilej. . . . V sosednjih župnijah se kar čudijo, da je pri nas toliko duhovnikov. In ako Bog dá, imeli jih bomo še več. Skoro vsaka vas ima enega dijaka, nekatere tudi po dva ali celo po tri.

Cerkvena glasba v ljubljanski škofiji. Štiriindvajset let deluje že „Cecilijino društvo“ v Ljubljani, da povzdigne cerkveno glasbo in pospešuje glasbeno slovstvo. Koliko je doseglo to društvo, vidi se iz številnih letnikov „Cerkvenega Glasbenika“, katerega poučni del urejuje društveni predsednik g. prof. Jan. Gnjezdca, glasbeni del pa umetniški probuditelj naše cerkvene glasbe gospod Anton Foerster. Napredek se kaže v mnogoštevilnih dobro izvežbanih pevskih zbora, katere vodijo gojenci „Orglarske šole“, ustanovljene od tega društva. Dne 18. malega srpana je priredilo „Cecilijino društvo“ sestanek društvenikov in somišljenikov v Zatični. Tam so pri slovesni sv. maši oo. cistercijani peli svoj krasni koral, pevski zbori iz Ribnice, Št. Ruperta in Št. Vida pri Zatični so pokazali svojo umetnost v krasnem petju, pri posvetovanju pa so predavali gg. dr. E. Lampe, o socialnem stanju organistov, g. Frančišek Bernik o izboljšanju gmotnega stanja organistovskega, o. Hugolin Sattner o pravilnem pevanju koral, in gospod Mih. Arko o napredku umetnega in ljudskega petja v Slovencih. — Take sestanke sploh priporočamo, ker se z njimi vzbuja in ohranja zanimanje za dobro stvar.

Odkritje spomenika Radoslavu Lopašiču. Na odličnem mestu med hrvaškimi zgodovinarji stoji Radoslav Lopašič. Rojen je bil v rodoljubnem

Karlovcu in se tam šolal. Zato je rodno mesto, katero je njegov učen rojak proslavil z zgodovinskimi spisi, poslavilo svojega sina s krasnim spomenikom. O književnem delovanju Lopašičevem imamo pripravljen že obširen spis. Zato podajemo tu le popis slavnosti, ki nam ga je poslal g. Janko Barlè: Rodoljubni Karlovec je znal ceniti zasluge svojega sina. L. 1896. se je sestel odbor, kateri je zbiral doneske za njegov spomenik. Sad tega truda je lepi, dostojni spomenik, katerega so slovesno odkrili 14. malega srpana na najlepšem mestu karlovškega izprehajališča. Spomenik je dobro delo slavnega Ivana Rendića. Visok je štiri in pol metre. Podnožje je iz tržaškega kamna, okrašeno v zgornjem delu na vseh štirih straneh z benečanskim mozaikom v narodnih motivih. Na tem podnožju je poprsje Lopašičevo v nadnaravni veličini iz belega kararskega marmorja. Ponosna glava je izdelana jako dobro; pokojnik gleda na svoje rodno mesto, kot da premišljuje njegovo slavno preteklost. Ograja je tudi prav ukusna, in za spomenikom je lepo zeleno ozadje. — Slovesnost se je začela z govorom karlovškega župana Jožefa Vrbanica. Sledila je Zajčeva himna „Slava Lopašiću“, odkritje spomenika, prolog dr. A. Harambašića, a nato so odpela pevska društva: „Liepo našo domovino“. Spomenik so okrasili z lepimi venci: mesto Karlovec, „Jugoslovanska akademija“, „Matica Hrvatska“, „pisateljsko društvo“ in baron Vranyczany. Pri odkritju je bil navzoč ves Karlovec in mnogo gostov, a njih srca in glasovi so se združili v en odmev: „Slava Lopašiću!“

Štiristoletnica Marulićeva. Letos slavé Hrvatje štiristoletnico, odkar je spisal Marulić „Judito“ ter jim ž njo postal „otac umjetnoga pjesništva“. Dne 5. rožnika t. l. je priredil jezikoslovno-zgodovinski oddelek „Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“ sejo, v kateri je predaval pravi član dr. Milivoj Šrepel o Maruliću. Tudi med Hrvati so bili prvi književniki bogoslovci. Marulićevi spisi so deloma latinski strokovno bogoslovni, deloma hrvaški. Bogoslovni spisi Marulićevi so večinoma moralni. Naslanjal se je na mistike in si za zgled izbral Tomaža Kempčana. Njegova latinska dela so mu pridobila glas kot odličnemu učenjaku. Izmed več hrvaških prozaiških del, ki se mu pripisujejo, je gotovo spisal prevod „O naslidoivanju Isukrstovu“. Njegova pesniška dela so „Stlumačenje Kata“, „Judita“ in „Susana“. Predgovor k „Juditi“ je Marulić napisal 22. mal. travna l. 1501., in odtod se računa njegova štiristoletnica. Zadostuj za danes ta zgodovinski spomin, ker namerjamo priobčiti o Maruliću obširnejšo razpravo!

Zapuščina Dobnerjeva. O. Gelazij Dobner, rektor piaristovskega zavoda v Pragi, se imenuje „oče češke zgodovine“. Ni imel sicer mnogo pri-

pomočkov, saj je bil samouk v zgodovini, vendar je nabral s čudovito vztrajnostjo mnogo zgodovinskega gradiva. Trideset let po njegovi smrti — umrl je dne 24. vel. travna l. 1790. — do Palackega niso imeli Čehi moža, ki bi nadaljeval njegovo delo. V piaristovskem samostanu se je doslej njegova zapuščina sicer skrbno hranila, a je bila neurejena in nedostopna. Zdaj pa je urejena, in dr. Šimák je v „Časopisu Musea kralovství českého“ izdal obširen seznamek vseh listin in spisov njegove književne in arhivalične ostaline. Iz nje vidimo, da je že pred več nego sto leti Dobner nameraval izdati podobno zbirko kritično urejenih listin, kakor jo je pozneje sestavil Palacký kot temelj zgodovinskim študijam: češki diplomatarij. Kopije listin so znamenite zlasti zato, ker jih je Dobner nabral, preden so bili razpuščeni samostani za časa Jožefa II. V tej dōbi so se izvirniki zavrgli, a Dobnerjeve natančne in skrbne kopije nam nadomeščajo marsikatero znamenito listino.

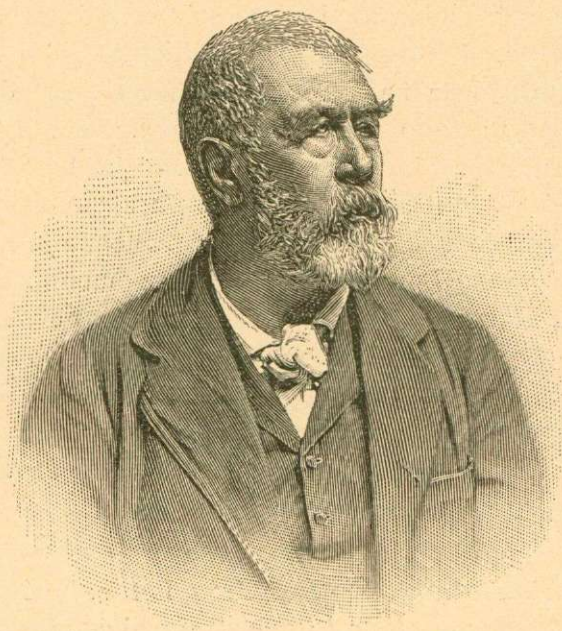
Lužiški Srbi v Nemčiji se vkljub težavnim razmeram vendarle krepko gibljejo in razvijajo. Središče vsega njihovega slovstvenega delovanja je „Maćica Serbska“. To društvo je bilo ustanovljeno že l. 1847. Dolgo časa ga je vodil rajni kanonik Mihael Hórnik, kateremu je ob njegovi smrti naš list posvetil spominsko besedo („Dom in Svet“ 1894, str. 225). Sedanji predsednik je Jakop Skala, kanonik budešinskega kapitola in urednik „Katolského Posla“. „Maćica Serbska“ si je postavila ravnokar svoj „Maćični dom“, ki je bil l. 1899. slovesno posvečen in bo kmalu dogotovljen. Društvo je izdalo lansko leto svoj „Časopis“ v dveh številkah, in „Protyku“ (pratiko), kakor vsako leto, in bo izdalo še eno knjižico za ljudstvo. „Maćica“ ima svoj muzej, v katerem se shranjujejo vse lužiške znamenitosti, svojo knjižnico in razne odseke. Dolno-lužiški odsek, ki ga vodi učitelj Jordan, je izdal šest nabožnih knjig. Pri zadnjem občnem zboru dne 10. mal. travna so sklenili zborovalci, da se naprosi dr. Pilik, ki je zložil prvo lužiško-srbsko opero „Smjertnica“, naj dovoli, da se igra v Budešinu v korist „Maćičnemu domu“. Čehu Adolfu Černemu se je izrekla hvala za ustanovitev lektorata lužiško-srbskega jezika na češki univerzi v Pragi.

F. Brunétière o modernistih. Znani francoski kritik F. Brunétière, ki si je s trezno sodbo in z velikimi idejami pridobil mogočen vpliv na francosko slovstvo, je v knjigi „Le Symbolisme contemporain“ razložil svoje misli o novih književnih strujah. Simboliste hvali, ker so se tako odločno odvrnili od Zolovega naturalizma in mu zadali tak udarec, da je končana njegova nadvlada v slovstvu. Z druge strani pa kara francoske simboliste, da so

tudi preveč zašli v nasprotje, ker so slepo sledili Baudelairu, pisatelju znanih „Fleurs de Mal“. Brunetière pravi, da se mora odkrito priznati simbolizmu, da je resna književna struja. Le žal, da se še ni izčistila in proizvela zares umetniških del, ki bi zaslužila popolno priznanje. Novodobni simbolisti so nejasni in megleni večinoma zato, ker tudi sami še v jasni obliki ne spoznavajo množine novih idej, ki se jim vrivajo. Mnogokrat pa iščejo nalašč nejasnosti, kar daje njihovim pesmim in slikam nekaj magičnega in skrivnostnega. Kadar postanejo simbolisti jasnejši in pristopnejši, kadar nam bodo podali kaj visokega in plemenitega, kadar bodo z visokimi idejami znali oživiti svoja dela, kadar bodo začeli resno proučavati prošlost in sedanost novodobne družbe, da jo pripravljajo za bodočnost — tedaj bodo po Brunetièrevi sodbi simbolisti pesništvo privedli v pravo strujo.

Arnold Böcklin je eden najslavnejših novodobnih slikarjev. Rodil se je dne 16. vinotoka 1827 kot sin imovitega trgovca v Baselu. Oče je nasprotoval iz početka njegovemu nagnjenju do umetnosti, a se je udal, ko je spoznal njegovo veliko nadarjenost. Šel je za dve leti v šolo k Calamu v Genevo, l. 1846. je prišel k pokrajinskemu slikarju Schirmerju v Düsseldorf, potem v Antwerpen in v Bruselj, in odtod v Pariz, kjer je doživel grozovite dogodke junijskega upora. Tu tudi izvé, da je očetova trgovina propala, in da si mora odslej sam služiti svoj kruh. Preživel je hude dneve in moral l. 1848. k vojakom. L. 1850. pride v Rim. Tu se oženi in se mora boriti z revščino in z gladom. L. 1857. razstavi v Monakovem podobo „Pan v gaju“, katero kupi pinakoteka. Zdaj se začne zanj nova dōba. Razni bogataši naročajo pri njem slike, in na novo ustanovljeni umetniški šoli v Monakovem postane profesor slikarstva. V tej dōbi je ustvaril dolgo vrsto svojih najboljših slik. Od l. 1863. do 1866. je zopet v Rimu, koder proučuje slike najboljših mojstrov. A pokličejo ga zopet na Nemško, kjer dela za muzeje in za zasebne zbirke. Pa hrepenenje po umetnosti ga vleče zopet v Italijo. Enajst let prebiva v Rimu in izdeluje tam velike slike, izmed katerih so najslavnejše „Flora“, „Pomladne slike“, „Diana“, „Snemanje s križa“, „Mrtvaški otok“, „Prometej“ i. dr. Na kratkem bivanju v Švici ga zadene mrtvoud, in tri leta se zdravi v Carrari, se preseli v Florenco in slednjič si kupi vilo v Fiesoli. Tu preživi zadnja leta svoje starosti, razveseljen po priznanju, ki ga je našla njegova umetnost, in žalosten zaradi rodbinskih nesreč, dokler ga ne pobere smrt dne 16. prosinca letošnjega leta. Bil je fantastičen umetnik. Po cele

ure je presedel v kaki pokrajini in srkal v sé barvene vtiske iz proste narave. Potem je pa šel domov v svojo delavnico, kjer je umetniško predelal te prirodne vtiske. Rekel je, da je veliko bolje za umetnika, če zna tako po istinitih oblikah iz svoje domišljije vstvarjati samostalne podobe. Njegove pokrajine niso popolnoma istinite. Sicer so povzete po prirodi, a so vendar na novo izmišljene, in zato se vjemajo ž njimi vile, favni in tritoni, s katerimi so oživiljene. Temno-modro nebo z grozečimi in strganimi oblaki, črne, od vetra gibane ciprese, templi z vitkim stebričjem in razdejanimi gradovi — vse to je sicer naravi podobno, a je vendar tako fantastično, da morejo v tej prirodi prebivati le belopečaste svečenice in zračne vile, ali pa divji roparji

Arnold Böcklin.

in romantični vitezi. Največji je Böcklin tam, kjer more nad pokrajino razliti globoko tragično čuvstvo. Nad njegovim „Mrtvaškim otokom“ se razliva temna melanholija, njegove podrtine, gozdi in reke so oživiljene le z malo fantastičnimi osebami. Včasih pa postane ta melanholija prav divja, in pogostoma vzrastejo izpod čopiča divje bahanalije, pijani satiri in grozni prizori. Tu Böcklin ne pozna nobene mere, in zaradi tega je našla njegova umetnost z nramnega in čisto estetičnega stališča mnogo nasprotnikov. Njegove verske slike so zato slabe in za bogočastje nerabne. Velik je Böcklin kot umetnik barv. Kemijo barv je neprestano proučeval, poskušal vse vrste barvenih sestavin, posnemal največje barvene umetnike starih časov, zlasti iz „cinquecenta“, in Nizozemce. Čudoviti vtiski njegovih barv so plod dolgotrajnega temeljitega učenja.

Pogovori.

(Dalje.)

G. Koroška Slovenka. Srčno radi bi ustregli Vaši prošnji — ponižni — kakor jo imenujete, ter natisnili v listu Vaše „Slovo od očetovega groba“. Toda bojimo se, da ne bi častiti bravci mislili, da smo hoteli ž njo samo zamašiti predale svojega lista. Veseli nas, da se Slovenke — in še celo koroške — zbirajo okoli našega lista in mu želé biti sotrudnice. Toda treba se potruditi, da nam pošljete res kaj dobrega, porabnega. Beseda je prvo, kar mora imeti pesnik popolnoma v oblasti; če šele išče besedi zavoljo rime in merila, tudi misel ne bo prava. Drugič pa je treba pesniku tudi res čutečega srca, da more „nositi v sebi pekel — al' nebo“... Sicer pa denimo sem Vašo pesem!

Milo hčerka mlada joče,
na gomili tam kleči,
kjer počiva dragi oče,
ki za njo več ne skrbi.

Ali čutite, kako hladno je to povedano? Kako malo je to za dobrega očeta, „ki za njo več ne skrbi“!

Svetla luna zdaj posije
na očetov grob lepó;
hčerka žalosti se vije
vzeti mora dans slovó.

Da se žalosti — vije, je sicer zelo žalostno povedano; ali kakšno zvezo ima to s svetlo luno, ki „lepo posije na grob“?

Jutri, ker osoda hoče,
zapustila bo ta kraj,
z Bogom! kliče, blagi oče,
duša vživaj sveti raj!

Misel pesmi je lepa, ginljiva. Kdo še ni videl ali slišal vsaj govoriti in peti o siroti na očetovem ali materinem grobu? A da taka slika res presune gledavca ali poslušavca, mora biti naravna, ne prisiljena; lepa in lepo izraženih čuvstev. Drugače ne more ugajati, ne doseže, kar bi morala: sočutja. — Ako Vam dela petje veselje, le poizkušajte se v njem! Želimo pa, da se Vam prihodnji poizkusi bolj posrečijo. Gotovo bomo najbolj veseli mi, ako bomo imeli tudi kaj vrlih Ziljank v krogu svojih sotrudnikov in sotrudnic. Z Bogom!

G. S... v K. Dovolite, da Vam namesto v zasebnem pismu odgovarjamo kar tukaj na platnicah, kakor ste želeli v prvič. Vi prosite „ostre kritike“. Dovršena Vaša dva

„proizvoda“ pač nista — pod nič ju mi pa vendar ne devamo. Prav posebno pesniškega duha sicer ni v njih, a za poizkus ste ju dosti dobro pogodili. Morda se Vam zdi, da je posebno originalen kontrast, ki ž njim sklepate svojo prvo „Le vsi možje na krov“! Morje šumi, buči... hud boj ima ladja z valovi krutimi, vsi zaeno se trudijo na krovu in žrtvujejo moč in čas — a:

morje več ne buči,
nevihta, zlobna sila
ne vlada več nobena;
zdaj se ne bo topila
več ladija — vtopljená...

Nam se zdi, da je to preveč flegmatičen občutek ob tako nesrečno vtopljeni ladji. Malo več sočutja bi pričakovali nad grozno nezgodo potopljenih mornarjev. Rime niso najslabše, izvzemši morda: „vsejedno — zajedno“. Bolje se nam zdi druga: „Moj narod“, kjer opisujete narod kot skalnat otok sredi ljutega valovja. Le izkušajte, da tudi s skalno stanovitnostjo in pridno marljivostjo pomagata kdaj svojemu rodu, ker če bo pri nas kdaj mož dovolj, potem:

„Zaganjaj vrtinec se tujih rodov,
moj narod stoji, se ne klanja!“

G. Sejan. Zadnja kritika Vam je „dala poguma, da se predrznete zopet poslati v pregled nekaj“. Ne vemo že več — utegnemo pa tudi ne iskati — kaj smo zadnjič zapisali na Vaš naslov. Poglejmo torej, kaj je s tem novim „pogumom“! „Spomini“ ste dali splošen naslov dvema pesmicama. „Pod orehom“ je en spomin in „Ob Savi“ drugi.

Pod orehom mizica stoji,
ki spominja me nekdanjih dni.
Večkrat tukaj sem sedeval;
pesmice otroške peval.
Bil sem takrat še brez greha
in otročjega nasmeha...

— — — — —
Danes tu je vse drugače;
nikdar več ne bo ináče,
kakor bilo je v otročjih letih,
ki prežil sem tukaj jih na kmetih.

Tak je prvi „spomin“. Blagor Vam takrat, ko ste še bili brez greha! in (kar gre čudno skupaj) — brez otročjega nasmeha! Zdaj imate pa že vsaj ta greh, da ste „zagrešili“ to „pesem“ in ono drugo „Ob Savi“, ki pa ni nič boljša!

Šah.

Priobčuje *E. I.*

S to številko je odprl „Dom in Svet“ svoje predale tudi šahovi igri, kakor je navada skoro pri vseh ilustrovanih listih. O igri sami priobčujemo na drugem mestu daljšo črtico.

Svoje naročnike in druge prijatelje šaha vabimo, da naj rešujejo naloge in študije, preiskujejo priobčene partije, morebiti celo priobčijo kako izvirno nalogo ali študijo ali od njih samih igrano zanimivo partijo. Odločili smo se k temu koraku zato, ker vemo, da vpliva ta igra blagodejno na razvoj mišljenja, ga budí in krepí, na drugi strani pa odvaža od škodljivih iger in zabav. Kot nagrado za rešitev naloge št. 1. in študije št. I. razpisujemo danes letnik „Dom in Sveta“ in šahovsko knjigo. Rešitev se naj pošlje do 20. t. m.

Za zaznamovanje ali za notacijo igre ima vsako polje na šahovi deski in vsaka šahova figura svoj znak. Na šahovi deski so vodoravno ležeče vrste polj zaznamovane od spodaj navzgor s številkami 1–8, navpično ležeče pa od leve proti desni s črkami *a–h*. Figure pa zaznamujemo tako-le:

K = kralj. L = tekač (letač).
D = kraljica (dama) S = skakač.
T = trdnjava. k = kmet.

V notaciji partije se kratica „k“ izpušča. V notaciji bi se torej naloga št. 1. glasila sledeče:

B: K h3, D g2, L h7, k b6 = 4.
Č: K a8, T e8, k b7 = 3.

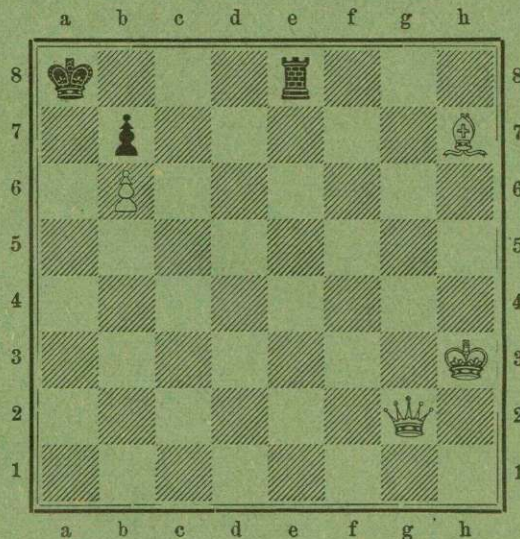
Druge običajne kratice so še:

o-o = mala rošada; o-o-o = velika rošada;
+ = šah! ‡ = šah-mat; : ali × = vzame;
~ = vleče poljubno. ! = dobra, !! zelo dobra poteza; ? = slaba, ?? zelo slaba poteza.

Naloga št. 1.

Sestavil Iv. Kos.

Črni (3).

Beli (4).

Mat v štirih potezah.

Študija št. I.

B: K e3, k e7. — Č: K g4, k h2.
Beli vleče in dobi.

Razpis nagrad.

P. t. gg. pisatelje iznova opozarjamo na **nagradi**, kateri smo razpisali v aprilovi številki t. l., in sicer:

1. Za povest v obsegu 7–8 tiskanih pol našega lista — **nagrado 500 kron.**
 2. Za povest v obsegu 2½–3 tiskanih pol — **nagrado 200 kron.**
- Rokopisi naj se po običajnem načinu pošljejo

do 1. oktobra t. l.

Uredništvu „Dom in Sveta“.

Dobé se še naslednji letniki „Dom in Sveta“: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII., IX., X., XI., XII. in XIII. po 8 K.

Naročajo se pri

v Marijanišču.

Upravništvo „Dom in Sveta“